
Uvodnik

Spoštovane bralke in bralci!

Pred vami je tematsko pester nabor prispevkov in poročil s konferenc. V času, ko zaradi pandemije covid-19 večino časa preživimo v domačem okolju, ko celo delovne dolžnosti opravljamo od doma, se zdi razmišljanje o turističnih potovanjih kot oddaljen spomin. Za raziskovalce pa je takšna situacija tudi svojevrstna priložnost, kar dokazujeta Anže Petrič in Ksenija Vodeb, ki sta pripravila prispevek o varnostnih dejavnikih, ki vplivajo na odločitve za turistična potovanja. Čeprav varnost naj ne bi bila turistična kategorija (saj se v turizmu tako ali tako pričakuje), avtorja v raziskavi ugotavljata, da je varnost pri večini anketirancev zelo pomembna, ko se odločajo o izbiri turistične destinacije, kljub temu pa se vedno najde tudi manjši delež posameznikov, ki je pripravljen sprejeti večje tveganje. Prav epidemija covid-19 pa je (pričakovano) občutno posegla v zmožnost in željo po potovanjih.

Miha Dvojmoč, Andrej Sotlar, Bernarda Škrabar, Boštjan Ban in Vanja Ida Erčulj so pripravili prispevek, ki na osnovi raziskave med študenti in detektivi predstavlja poklic detektiva v Republiki Sloveniji. Raziskava je več kot dobrodošla, saj o poklicu, ki ga trenutno opravlja približno 90 ljudi, nestrokovna javnost ve relativno malo. Avtorji ugotavljajo, da ocene študentov navajajo na sklep, da študenti Fakultete za varnostne vede ne vedo, kako je z detektivskim delom v praksi. Poklic detektiva jim je sicer zanimiv, poznajo tudi nekatere pogoje za opravljanje poklica, vendar kot tipične delovne naloge navajajo drugačne od tistih, o katerih najpogosteje poročajo detektivi. Glede na to, da so vsebine s področja detektivske dejavnosti tudi del študijskih programov na FVV, je to nekoliko presenetljiva ugotovitev in samo še dodatno potrjuje, da je detektivski poklic v slovenski družbi zelo slabo poznan.

O korupciji v Sloveniji govorimo veliko, obtožbe o korupcijskih ravnanjih ali vsaj tveganjih se na veliko uporabljajo tudi v političnem diskurzu (in obračunavanju), zelo malo pa je empiričnih raziskav, ki bi se ukvarjale s to boleznijo človeštva. Od leta 2012 je za vse institucije javnega sektorja v Republiki Sloveniji zavezujoč načrt integritete. Jasna Fedran, Matevž Bren, Branko Ažman in Bojan Dobovšek pa so raziskovali povezanost integritete organizacije z načrtom integritete in ugotovili, da sta integriteta organizacije in načrt integritete statistično značilno povezana oziroma da med njima obstaja pozitivna statistično značilna korelacija. Ugotovitve so še pomembnejše, saj je v raziskavi sodelovalo kar 16,8 % vseh zavezancev za pripravo načrta integritete v Republiki Sloveniji.

Simon Slokan, Sebastian Mohorič in Alojz Sladič so pripravili prispevek o vedenjskih vzorcih pogrešanih oseb. Gre za zanimivo strokovno delo, ki je rezultat izkušenj avtorjev, ki se s tem področjem vsakodnevno ukvarjajo, teoretičnih podlag in normativno-pravnih okvirov. Avtorji opozarjajo, da zadeve na normativni ravni še niso urejene, kar vpliva na njihovo uporabo na operativni ravni, in da službe, ki se ukvarjajo z iskanjem pogrešanih oseb, dejavnosti še vedno izvajajo brez pomoči raziskav.

V zadnjem prispevku Mateja Lepoša in Bojan Dobovšek predstavljata

rezultate študije o poznavanju in zadovoljstvu z delom Komisije za preprečevanje korupcije (KPK) med prebivalci Pomurja. Avtorja ugotavljata, da na (ne) zadovoljstvo z delom KPK med anketiranimi prebivalci Pomurja najbolj vplivata ocena sodelovanja KPK z drugimi institucijami ter ocena profesionalnosti in integritete, medtem ko takšnega vpliva nimata ne ocena narave dela KPK, ne zaznava korupcije v Pomurju.

Številko dopolnjujejo poročila s konferenc, kjer so sodelovali tudi naši raziskovalci. Iza Kokoravec je pripravila poročilo z Dneva inštituta za varstvoslovje, Bojan Dobovšek in Maja Loknar z webinarja »Kokainski cevovod« v Evropo, Jošt Meško pa s četrte mednarodne študentske konference o varnosti v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij.

Spoštovani bralci in bralke, žal vas moram obvestiti, da smo se bili ob zaostrenih pogojih financiranja in ob dejstvu, da Varstvoslovje že leta objavljamo tudi v odprtem dostopu, primorani odločiti, da v letu 2021 prenehamo z izdajanjem tiskanih izvodov revije. Revija bo še naprej prosto dostopno izhajala na spletni strani <https://www.fvv.um.si/rv/>, občasno, ob posebnih priložnostih, pa bomo izdali tudi kakšno tiskano številko revije. Glede na to, da v Sloveniji spremljamo veliko (predvsem političnega) besedičenja o »digitalizaciji«, lahko – malo za šalo, malo zares – to jemljete tudi kot naš skromen prispevek k digitalizaciji slovenske družbe.

Izr. prof. dr. Andrej Sotlar
Gl. in odg. urednik

Varnostni dejavniki pri odločitvah za turistična potovanja – primer Slovenije

VARSTVOSLOVJE
letn. 23
št. 1
str. 3–21

Anže Petrič, Ksenija Vodeb

Namen prispevka:

Varnost v turizmu v zadnjem času ponovno pridobiva pomen. Namen prispevka je raziskati zaznave ljudi o varnosti potovanj in odgovoriti na vprašanje, kako varnost vpliva na izbiro destinacije.

Metode:

Uporabljena je bila metoda anketiranja s pomočjo spletnega anketnega vprašalnika in tehnika snežne kepe. Vzorčenje je bilo neverjetnostno. Rezultate smo analizirali z uporabo deskriptivne statistike in obdelavo podatkov v programu Excel.

Ugotovitve:

Ugotovili smo, da je varnost pri večini anketirancev zelo pomembna, ko pride do izbire destinacije, a se v populaciji vedno najde manjši delež posameznikov, ki je pripravljen sprejeti večje tveganje. Prav tako smo ugotovili, da je epidemija covid-19 občutno posegla v zmožnost in željo po potovanjih.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Predlaga se ponovitev raziskave po zaključku epidemije in ponovno čez nekaj let. Prav tako predlagamo večji vzorec in bolj uravnovešeno spolno sestavo anketirancev, kar je zaradi načina vzorčenja iz objektivnih okoliščin omejitev te raziskave.

Praktična uporabnost:

Ta prispevek ponuja vpogled v rezultate raziskave o varnostnih dejavnikih pri odločitvah za potovanja, ki lahko pojasnijo zaznavo varnosti v turizmu. Služi lahko kot orodje pri načrtovanju turizma v prihodnje.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek obravnava zaznave ljudi o varnosti v turizmu in njen pomen v času, ko se svet spopada s pandemijo. Prav tako osvetljuje način razmišljanja potrošnika, ko se ta odloča za potovanje glede na varnostno stanje destinacije.

Ključne besede: turizem, varnost, potovanje, terorizem, COVID-19, proces odločanja

UDK: 338.48:351.78

Safety factors in tourist travel decisions – The case of Slovenia

Purpose:

Safety in tourism is gaining its importance over again. The aim of this article is to research people's perception about safety in tourism and to understand its influence to decisions about destinations choice.

Design/Methods/Approach:

We used the online questionnaire with snowball technique and simple sampling. When analysing data, we used descriptive method and data manipulation in Excel.

Findings:

Our main finding is that safety in tourism is important for most of our respondents. However, there is always small part of population prepared to take more safety risks. Furthermore, results show that epidemic of COVID-19 did disrupt tourism industry as wish to travel declined in majority of our respondents.

Research Limitations/Implications:

We suggest repeating this research after the epidemic and in a few years too. More equal sex structure of respondents would be recommended, which we couldn't provide at the time being due to the social distancing limitations.

Practical Implications:

This article offers an insight in safety aspects relating the travel decisions, which can clarify safety perception in tourism. It can also inform management for future tourism planning.

Originality/Value:

This article is about safety perceptions and importance of safety in tourism in time when the world is challenged with new disease. It also offers an insight in consumers thinking, when new travel plans are being made.

Keywords: tourism, safety, travel, terrorism, COVID-19, decision-making process

UDC: 338.48:351.78

1 UVOD

Turizem je izjemno razširjen družbeni pojav, s katerim se raziskovalno ukvarja veliko avtorjev, vendar je zaradi njegove kompleksnosti malo celovitih ali enotnih opredelitev. Posledično je veliko različnih pristopov v opredelitvah turizma, kar ustvarja določeno nepreglednost. Podobno velja za varnost v turizmu, ki je prav tako zelo kompleksen pojav. V veliki meri varnost v turizmu ni odvisna samo od dejstev in razpoložljivih informacij, ampak od posameznikovega zaznavanja in občutkov. To ne pomeni, da se deležniki ne zavedajo pomembnosti varnosti. Poraja pa se vprašanje, kdo je za kaj odgovoren in kaj kdo dela. Prav tako se

varnost v turizmu ne nanaša le na kriminalna dejanja, temveč gre lahko tudi za odnos med domačini in turisti, na primer, ko lokalni prodajalec turiste sili v nakup svojega izdelka. Čeprav v tem primeru nihče ni prestopil meje legalne dejavnosti, se bo turist najverjetneje počutil ogroženo in neprijetno. Tako vedenje je običajno v okolju z mnogo različnimi kulturami, kar turistično okolje zagotovo je. Čeprav večina turistov išče občutek ugodja in varnosti, pa obstajajo tudi tisti, ki jih privlači nevarnost, kar ponovno poudarja kompleksnost tega pojava. Tarlow (2014) navaja, da se je vidik varnosti spremenil po terorističnem napadu 11. septembra 2001 v Združenih državah Amerike. Turisti in deležniki turističnih destinacij so se začeli zavedati, kako pomembna je varnost, ne glede na to, kako dobre so marketinške dejavnosti in turistična ponudba. Ta teroristični napad štejemo kot pomembno prelomnico za pomen varnosti v turizmu. Fourie et al. (2020) ugotavljajo, da turisti večinoma potujejo na destinacije s podobnimi varnostnimi razmerami, ki veljajo za okolja, iz katerih sami prihajajo. Po drugi strani pa so prav turisti tisti, ki lahko ogrožajo turistično destinacijo in njeno varnost, kar izpostavljajo Seraphin et al. (2018), ki so za Benetke ugotovili, da preveliko število turistov vpliva na povečanje tatvin, gneče, vandalizma in ogrožanje ekosistema. Lokalne oblasti z uvajanjem novih pravil težave niso rešile, temveč so povzročile veliko nezadovoljstvo med lokalnimi prebivalci, posledično pa je sledilo njihovo izseljevanje. Tudi Insch (2020) poudarja, da preveliko število turistov lahko ogrozi turistično destinacijo. Navaja namreč, da se lahko zaradi nezadovoljstva lokalnih prebivalcev ustvarijo gibanja, usmerjena proti turistom, kar pa kvari ugled destinacije ter povečuje varnostno tveganje.

Namen tega prispevka je bil raziskati različne načine, kako varnost vpliva na turistična potovanja, kar utegne podati koristne ugotovitve, zlasti v sodobnem času, ko varnost potovanja spet pridobiva pomen. Opredelili smo varnostne dejavnike, ki jih posameznik upošteva pri odločanju za destinacijo, iz katerih virov se pozanima o varnostnem stanju in ali morda obstaja odklon med različnimi starostnimi skupinami ter spoloma. Cilj tega prispevka je bil na podlagi analize sodobnih študij postaviti teoretična izhodišča o varnosti kot dejavniku odločanja za potovanje, nato pa s pomočjo lastne empirične raziskave na izbranem vzorcu preveriti, kako pomemben je dejavnik varnosti pri posamezniku, ko se odloča za potovanje. Prav tako smo ugotavljali, ali obstajajo razlike med različnimi starostnimi skupinami in kdaj je posameznik pripravljen sprejeti tveganje in odpotovati na destinacijo, tudi če ta ni najbolj varna. V raziskavi nas je prav tako zanimalo, iz katerih virov posameznik pridobiva informacije o varnostnem stanju na destinaciji. Nazadnje pa smo zbrane podatke analizirali, predstavili rezultate in jih interpretirali v povezavi s teoretičnimi izhodišči.

2 PREGLED LITERATURE

Santana-Gallego et al. (2019) so ugotovili, da je varnost pomemben dejavnik pri odločanju za potovanje, saj vsakršna varnostna grožnja v državi ni le težava znotraj meja države, ampak lahko negativno vpliva tudi na mednarodno turistično povpraševanje. Predvsem pa varnostne grožnje najbolj prizadenejo povpraševanje prostočasnih turistov. Ugotavljajo tudi, da sta v preteklosti najpomembnejši

dejavnik predstavljala cenovna konkurenčnost in število atrakcij, ki jih država nudi, danes pa se turisti vse bolj osredotočajo na vidik varnosti. Neumayer in Pluemper (2018) sta raziskovala turistično povpraševanje v državah s pretežno islamskim prebivalstvom. Ugotovila sta, da varnostna grožnja v samo eni državi s pretežno islamskim prebivalstvom občutno zmanjša turistično povpraševanje zahodnih držav v vseh državah, ki imajo pretežno islamsko prebivalstvo. Ne le za kratek čas, temveč so te posledice vidne tudi čez več let in jih je težko odpraviti.

Tarlow (2014) navaja, da je varnost v turizmu postala bolj pomembna šele po terorističnem napadu v Združenih državah Amerike 11. septembra 2001. Čeprav se varnost v turizmu ne nanaša le na teroristične napade, se je po tem dogodku ozaveščenost ljudi glede varnosti povečala. Prav tako ugotavlja, da tako, kot je kompleksen turizem, je kompleksna tudi njegova varnost. Vsak posameznik lahko enako okoliščino razume in dojema drugače. Vsak upravljavec destinacije se mora zavedati, da ni nujno, da bo turist mislil na vse vidike varnosti, prav tako pa se je treba zavedati, da bo neljubi dogodek destinaciji kvaril ugled, kar pa jo lahko še bolj prizadene, če je destinacija ekonomsko zelo odvisna od turizma.

Vodeb (2014) ugotavlja, da na destinacijo vplivajo globalni dejavniki. Vsak posamezni dejavnik ima na destinacijo različno močan vpliv, kar pa je odvisno od časa, ki ga ima ta za prilagoditev in sposobnosti napovedovanja takih dejavnikov. Ena izmed skupin globalnih dejavnikov so politični dejavniki. Prav te je najtežje napovedati, njihov vpliv na destinacijo pa je izredno pomemben in močan. Politični dejavniki namreč pogosto vplivajo tudi na nenadno spremembo stanja varnosti na destinaciji, kar pa lahko močno vpliva na turistične tokove.

Stylidis et al. (2014) navajajo, da je za podporo lokalnega prebivalstva turizmu na neki destinaciji zelo pomembna varnost. V primeru, da bi turizem občutno poslabšal varnostni položaj na destinaciji, bi to posledično pomenilo neodobranje in zavračanje od lokalnih prebivalcev. Podobno opozarja Vodeb (2014), da obstajajo ekonomski, družbeni in okoljski vplivi, v sklop družbenih pa štejemo tudi varnost. Le-ta pa po Stylidis et al. (2014) med lokalnimi prebivalci postaja vedno bolj pomembna.

Po ugotovitvah Kapuścińskiego in Richardsa (2016) vidimo, da na mednarodno turistično povpraševanje ne vpliva le grožnja v državi, temveč tudi način, kako mediji predstavijo negativno novico. Izkazalo se je, da v primeru predstavitve novice na preveč drastičen način posameznik lahko razvije napačno predstavlo o dogajanju na neki destinaciji. To se dogaja predvsem zato, ker posamezniki nimajo izkušenj z dogodki, kot je na primer teroristični napad ali politična nestabilnost. Posledično posamezniki dobijo napačno predstavlo o dogodku, ki se odvija na manjšem območju, zaradi medijev pa se zdi, da je prizadeta celotna država ali v nekaterih primerih celo celotna regija. Avtorji navajajo, da je naloga destinacijskega managementa, da dogajanje pojasni javnosti in s tem omili (senzacionalistični) učinek medijev. Kılıçlar et al. (2018) navajajo, da bo način predstavitve novice vplival na posameznikovo zaznavo dogodka in tudi na to, kako dolgo bo teroristični dogodek nevaren za posameznika. Prav tako pa so dognali, da so mediji ključnega pomena za to, kako bo dogodek vplival na svetovno javnost, in da bo napad na tuje državljane na neki destinaciji pritegnil večjo medijsko pozornost. Li in Zhu (2020) sta ugotovila, da imajo mediji velik

vpliv na oblikovanje mnenja po predstavitvi novice, prav tako pa ugotavljajo, da lahko mediji vplivajo na mnenje, še posebej če imajo široko mrežo posameznikov, ki jim zaupajo. Dodatno pa lahko na zaznave ljudi močno vplivajo tudi družabna omrežja, kjer posamezniki delijo svoje mnenje po objavljeni novici s strani medijev.

Rathore et al. (2017) poudarjajo, da so tudi družabna omrežja pomemben medij, kjer se širijo informacije. Predstavljajo pa tudi alternativo tradicionalnim medijem, le da se tu pogosteje širijo bolj nepreverjene informacije. Deležniki na destinaciji bi se morali bolj zavedati pomena družabnih omrežij in njihove moči. Hkrati je to lahko odlično orodje za promocijo ali pa dejavnik, ki bo posameznike odvrnil od potovanja na destinacijo. Kim et al. (2017) so ugotovili, da je 81 % anketiranih že uporabilo družabna omrežja kot vir informacij pred odločanjem za potovanje ter da ti posamezniki te informacije vidijo kot relevanten vir informiranja. S tem so potrdili, da so družabna omrežja pomemben medij za prenos informacij, ki ustvarja posameznikovo sliko o destinaciji. Zaključujejo, da so družabna omrežja dober medij za prenos informacij in dobro orodje za trženje, vendar morajo biti posredovane informacije verodostojne, saj lahko pokvarijo percepcijo o destinaciji, če so neresnične. Če to dejstvo navežemo na ugotovitve Kapušičskega in Richardsa (2016), vidimo, da predstavitev novice na napačen način vpliva na posameznikovo izkušnjo ali pa ga celo odvrne od potovanja. V primeru napačno predstavljene ali neverodostojne novice bo tako posameznik razvil napačno predstavo o destinaciji in obstaja možnost, da tja ne bo odpotoval. Tako imamo lahko izredno močan negativni vpliv na destinacijo ali pa tudi na celotno regijo, samo zato, ker novica ni bila predstavljena na pravilen način in verodostojno, na kar opozarjata tudi Kurež in Prevolšek (2015).

Mekinc in Cvikel (2013) sta omenila več varnostnih tveganj v turizmu. V tem delu se osredotočamo predvsem na naravna in socialnopolitična varnostna tveganja (tabela 1). Pod slednja makro tveganja spadajo nenavadno obnašanje, kot so terorizem, samomorilski napadi, ugrabitve, bombardiranje, streljanje, sabotáže, kraje in tatvine. Druga manjša skupina so konflikti širših razsežnosti, pri katerih prihaja do vojn, gverilskih napadov, množičnih izgrediv, civilnih vojn in begunskih kriz. Druga večja skupina, na katera se osredotočamo, so naravna tveganja. Prva mikro skupina so zdravstvene krize, pod katere spadajo pandemije, epidemije, tveganja pri pitni vodi, higiena, higiena hrane, zvočna onesnaženost in ultravijolično sevanje. Druga mikro skupina so naravne katastrofe, ki jih predstavljajo geografske, hidrološke in atmosferske katastrofe. Plazovi, premiki zemlje, potresi in vulkanski izbruhi spadajo med geografske katastrofe. Pod hidrološke katastrofe spadajo poplave, cunamiji in limnični izbruhi. Med atmosferske katastrofe pa štejemo ciklonske nevihte, vročinske valove, suše, tornade, snežne viharje in točo.

Tabela 1:
Varnostna
tveganja
(prirejeno po
Mekinc in
Cvikl, 2013,
str. 8)

Zdravstvene krize	Naravna tveganja			Socialnopolitična tveganja	
	Naravne katastrofe			Nenavadno obnašanje	Konflikti širših razsežnosti
	Geografske katastrofe	Hidrološke katastrofe	Atmosferske katastrofe		
pandemije, epidemije, hi- giena, higiena hrane, zvočna onesnaženost in ultravijolič- no sevanje	plazovi, premiki zemlje, potresi in vulkanski izbruhi	poplave, cunamiji in limnični izbruhi	ciklonske nevihte, vročinski valovi, suše, tornado, snežni viharji in toča	terorizem, samomoril- ski napadi, ugrabitve, bombardiran- je, streljanje, sabotaže, kra- je in tatvine	vojne, gverilski napadi, množični izgredi, civilne vojne in begunske krize

Varnostne težave v turizmu niso nov pojav, saj so bili turisti in potniki vedno izpostavljeni določenim varnostnim tveganjem (Mekinc in Cvikl, 2013). V današnjem času pa je varnostna slika destinacije postala bolj pomemben dejavnik pri odločanju za potovanje do te mere, da lahko slab varnostni položaj ustavi razvoj destinacije, posledično pa tudi razvoj drugih industrij, saj je turizem povezan s številnimi drugimi sektorji.

Reisinger in Mavondo (2005) sta ugotovila, da osebnost in motivacija za potovanje pomembno vplivata na to, kako posameznik zaznava varnost na destinaciji, ko se odloča za potovanje. Osebnost ima pomemben vpliv na to, kako posameznik ocenjuje možnost terorističnega napada na destinaciji, medtem ko motivacija za potovanje vpliva predvsem na finančno in varnostno tveganje, ki ga je posameznik pripravljen sprejeti. Najmočnejši zabeležen dejavnik je bil motivacija za potovanje, ugotovljeno pa je še (Mekinc in Cvikl, 2013), da čeprav destinacija ni najvarnejša, bo tja posameznik odpotoval, ker ga motivirajo različni drugi razlogi.

Schroeder et al. (2013) ugotavljajo, da bodo posamezniki včasih sprejeli tveganje in odpotovali na destinacijo, tudi če se jim le-ta ne zdi najvarnejša. Raziskavo so izpeljali v času Olimpijskih iger v Londonu leta 2012, ko so posamezniki vedeli, da obstajajo določeni varnostni zadržki in da bi se lahko možnost kriminalitete zaradi tako velikega dogodka povečala. Tako vedenje se beleži, ko posameznik želi na destinacijo zaradi odmevnega dogodka, vendar nima možnosti izbire, kje se bo ta odvijal. Odvisno je tudi, kakšen tip turista bo odšel na katero destinacijo. Rittichainuwat in Chakraborty (2009) sta dokazala, da turiste skrbi za varnost in posledično ne bi odšli na potovanje, tudi če so potovalni stroški nizki in življenje na destinaciji poceni. Cena tako v večini primerov ne bo konkurenčni dejavnik, vendar pa to ne drži za vse. Mladi, ki potujejo z nahrbtniki, so bolj dovzetni za odhod na destinacijo, čeprav ta ni varna ali pa se je tam nedolgo pred tem zgodilo nekaj, kar je varnostni položaj občutno poslabšalo. Razlog za to je, da večina mladih, ki potujejo z nahrbtniki, meni, da so prav popularna turistična središča varnostno tveganje zaradi prevelike gneče. Turisti povratniki pa so bolj nestrpni do neugodnih položajev na destinaciji in se v primeru zmanjšane stopnje varnosti nanjo ne bi vrnili. Na primeru Tajске pa ugotavljajo, da se na destinaciji število

turistov ni zmanjšalo, čeprav se je tam zgodil teroristični napad. Razlog za to je bila nevednost javnosti o tem dogodku, najverjetneje pa tudi to, da v napadu niso bili poškodovani tuji državljani. Medina et al. (2020) navajajo, da je cena pomemben dejavnik pri nakupnem odločanju. Pri visokih oziroma nadpovprečnih cenah za neko storitev mora prodajalec potrošniku natančno pojasniti, kakšne so koristi tega produkta. V obratnem primeru, pri nizki ceni, ko po mnenju mnogih prodajalcev nizke cene ni treba pojasnjevati, pa velja enako. Tudi v tem primeru se potrošnik sprašuje, zakaj je cena tako nizka in kateri pomemben element produkta manjka, da so lahko prodajalci ponudili tako nizko ceno.

Kılıçlar et al. (2018) ugotavljajo, da so države v razvoju bolj ranljive v primeru terorističnega dejanja kot razvite države. Natančneje, da bo teroristični dogodek na državo v razvoju negativno vplival dlje časa kot na razvito državo, celo različne regije v državi lahko čutijo različne posledice, kar pa pomeni, da se morajo različne države in regije tudi različno pripraviti na možnost terorističnega napada in tudi drugače ukrepati, če se napad zgodi. Če bi sklepali, da so pravila in smernice povsod enake, bi to lahko vodilo v še hujše posledice, vsekakor pa velja, da je najpomembnejše orodje v boju proti terorizmu izobraženost in sodelovanje med deležniki na destinaciji. Samitas et al. (2018) so na primeru Grčije ugotovili, da je število turistov po turističnem napadu močno upadlo, ne glede na to, da ni bilo žrtev med turisti in da se je napad zgodil v neturističnem kraju. Za Grčijo je bil to hud udarec, saj je v veliki meri odvisna od turizma. Avtorji zato navajajo, da naj lokalne oblasti učinkovito sprejemajo ukrepe za preprečevanje terorizma, saj ostanejo negativni ekonomski učinki še dolgo po tem, ko so tudi psihološki učinki že zbledeli. Pizam (2010) navaja, da so hoteli zelo lahka in dostopna točka za teroristične napade, še posebej, če je tarča napada hotel, ki je mednarodno poznan in v njem prenočujejo mednarodni turisti. Z vidika terorista je to popolna tarča, ki je lahko dostopna, v primeru terorističnega napada pa zagotovo pritegne veliko medijsko pozornost, ki si jo teroristi največkrat želijo. Čeprav je te napade težko preprečiti, avtor predlaga, da upravljavci hotelov dobro preučijo, kakšna je možnost napada na njihov hotel, in ustrezno ukrepajo s povečanjem varovanja, preventivnimi načrti in predvsem izobraževanjem osebja o preprečevanju terorizma. Hotelirji velikokrat kot razlog proti implementaciji večje hotelske varnosti navajajo, da gosti ne bodo tolerirali neugodja pri povečanem varnostnem nadzoru. To pa ne drži, saj bi posledično potem ljudje nehali potovati, ker mora vsak skozi strog varnostni pregled tudi pred vkrcanjem na letalo. Nasprotno sta ugotovila Wolff in Larsen (2014), da je Norveška po terorističnem napadu še bolj varna država. Delno se tako mišljenje zagotovo pojavlja zato, ker po vsakem terorističnem napadu države uvedejo strožje varnostne ukrepe, deloma pa tudi zato, ker se ljudem zdi, da je bil napadalec osamljen primer, ki je nato odstranjen in javnosti ne predstavlja več nevarnosti. Nekateri celo špekulirajo, da se posameznikom poveča občutek varnosti nemudoma po terorističnem napadu na destinaciji.

Seabra et al. (2020) so ugotovili, da teroristični napad v eni državi lahko vpliva na turistično povpraševanje v drugi državi. Natančneje, zaradi terorističnih napadov v Španiji in Grčiji so na Portugalskem zabeležili upad turistov iz Azije, saj ti zaznavajo Portugalsko kot državo, podobno Španiji in Grčiji, ker sta v isti

regiji. Velja omeniti tudi, da Portugalska še ni zabeležila terorističnega napada in je uvrščena na vrh lestvice najvarnejših držav sveta. Po drugi strani pa se je na Portugalskem zvišal obisk evropskih turistov zaradi terorističnih napadov v Grčiji in Španiji. Ta fenomen imenujejo generalizacija turistov, ki so od destinacije bolj oddaljeni. Ti se ne zavedajo razlik med posameznimi državami v isti regiji, prav tako pa jim primanjkuje informacij. Posledično se zgodi posplošitev, da je celotna regija nevarna. McDonald (2012) je zaznavanje ali individualno zaznavo opredelila kot posameznikov pogled ali mnenje o neki temi, na podlagi katerega posameznik sprejema odločitev. Zaznavanje predstavlja kombinacijo preteklih izkušenj, znanj, spominov in sociokulturnih dejavnikov, ki skozi življenje vplivajo na posameznika. Navaja še, da individualna zaznava nikoli ni objektivna, temveč je edinstvena za nekega posameznika ali manjšo skupino ljudi, zato je značilno, da bo neki položaj vsak posameznik zaznal drugače.

Arana in Leon (2008), podobno kot Tarlow (2014), navajata, da je bila največja prelomnica za varnost v turizmu 11. september v New Yorku. Takrat je bil na svetovni ravni zabeležen 25 % upad potovanj predvsem zato, ker si turisti na potovanju praviloma želijo miru in sproščenosti. Prav tako poudarjajo, da so največjo škodo doživele države z večinsko islamsko veroizpovedjo, kar pa je tudi dokaz, da se turistični tokovi preusmerjajo zaradi varnostnih težav, od česar pa lahko druge destinacije, na katerih je mirno, pridobijo koristi.

Reisinger in Crotts (2009) sta ugotovila, da med spoloma obstajajo razlike, ko pride do odločanja za potovanje. Moški naj bi bili bolj naklonjeni potovanju, tudi če na destinaciji varnostni položaj ni najboljši, medtem ko bodo ženske raje odpotovale na drugo, bolj varno destinacijo. V primeru, da se na destinaciji zgodi teroristični napad, pa razlik med spoloma ni, saj oba čutita veliko skrb in se v tem primeru raje odločita za potovanje na drugo destinacijo. Velja opozoriti, da obstaja razlika med odločitvijo za potovanje in potovalno anksioznostjo. Potovalna anksioznost je strah, ki ga osebek čuti pred in med potovanjem na destinacijo. Odločitev za potovanje pa je trenutek, ko posameznik sklene, da bo na destinacijo odpotoval. Raziskava kaže, da ob poslabšanju varnostnega položaja oba spola čutita približno enako mero potovalne anksioznosti, vendar so moški veliko bolj nagnjeni k temu, da bodo vseeno sprejeli tveganje in odpotovali na destinacijo, medtem ko se ženske raje odločajo za druge, varnejše destinacije. Velja pa opozoriti, da na končno odločitev o potovanju poleg spola vplivajo tudi kultura, okolje, v katerem posameznik živi, in informiranost.

Meng in Uysal (2008) sta ugotovila, da ženske bolj motivira potovanje na destinacijo, ki ponuja trajnostni, udoben in varen turizem, medtem ko moške bolj motivira destinacija, ki ponuja turizem v naravi z veliko možnosti športnega in avanturističnega udejstvovanja. Potrdila sta tudi, da med spoloma obstaja razlika, ko pride do odločanja za potovanje.

3 POTEK RAZISKAVE IN PREDSTAVITEV VZORCA

Empirično raziskavo smo izpeljali z uporabo anketnega vprašalnika, s katerim smo med anketiranci, izhajajoč iz analize literature, preverili, kako pomembna je varnost pri odločanju za turistično potovanje. Anketa je bila posredovana

splošnemu prebivalstvu republike Slovenije, s pomočjo spletne platforme 1ka.si. Anketiranec je prejel povezavo z dostopom do ankete s pomočjo več kanalov, kot so Facebook in različne potovalne skupine ter elektronska sporočila posameznikom, znancem in prijateljem. Prav tako smo posameznike prosili, da povežemo do ankete posredujejo svojim znancem, kot je značilno za tehniko snežne kepe. Ta je bila smiselna izbira za čas karantene, v katerem je potekala raziskava. Z neverjetnostnim vzorčenjem smo skušali zajeti kar največji delež populacije. Pri neverjetnostnem vzorčenju ne vemo vnaprej, koliko enot populacije bo vključeno v vzorec, vendar verjetnost za ta dogodek ni enaka 0. Anketni vprašalnik je bil objavljen na spletni strani 1ka.si med 15. 3. 2020 in 22. 3. 2020, v času, ko se je novi koronavirus močno razširil po svetu in dan po tem, ko je Vlada v Republiki Sloveniji razglasila epidemijo. Izredne razmere v tem času so zagotovo vplivale na rezultate raziskave, ki jih predstavljamo v nadaljevanju. Epidemija je povzročila izredne razmere tudi v drugih državah po celem svetu in ne le v Evropi. Zato so sledile številne odpovedi že rezerviranih potovanj od potovalnih agencij, letalskih prevoznikov in ponudnikov nastanitvev, kar je potovanja v tem času otežilo oziroma onemogočilo.

Cooper et al. (2006) poudarjajo, da je anketni vprašalnik s pomočjo spletne platforme zelo učinkovito orodje za zbiranje podatkov, saj se je v zadnjih letih dostop do interneta zelo razširil. Prav tako pa taka vrsta zbiranja podatkov skrajša čas celotnega raziskovalnega procesa in je veliko bolj jasna, saj omogoča izogibanje napakam pri izbiranju odgovorov z obkroževanjem na papirju. Ta metoda pomaga tudi pri točnosti pridobljenih podatkov, saj je možnost človeške napake izključena, ker ni treba ročno vnašati podatkov v statistično bazo. Metoda anketiranja je bila tudi v našem primeru najbolj primerna, saj smo z objavo vprašalnika na spletni platformi zajeli širšo populacijo, ki je po različnih kanalih posredovana potencialnim anketirancem. Na ta način smo prišli do raziskovalnega vzorca, na katerem smo v osnovi preverili osrednje raziskovalno vprašanje, kako varnost vpliva na odločitev posameznika pri izbiri destinacije? Zanimalo nas je, do kolikšne mere je posameznik pripravljen sprejeti tveganje in kje je meja, ko posameznik meni, da je neka destinacija nevarna in zato tja ne odpotuje. Zanimalo nas je tudi, iz katerih virov se posameznik pozanima o varnostnem položaju na destinaciji in kateremu viru najbolj zaupa oziroma kateri vir ima nanj največji vpliv. Skušali smo izvedeti tudi, kateri dejavniki so pri posamezniku najpomembnejši oziroma mu največ povedo o varnostnem stanju na destinaciji. Prav tako smo skušali dognati, ali glede vprašanja varnostnih dejavnikov obstajajo razlike med spoloma, različnimi starostnimi skupinami in stopnjo izobrazbe naših anketirancev.

Pridobili smo 756 veljavnih odgovorov anketirancev, od tega je bilo 88 % žensk in 12 % moških. Razlog za nesorazmerno spolno strukturo pripisujemo dejstvu, da so ženske bolj naklonjene izpolnjevanju anket in da je tema varnost za moško populacijo manj zanimiva kot za žensko, kar poudarjata tudi Reisinger in Crotts (2009).

Največ anketiranih (52 %) je bilo starih med 21 in 30 let, medtem ko sta najmanj zastopani starostni skupini do 20 let ter 61 let in več. Največ anketiranih

(54 %) je zaključilo visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo, sledijo anketirani z zaključeno srednješolsko in magistrsko izobrazbo.

4 REZULTATI, INTERPRETACIJA IN RAZPRAVA

Rezultati so pokazali, da večina anketiranih (53 %) na destinacijo zagotovo ne bi potovala, če bi bila destinacija nevarna, potovalni stroški na destinacijo pa nizki. Prav tako se jih 26 % ne strinja, da bi »spregledali osebno varnost, če bi bili nižji stroški potovanja na destinacijo«. Vidimo, da je osebna varnost za večino velikega pomena. Pa vendarle obstaja manjši delež (2 %) anketiranih, ki bi varnost v tem primeru spregledali, kar je skladno ugotovitvam Rittichainuwat in Chakraborty (2009), ko ugotavljata, da cena v večini primerov ni konkurenčni dejavnik, saj ljudem varnost predstavlja prioriteto. Vedno pa se v populaciji najde nekdo, ki je pripravljen sprejeti tveganje. Po njihovih navedbah so to predvsem mladi. Prav tako sta ugotovila, da mladi po večini menijo, da popularna turistična središča predstavljajo večje varnostno tveganje kot nepopularna (Rittichainuwat in Chakraborty, 2009). Mi smo to preverili na lestvici strinjanja, ki pa je pokazala, da je največji delež anketiranih glede tega neodločen. Bolj kot ne pa se ostali anketiranci s trditvijo strinjajo (SV 3,4). Sklepamo lahko torej, da popularna turistična središča pri našem vzorcu populacije predstavljajo nekoliko večje varnostno tveganje kot nepopularna. Prav tako so anketiranci v velikem deležu (47 %) odgovorili, da je varnost zanje velikega pomena, le 34 % pa jih je odgovorilo, da se s tem strinjajo. Iz tega sklepamo, da naši anketiranci pripisujejo velik pomen varnosti potovanj.

Ugotovili smo nevtralnost glede trditve, da so hoteli lahka tarča terorističnih napadov. Pizam (2010) pa meni, da so hoteli lahka tarča terorističnih napadov, predvsem hoteli velikih hotelskih verig, ki so velikokrat tarča napadov, česar pa v naši raziskavi nismo preverjali, bolj smo se osredotočili splošno na hotele.

Zabeležili smo tudi nevtralno mnenje in pa strinjanje (v obeh primerih 32 %) pri trditvi, da lokalna turistična policija (posebna enota, zadolžena za opazovanje, pomoč in nudenje informacij turistom ter izvajanje preventive) povečuje občutek varnosti. Pri večini anketiranih torej lokalna turistična policija predstavlja dokaj pomembno vlogo pri zagotavljanju varnosti na destinaciji, vendar pa ni ključnega pomena za varnostno stanje na destinaciji. Stylidis et al. (2014) so podobno ugotovili, da lokalna turistična policija ni ključnega pomena za varnost, izboljšuje pa stanje na destinaciji in nudi oporo turistom. V tem primeru sklepamo, da v zaznavah naše ciljne populacije lokalna turistična policija ni ključnega pomena, prispeva pa k občutku varnosti.

51 % anketiranih se je zelo strinjalo, da mediji z načinom predstavitve novice lahko vplivajo na posameznikovo predstavo o varnostni situaciji na destinaciji, 35 % anketiranih pa se je s to trditvijo strinjalo. Ugotavljamo, da se večina anketirancev zaveda, da različni načini predstavitve enake novice lahko privedejo do različnih zaznav, še posebej v turizmu. Kapuściński in Richards (2016) namreč ugotavljata enako. Razlog, da je v turizmu način predstavitve novice še posebej pomemben, pa je to, da posamezniki ne poznajo stanja na destinaciji po nekem varnostnem incidentu. Preverili smo tudi pomen družabnih omrežij pri informiranju o varnostnem položaju na destinaciji, in sicer kakšen pomen pripisujejo družabnim

omrežjem kot viru informacij o varnostnem stanju na destinaciji. Ugotovili smo, da je večina anketirancev (40 %) glede tega nevtralna, nekateri (35 %) pa so se s tem strinjali. Li in Zhu (2020) opozarjata, da so družabna omrežja največkrat vir mnenj in ne vir dejanskih informacij o stanju. Ugotovila sta, kako se na družabnih omrežjih oblikuje mnenje o nekem stanju po predstavitvi novice iz medijev. Sklepamo lahko, da so družabna omrežja dokaj popularen vir informacij pri naših anketirancih in predpostavimo lahko, da to lahko privede do netočnih ali neresničnih informacij o varnostnem stanju na destinaciji, posledično pa do opustitve potovanja zaradi varnostnega tveganja, čeprav tega v resnici sploh ni.

Drugi sklop vprašanj smo oblikovali po vzoru raziskave Qi et al. (2009). Ugotovili smo, da naši anketiranci v največji meri (44 %) ne bi odpotovali na destinacijo, če bi bila v sosednji državi vojna. Povprečna vrednost pri tej trditvi je znašala 3,8, kar kaže nagibanje k strinjanju. Naši anketiranci prav tako menijo, da je politična stabilnost v državi pomemben dejavnik varnosti, ko gre za turistična potovanja. Večinsko (63 %) so izrazili mnenje, da se popolnoma strinjajo oz. se strinjajo s tem. Opazimo še, da so naši anketiranci nevtralni glede žepnih tatvin. Veliko (43 %) pa se jih nevarnosti zaveda. Enako smo zabeležili pri kulturnih razlikah kot možnem varnostnem tveganju. Naši anketiranci so se večinoma opredelili kot nevtralni pri tej trditvi, tako lahko sklepamo, da obstaja možnost, da kulturna razlika lahko pomeni varnostno tveganje, vendar ne veliko. Pridobili smo zelo podobne rezultate kot Qi et al. (2009), razlika pa se pojavlja le pri kulturnih razlikah kot varnostnem tveganju. Naši anketiranci so to varnostno tveganje opredelili veliko nižje. Razlog za tak rezultat je mogoče pripisati nedavnemu izbruhu covid-19 v svetu, saj so se varnostne prioritete popolnoma spremenile.

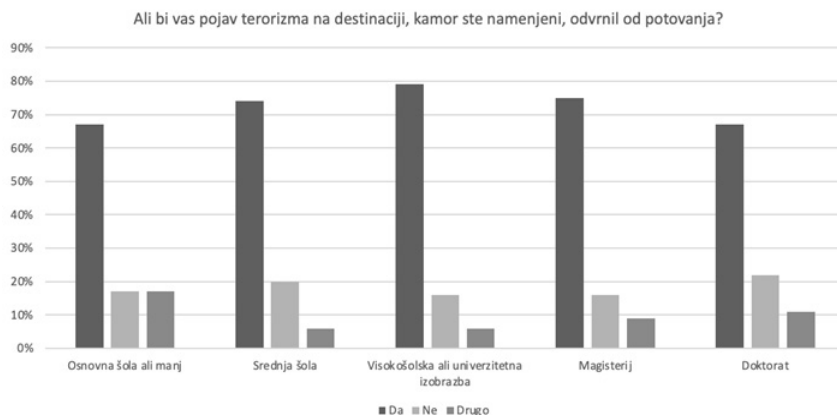
Naši anketiranci so večinsko (77 %) odločeni, da bi jih pojav terorizma na destinaciji, kamor so namenjeni, odvrnil od potovanja, 17 % pa bi jih na destinacijo kljub terorizmu odpotovalo. Skupaj smo na to vprašanje prejeli 756 veljavnih odgovorov. Anketiranci so odgovarjali z da in ne ali pa so odgovor zapisali sami. Slednjih je bilo 6 % (47) anketirancev. Med najpogostejšimi odgovori, ki so jih zapisali, opazimo predvsem: »odvisno od države«, »odvisno od pogostosti napadov« in »odvisno, koliko časa je minilo od zadnjega napada«. Z obdelavo podatkov tega vprašanja in demografskih vprašanj smo izpeljali nadaljnjo analizo in pridobili rezultate, ki jih prikazujejo tabeli 2 in 3 ter graf 1, vprašanje v anketi za te podatke se je glasilo: ali bi vas pojav terorizma na destinaciji, kamor ste namenjeni, odvrnil od potovanja?

Starostna skupina	Da		Ne		Drugo	
	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek
do 20 let	21	78 %	3	11 %	3	11 %
21 do 30 let	294	74 %	86	19 %	25	6 %
31 do 40 let	92	69 %	30	23 %	11	8 %
41 do 50 let	90	80 %	17	15 %	6	5 %
51 do 60 let	66	94 %	3	4 %	1	1 %
61 let ali več	17	94 %	0	0 %	1	6 %

Tabela 2:
Odvrnitev
od potovanja
zaradi teroriz-
ma na desti-
naciji glede na
starost

Iz tabele 2 lahko razberemo, da je najverjetneje, da bi anketiranci iz starostne skupine med 31 in 40 let tvegali in na destinacijo odpotovali kljub pojavu terorizma na destinaciji. Naslednja starostna skupina, ki bi sprejela tveganje, pa je med 21 in 30 let, medtem ko po naših podatkih starejši od 61 let na destinacijo sploh ne bi potovali, če bi se tam zgodil teroristični napad. Rittichainuwat in Chakraborty (2009) sta ugotovila, da je najverjetneje, da se bodo najbolj tvegano obnašali mladi, ki potujejo z nahrbtniki, nista pa opredelila točne starosti. Po naši raziskavi kaže, da bi se glede na starostno skupino najbolj tvegano obnašali stari med 31 in 40 let.

Graf 1:
Odvrnitev
od potovanja
zaradi
terorizma na
destinaciji
glede na
izobrazbo



Iz grafa 1 lahko razberemo, da je najverjetneje, da bi na destinacijo kljub terorizmu odšli tisti, ki imajo najvišjo stopnjo izobrazbe, medtem ko bi tisti z zaključeno visoko šolo, univerzitetno izobrazbo ali magisterijem najmanj verjetno sprejeli tako tveganje. Ponovno velja opozoriti, da je delež tistih, ki bi se kljub pojavu terorizma na destinacijo odpravili, manjši, pa vendarle je nekaj posameznikov, ki bi tako tveganje sprejeli.

Tabela 3:
Odvrnitev
od potovanja
zaradi
terorizma na
destinaciji
glede na spol

Spol	Da		Ne		Drugo	
	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek
Ženske	526	79 %	98	15 %	44	7 %
Moški	54	61 %	31	35 %	3	3 %

Ob primerjavi spolov v tabeli 3 vidimo, da je bolj verjetno, da bi moški odpotovali na destinacijo kljub pojavu terorizma kot ženske. Reisinger in Crotts (2009) ugotavljata, da se v primeru terorističnega napada oba spola odzivata enako, in sicer da na potovanje ne odideta oziroma izbereta drugo, bolj varno destinacijo. V naši raziskavi sicer odklon med spoloma obstaja, a ni velik. Glede na neuravnoteženo spolno strukturo našega vzorca bi lahko sklepali, da je do neke mere tudi to lahko razlog za takšen odklon.

Tisti, ki so odgovorili, da na destinacijo ne bi potovali, če bi se tam pojavil terorizem, so odgovarjali na dodatno vprašanje, ali bi zaradi terorizma na prvi destinaciji nato izbrali drugo, bolj varno destinacijo. Rezultati kažejo, da bi

se 72 % odločilo za drugo destinacijo. Nekoliko višji delež sta pridobila tudi Rittichainuwat in Chakraborty (2009), vendar do večje razlike ni prišlo. Razlog za razliko lahko morda iščemo v trenutnih okoliščinah, ki jih na globalni ravni povzročata COVID-19.

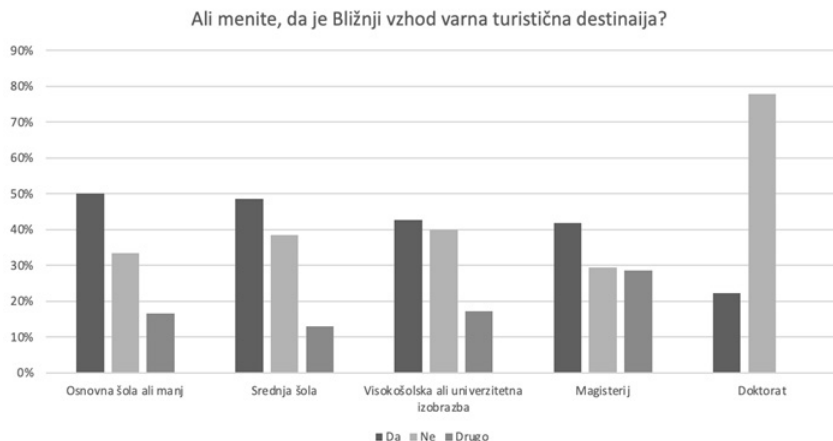
44 % naših anketirancev meni, da je Bližnji vzhod varna destinacija, medtem ko jih 39 % meni, da je nevarna. Nekateri (17 %) so sami zapisali odgovore, od katerih je bil najbolj pogost »odvisno od države«. S pomočjo nadaljnje obdelave podatkov smo pridobili rezultate, ki jih prikazujemo v tabelah 4 in 5 ter grafu 2, prikazani podatki so vezani na vprašanje, ki se je glasilo: ali menite, da je Bližnji vzhod varna turistična destinacija?

Starostna skupina	Da		Ne		Drugo	
	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek
do 20 let	12	44 %	8	30 %	7	26 %
21 do 30 let	197	50 %	125	32 %	73	18 %
31 do 40 let	63	47 %	47	35 %	23	17 %
41 do 50 let	41	36 %	56	50 %	16	14 %
51 do 60 let	18	26 %	45	64 %	7	10 %
61 let ali več	3	17 %	10	56 %	5	28 %

Tabela 4:
Mnenje, da je Bližnji vzhod varna destinacija, glede na starost

Tabela 4 kaže, da mladi in tisti do 40 let po večini menijo, da je Bližnji vzhod varna destinacija, medtem ko starejši od 51 let menijo nasprotno. Predvsem pri starejših anketirancih odgovori nakazujejo na to, da nobena izmed držav Bližnjega vzhoda ni varna. Kılıçlar et al. (2018) so poudarili, da je odvisno od regije, koliko časa potrebujejo, da se odpravijo vse posledice terorističnega napada. Z možnostjo izbirnega odgovora smo največkrat zabeležili odgovor »odvisno od države«, kar nakazuje, da nekateri anketiranci ne posplošujejo nevarnosti na vse države te regije. Seabra et al. (2020) so namreč izpostavili fenomen, ko turisti zaradi terorističnega napada v eni državi nato nevarnost posplošijo na celotno regijo. Predvidevamo, da se je morda to zgodilo pri naših starejših anketirancih, ki kažejo drugačno prepričanje.

Graf 2:
Mnenje, da je Bližnji vzhod varna destinacija, glede na izobrazbo



V grafu 2 opazimo, da mnenje, da je Bližnji vzhod varna destinacija, upada z višjo doseženo formalno izobrazbo. Medtem ko med anketiranci z osnovno šolo ali manj, srednjo šolo, visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo in magisterijem ostaja mnenje, da je Bližnji vzhod varna destinacija, precej podobno, pa največji odklon beležimo pri anketirancih, ki so dosegli najvišjo stopnjo izobrazbe. Kar daleč največji delež (78 %) jih meni, da Bližnji vzhod ni varna destinacija.

Tabela 5:
Mnenje, da je Bližnji vzhod varna destinacija glede na spol

Spol	Da		Ne		Drugo	
	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek
Ženske	279	42 %	268	40 %	121	18 %
Moški	55	63 %	23	26 %	10	11 %

Največja razlika pri tem mnenju je zabeležena med spoloma (tabela 5). Kar dobrih 63 % moških označuje Bližnji vzhod za varno destinacijo, medtem ko je odstotek enako mislečih anketirank precej nižji. Prav tako smo zabeležili nekaj odgovorov v smislu, da je Bližnji vzhod varna destinacija le za moške oziroma za ženske, ki potujejo z moškimi oziroma v skupini z moškimi. Do tako izrazite razlike med spoloma je lahko prišlo tudi zaradi neuravnotežene spolne strukture našega vzorca.

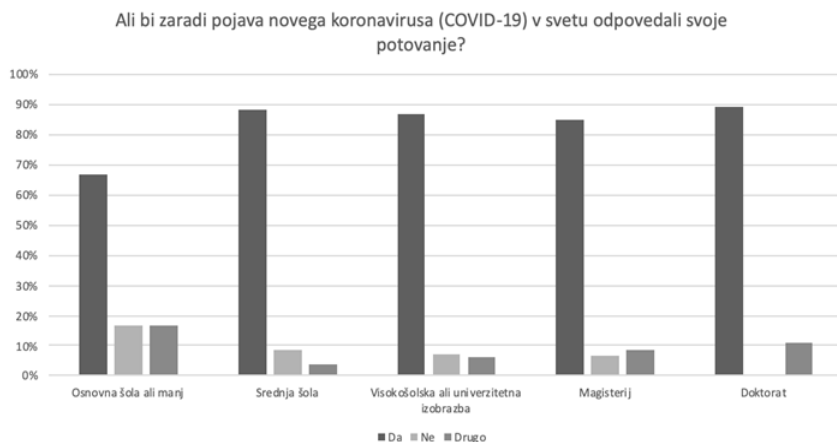
Zaradi pojava covid-19 v svetu bi svoje potovanje odpovedalo 87 % naših anketiranih, kar predstavlja 659 posameznikov, 7 % anketiranih potovanja ne bi odpovedalo, preostali pa menijo, da je to odvisno od zdravstvenih razmer in časa potovanja. Velja opozoriti, da je v tem času zabeleženo mnogo odpovedi letov in turističnih aranžmajev ponudnikov, prav tako pa je Republika Slovenija, podobno kot druge države po svetu, svoje državljane pozvala, naj ne potujejo, razen če to res ni nujno potrebno. Zaprla so se tudi Letališče Jožeta Pučnika in ostala mednarodna letališča v Sloveniji. To je potovanja otežilo do te mere, da bi posamezniki težko potovali, četudi bi to želeli. Rezultati v tabelah 6 in 7 ter grafu

3 so rezultat vprašanja v anketi, ki se je glasilo: ali bi zaradi pojava COVID-19 v svetu odpovedali svoje potovanje?

Starostna skupina	Da		Ne		Drugo	
	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek
do 20 let	24	89 %	3	11 %	24	6 %
21 do 30 let	333	84 %	38	10 %	0	0 %
31 do 40 let	110	83 %	8	6 %	15	11 %
41 do 50 let	103	91 %	6	5 %	4	4 %
51 do 60 let	69	99 %	1	1 %	0	0 %
61 let ali več	17	94 %	0	0 %	1	6 %

Tabela 6: Odpoved potovanja zaradi covid-19 glede na starost

Delež tistih, ki bi na potovanje kljub pojavu koronavirusa odšli, je majhen, pa vseeno opažamo, da so to prav najmlajši anketiranci. Tudi Rittichainuwat in Chakraborty (2009) sta ugotovila, da bodo mladi prej sprejeli tveganje in odšli na potovanje kljub nevarnosti. Število tistih, ki bi na potovanje vseeno odšli, se z vsako starostno skupino zmanjša, medtem ko med anketiranimi, ki so stari 61 let in več, sploh ni takih, ki bi na potovanje odšli v teh razmerah.



Graf 3: Odpoved potovanja zaradi covid-19 glede na izobrazbo

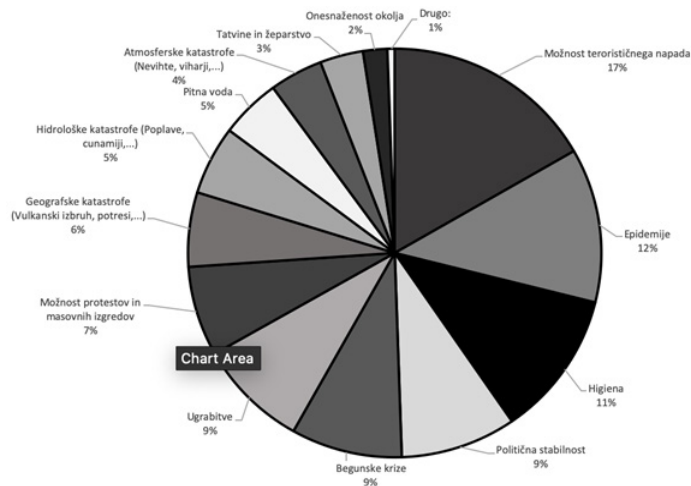
Enaka opažanja glede tega vprašanja beležimo glede na izobrazbo. Največji delež (17 %) anketiranih, ki bi na potovanje odšli kljub pojavu koronavirusa, je v skupini anketiranih, ki so dosegli osnovnošolsko izobrazbo ali manj, medtem ko v skupini tistih, ki so dosegli doktorat, sploh ni takega anketiranca, ki bi kljub pojavu koronavirusa še potoval.

Tabela 7:
Odpoved
potovanja
zaradi
covid-19
glede na spol

Spol	Da		Ne		Drugo	
	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek	Število odgovorov	Odstotek
Ženske	585	88 %	42	6 %	41	6 %
Moški	71	81 %	14	16 %	3	3 %

Delež moških, ki bi kljub tem razmeram potovali, je nekoliko večji od deleža žensk, kar je podobno kot pri mnenjih glede varnosti potovanj na Bližnji vzhod, pa vseeno velja ponovno omeniti, da je število takih, ki bi kljub pojavu koronavirusa potovali, majhno. Podobno sta ugotovila tudi Reisinger in Crotts (2009). Rezultati njune raziskave so pokazali, da so moški bolj naklonjeni potovanju na destinacijo, tudi če varnostno stanje tam ni najboljše. Rezultat je lahko posledica neuravnotežene spolne strukture našega vzorca, poleg tega pa je ta rezultat zgolj odraz takratnih zaznav naših anketirancev in bi bilo zanimivo ugotavljati, kako se je ta v času od razglasitve epidemije do danes spreminjala.

Graf 4: Najpomembnejša varnostna tveganja



V grafu 4 vidimo, da so bili najpomembnejši varnostni dejavniki med anketiranci možnost terorističnega napada (17 %), epidemije (12 %) in higiena (11 %), pri čemer je možnost terorističnega napada daleč največje varnostno tveganje. Najmanj pomemben varnostni dejavnik po mnenju anketirancev je onesnaženost okolja (2 %). Med odgovori, ki so jih anketiranci sami navedli, pa je bila tudi »razlika med spoloma«. En anketiranec je zapisal, da na mnogo od navedenih varnostnih tveganj še pomislil ni in da bo v prihodnje bolj pozoren.

5 KLJUČNE UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK

Ugotovili smo, da je varnost pri potovanju za večino anketiranih zelo pomembna, prav tako pa kot večina avtorjev, navedenih v prvem delu tega prispevka, ugotavljamo, da je v našem vzorcu obstajal manjši delež posameznikov, ki bi kljub nekoliko okrnjenemu varnostnemu stanju na destinacijo vseeno potoval. Ugotavljamo, da je praviloma bolj verjetno, da bi bili moški tisti, ki bi varnostno tveganje sprejeli, enako pa velja za mlajše anketirance. Kot najpomembnejše varnostno tveganje so navedli možnost terorističnega napada, sledile pa so epidemije.

Ta prispevek ponuja vpogled v potovalne navade manjšega vzorca anketirancev v Sloveniji glede varnostnih dejavnikov. Uporabna vrednost rezultatov tega prispevka za raziskovalce je v sistematičnem pregledu teoretičnih izhodišč glede varnostnih dejavnikov v povezavi s turističnimi potovanji, iz česar izhaja tudi uporabnost rezultatov te raziskave za turistično gospodarstvo. Ta se kaže v prepoznavanju vedenjskih vzorcev turistov in njihovega nakupnega vedenja glede na varnostna tveganja. Priporočali bi ponovitev enake ali pa podobne raziskave na temo varnosti, predvsem z vidika epidemij kot varnostnega tveganja. Ta raziskava je bila opravljena v času, ko se je varnostno stanje zaradi covid-19 v državi in v svetu poslabšalo do te mere, da tudi če je posameznik želel potovati, je bilo to oteženo zaradi omejitvenih ukrepov. Ti so privedli do tega, da je letalski promet zmanjšal svoj obseg na nujne polete, zaprle so se meje ali pa je bil prehod čeznje omejen, prav tako so se zaprli hoteli in vrstile odpovedi potovalnih aranžmajev. Ponovitev empirične raziskave bi bila zagotovo smiselna že nekaj mesecev po koncu epidemije ter tudi po nekaj letih, s čimer bi lahko preverili, kako se spreminja zaznava najpomembnejših varnostnih tveganj.

Poleg epidemije, ki je nedvomno vplivala na rezultate, pa je bila naša empirična raziskava omejena na premajhno število anketirancev, da bi lahko posplošili svoje ugotovitve. A kljub tem omejitvam smo dosegli zastavljene cilje in odstrli vpogled v varnostne dejavnike v zaznavah ljudi pri odločanju za potovanje.

UPORABLJENI VIRI

- Arana, J. E. in Leon, C. J. (2008). The impact of terrorism on tourism demand. *Annals of Tourism Research*, 35(2), 299–315.
- Cooper, C. J., Cooper, S. P., del Junco, D. J., Shipp, E. M., Whitworth, R. in Cooper, S. R. (2006). Web-based data collection: Detailed methods of a questionnaire and data gathering tool. *Epidemiologic Perspectives & Innovations*, 3(1), 1. <https://doi.org/10.1186/1742-5573-3-1>
- Fourie, J., Rosselló-Nadal, J. in Santana-Gallego, M. (2020). Fatal attraction: How security threats hurt tourism. *Journal of Travel Research*, 59(2), 209–219.
- Insch, A. (2020). The challenges of over-tourism facing New Zealand: Risks and responses. *Journal of Destination Marketing & Management*, 15, 100378. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2019.100378>
- Kapuściński, G. in Richards, B. (2016). News framing effects on destination risk perception. *Tourism Management*, 57, 534–544.

- Kim, S. E., Lee, K. Y., Shin, S. I. in Yang, S. B. (2017). Effects of tourism information quality in social media on destination image formation: The case of Sina Weibo. *Information & Management*, 54(6), 687–702.
- Kılıçlar, A., Uşaklı, A. in Tayfun, A. (2018). Terrorism prevention in tourism destinations: Security forces vs. civil authority perspectives. *Journal of Destination Marketing & Management*, 8, 232–246.
- Kurež, B. in Prevolšek, B. (2015). Influence of security threats on tourism destination development. *TIMS Acta: naučni časopis za sport, turizam i velnes*, 9(2), 159–168.
- Li, T. in Zhu, H. (2020). Effect of the media on the opinion dynamics in online social networks. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 551, 124117. <https://doi.org/10.1016/j.physa.2019.124117>
- McDonald, S. (2012). New frontiers in neuropsychological assessment: Assessing social perception using a standardised instrument, The Awareness of Social Inference Test. *Australian Psychologist*, 47(1), 39–48
- Medina, C. A. G., Martinez-Fiestas, M., Viedma-del-Jesús, M. I. in Casado Aranda, L. A. (2020). The processing of price during purchase decision making: Are there neural differences among prosocial and non-prosocial consumers? *Journal of Cleaner Production*, 271, 122648. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122648>
- Mekinc, J. in Cvikl, H. (2013). The scope of the generic causes for the crises in the tourist industry. V G. Meško, A. Sotlar in J. R. Greene (ur.), *Criminal justice and security – contemporary criminal justice practice and research: Conference proceedings: [proceedings of the Biennial International Conference Criminal Justice and Security – Contemporary Criminal Justice Practice and Research, Ljubljana, Slovenia, 19–21 September 2012]* (str. 369–389). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Meng, F. in Uysal, M. (2008). Effects of gender differences on perceptions of destination attributes, motivations, and travel values: An examination of a nature-based resort destination. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(4), 445–466.
- Neumayer, E. in Pluemper, T. (2018). Spatial spill-overs from terrorism on tourism: Western victims in Islamic destination countries. *Public Choice*, 169(3), 195–206.
- Pizam, A. (2010). Hotels as tempting targets for terrorism attacks. *International Journal of Hospitality Management*, 29(1), 1.
- Qi, C. X., Gibson, H. J. in Zhang, J. J. (2009). Perceptions of risk and travel intentions: The case of China and the Beijing olympic games. *Journal of Sport & Tourism*, 14(1), 43–67.
- Rathore, A. K., Joshi, U. C. in Ilavarasan, P. V. (2017). Social media usage for tourism: A case of Rajasthan tourism. *Procedia Computer Science*, 122, 751–758.
- Reisinger, Y. in Crotts, J. (2009). The influence of gender on travel risk perceptions, safety, and travel intentions. *Tourism Analysis*, 14, 793–807.
- Reisinger, Y. in Mavondo, F. (2005). Travel anxiety and intentions to travel internationally: Implications of travel risk perception. *Journal of Travel Research*, 43(3), 212–225.
- Rittichainuwat, B. N. in Chakraborty, G. (2009). Perceived travel risks regarding

- terrorism and disease: The case of Thailand. *Tourism Management*, 30(3), 410–418.
- Samitas, A., Asteriou, D., Polyzos, S. in Kenourgios, D. (2018). Terrorist incidents and tourism demand: Evidence from Greece. *Tourism Management Perspectives*, 25, 23–28.
- Santana-Gallego, M., Fourie, J. in Rosselló, J. (2019). The effect of safety and security issues on international tourism. *Annals of Tourism Research*, 80, 102684. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.02.004>
- Schroeder, A., Pennington-Gray, L., Kaplanidou, K. in Zhan, F. (2013). Destination risk perceptions among U.S. residents for London as the host city of the 2012 Summer Olympic Games. *Tourism Management*, 38, 107–119.
- Seabra, C., Reis, P. in Abrantes, J. L. (2020). The influence of terrorism in tourism arrivals: A longitudinal approach in a Mediterranean country. *Annals of Tourism Research*, 80, 102811. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.102811>
- Seraphin, H., Sheeran, P. in Pilato, M. (2018). Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374–376.
- Stylidis, D., Biran, A., Sit, J. in Szivas, E. M. (2014). Residents' support for tourism development: The role of residents' place image and perceived tourism impacts. *Tourism Management*, 45, 260–274.
- Tarlow, P. E. (2014). Chapter 1—Introduction to tourism security. V P. E. Tarlow (ur.), *Tourism Security* (str. 1–22). Butterworth-Heinemann.
- Vodeb, K. (2014). *Turistična destinacija: Sodobna obravnavna koncepta*. Založba Univerze na Primorskem.
- Wolff, K. in Larsen, S. (2014). Can terrorism make us feel safer? Risk perceptions and worries before and after the July 22nd attacks. *Annals of Tourism Research*, 44, 200–209.

O avtorjih:

Anže Petrič, študent na Fakulteti za turistične študije – TURISTICA Univerze na Primorskem. E-pošta: anzepetric5@gmail.com

Dr. Ksenija Vodeb, redna profesorica na Fakulteti za turistične študije – TURISTICA Univerze na Primorskem. E-pošta: ksenija.vodeb@fts.upr.si

Poklic detektiva v Republiki Sloveniji – zaznavanje študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in mnenje slovenskih detektivov na tehnici

Miha Dvojmoč, Andrej Sotlar, Bernarda Škrabar, Boštjan Ban,
Vanja Ida Erčulj

Namen prispevka:

Namen raziskave je bil proučiti zanimanje študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru za detektivsko delo, poznavanje vhodnih pogojev za opravljanje poklica in tipičnih delovnih nalog detektiva ter mnenje študentov primerjati z dejanskimi izkušnjami slovenskih detektivov. Posledično bi na takšen način ugotovili, kako bi lahko med študentsko oziroma mlajšo populacijo ljudi v Sloveniji dosegli boljše razumevanje detektivske dejavnosti.

Metode:

Opravljen je bil pregled relevantnih znanstvenih in strokovnih del. Z metodo anketiranja smo s pomočjo dveh raziskovalnih vprašalnikov ugotavljali razlike in podobnosti mnenj študentov Fakultete za varnostne vede in slovenskih detektivov o opravljanju dela detektiva.

Ugotovitve:

Iz ocene študentov lahko sklepamo, da študenti Fakultete za varnostne vede ne vedo, kako je z detektivskim delom v praksi. Poklic detektiva jim je sicer zanimiv. Seznanjeni so z nekaterimi pogoji za opravljanje poklica. Kot tipične delovne naloge detektiva vidijo študenti v večji meri kot detektivi preverjanje nezvestobe, zlorabe drog in iskanje pogrešanih oseb, detektivi pa kot o tipičnih delovnih nalogah v večji meri poročajo o pisanju poročil in vročanju pisemskih pošilk v imenu naročnikov. V prihodnosti bi bilo treba več pozornosti nameniti detektivskemu delu v praksi in temu, kako poklic približati javnosti ter na takšen način razbiti še vedno prisotne mite o detektivskem delu.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Gre za prvo tako obsežno študijo o mnenju študentov Fakultete za varnostne vede glede detektivske dejavnosti v Sloveniji.

Ključne besede: detektiv, detektivska dejavnost, razvoj dejavnosti, študenti Fakultete za varnostne vede, raziskave

UDK: 351.746.2(497.4)

The profession of detective in the Republic of Slovenia – the perception of students at the Faculty of Criminal Justice and Security of University of Maribor and the opinion of Slovenian detectives on the scales

Purpose:

The purpose of the paper was to analyse the opinions of students of the Faculty of Criminal Justice and Security of University of Maribor and Slovenian private detectives on private detective services to set out the foundations for better understanding of detective services among students and younger population and show potential opportunities for further development of detective services in the Republic of Slovenia.

Design/Methods/Approach:

A review of relevant scientific and professional publications was performed. Using two research questionnaires, we determined the difference and similarities of opinions of students of the Faculty of Criminal Justice and Security and Slovenian private detectives on the work carried out by private detectives.

Findings:

From the students' assessment, we can conclude that the students of the Faculty of Criminal Justice and Security do not know how to get involved in the detective profession, how to start working, and where. In the future, more attention should be paid to detective work in practice and how to involve interested graduates in this profession after they complete their studies at the Faculty of Criminal Justice and Security. The profession of a private detective is appealing to students, but they show considerable indecision about choosing this profession as their career. They are familiar with some conditions for this profession, but those who are better acquainted with the entry conditions do not show much interest in performing detective work. To pursue a profession that is assessed by private detectives with an education from the Faculty of Criminal Justice and Security as equally demanding as those of other fields of study. As typical tasks of a private detective, students – to a greater degree than private detectives – list, among other things checking infidelity, drug abuse and searching for missing persons, while private detectives predominantly report as their typical tasks writing reports and servicing letter items on behalf of their clients.

Originality/Value:

This is the first such extensive study on the opinion of students at the Faculty of Criminal Justice and Security regarding private detective services in Slovenia.

Keywords: private detective, private detective services, development of services, students of the Faculty of Criminal Justice and Security, studies

UDC: 351.746.2(497.4)

1 UVOD

Detektivska dejavnost ima v svetu dolgo zgodovino, izrazito pa se je začela razvijati predvsem v drugi polovici 19. stoletja v ZDA. Detektivi doživljajo svoje delo kot svoje poslanstvo, kot nekaj plemenitega. Laična javnost gleda na njih kot na nekaj umazanega, nesprejemljivega in grdega. Dostikrat si detektiva predstavljajo kot človeka, zavitega v mistično tančico skrivnosti, ki pri delu ne izbira nobenih sredstev in bo za dosego cilja naredil prav vse, zasleduje ljudi, predvsem nezveste zakonce, pri tem pa ni zavezan kakršni koli morali ali etičnemu kodeksu. Taka podoba je seveda zelo potrjena, velikokrat je posledica predstave, ki si jo ustvarijo gledalci na podlagi filmov in televizijskih nanizank (Škrabar, 2015). V resnici gre pri detektivskem delu za to, da detektiv naročniku storitve oz. svoji stranki zagotovi informacije, ki mu bodo omogočile spoznati okoliščine in zbrati dokaze v raznih oblikah, zato da bo v postopku za uveljavljanje pravic pred državnimi organi, sodišči, podjetji ali drugimi organi in organizacijami ali v zasebnih sporih in drugih zadevah čim bolj uspešen (Sotlar in Trivunović, 2012).

Detektiv potrebuje za to, da je uspešen pri svojem delu, veliko več kot samo licenco detektiva. Imeti mora tudi ustrezne osebnostne lastnosti, veliko dodatnih znanj, iznajdljivosti in izkušnje. Detektiv mora nujno imeti podjetniško žilico in obvladati vsaj osnovna znanja s področja ekonomije ter imeti široko mrežo znancev (Čas in Nađ, 2008). Klavora (2012) postavlja poklic detektiva ob bok odvetniku, notarju, izvedencu, kriminalistu, socialnemu delavcu, psihologu, poslovnim svetovalcem oz. generalno poklicem na področju prava in ekonomije. Naloga detektiva je torej poiskati, razviti in zbrati informacije, jih spraviti v ustrezno formo – detektivsko poročilo, ki mora biti dodelano tako, da je uporabno tudi v morebitnih kasnejših postopkih (Stephens, 2008), bodisi upravnih, disciplinskih, pravnih ali kazenskih. Rezultat dela detektiva je rešitev primera, ki je v razlagi, kaj se je zgodilo ob nekem preteklem dogodku (bodisi prometni nezgodi, goljufiji pri povračilu stroškov prevoza na delo ali z dela, tatvini itd.) (Sennewald in Tsukuyama 2006). Detektivska dejavnost se vrti okoli večšin, kako in kje iskati informacije.

Detektivska dejavnost se je v Sloveniji začela pojavljati leta 1989, ko je v takratni Jugoslaviji prišlo do podjetniške liberalizacije. Zvezna vlada je z zakonodajo omogočila zasebno podjetništvo praktično brez omejitev. V luči te popolnoma nove perspektive so se pojavili tudi posamezniki, ki so začeli delati na področju zasebnega varovanja in detektivske dejavnosti. Leta 1990 so se v Republiškem sekretariatu za notranje zadeve začele prve dejavnosti za regulacijo

področja zasebnega varstva. Priprave na osamosvojitve in osamosvojitve sta zavrla te dejavnosti. Po konsolidaciji nove države v letu 1992 je tedanje Ministrstvo za notranje zadeve dobilo nalogo, da pripravi zakonodajo in tako regulira področje, kar se je nato zgodilo dve leti za tem (Klavora, 2012). »Zakon o detektivski dejavnosti« (1994) je bil sprejet leta 1994. Skupaj z »Zakonom o zasebnem varovanju in obveznem organiziranju varovanja« (1994) je prispeval h koncu monopola države na področju zagotavljanja varnosti državljanom. Država je kljub temu zadržala patronat nad področjem človekovih pravic in svoboščin na način, da daje soglasje k podelitvi detektivskih licenc, opravlja nadzor nad izvajalci, usmerja razvoj in določa obseg dejavnosti (Dvojmoč, 2017). Prvi »Zakon o detektivski dejavnosti« (»ZDD«, 1994) je oblikoval pojem detektivska dejavnost, določil subjekte, ki jo lahko opravljajo, določil status in naloge Detektivske zbornice Republike Slovenije vključno z obveznim članstvom detektivov v zbornici. Tako je bila detektivska dejavnost tudi prvič zakonsko definirana, in sicer kot »zbiranje in posredovanje informacij, pridobljenih v skladu s pravicami, ki jih detektivom daje ta zakon« (»ZDD«, 1994; 3. člen). V letih 2002, 2005 in 2007 so sledile manjše zakonske spremembe, leta 2011 pa povsem nov »Zakon o detektivski dejavnosti« (»ZDD-1«, 2011) in »Pravilnik o izvajanju zakona o detektivski dejavnosti« (2011).

Zakon je detektivom prinesel bistveno izboljšavo na področju upravičenj detektiva. V skladu s 27. členom »ZDD-1« (2011) lahko tako detektiv zbira podatke od oseb ali iz javno dostopnih virov, pridobiva podatke iz evidenc, osebno zaznava in uporablja tehnična sredstva. Pozitivna sprememba pa je tudi uvedba obveznega, 80-urnega usposabljanja pred pristopom k detektivskemu izpitu (Škrabar et al., 2011).

Po opravljenem usposabljanju se poraja vprašanje, ali so detektivji zadostno usposobljeni. Zdi se, da je vprašanje retorično. Opravljeno usposabljanje in izpit namreč še ne pomenita, da je kandidat usposobljen za opravljanje detektivskega dela. To ugotavlja tudi Juhart (2016), ki navaja, da je nemalo primerov mlajših detektivov, ki sicer opravijo izpit, vendar se nato pojavi težava, ker nimajo operativnih izkušenj s terena, kot jih imajo na primer nekdanji kriminalisti, policisti ali obveščevalci. Ustrezna izobrazba, usposabljanje in izpit še niso garant, da bo detektiv profesionalno opravljal svoje delo (Sotlar, 1998). Dvig ravni detektivske dejavnosti je povezano tudi s splošno pozitivno prepoznavnostjo dejavnosti med ljudmi. Kot pravita Čas in Kramberger (2011) so ravno detektivji tisti, ki morajo informirati javnost o svojem delu, pri tem pa je še kako pomembno, ali je njihovo delo korektno opravljeno, ali so koristni, ali izkoriščajo stranke, ali so izobraženi in znajo svetovati. Zato je pomembno, da delo opravljajo v skladu z zakonskimi določbami, da so profesionalni, strokovni, stremijo h kakovosti in upoštevajo etični kodeks. Pomembni pa so tudi mediji, ki jih je treba spodbujati, da bodo imeli interes pisati o tej dejavnosti in jo na takšen način približati ljudem. Klavora (2012) poudarja, da so detektivske storitve kot preiskovalne storitve v današnjem času in prostoru nujno potrebne, pri tem pa se sprašuje, kakšna je ozaveščenost in interes strank po naročanju storitev. Meni, da je še vedno prisotno prepričanje, da je vsako preiskovanje v pristojnosti državnih organov, torej obstaja še vedno paternalistična filozofija, ki je bila značilna za razmere družbene lastnine kapitala v času socializma.

Za poklic je treba navdušiti tudi študente Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (FVV), zato nas je zanimalo, v kolikšni meri jim je poklic privlačen, v kolikšni meri so ga pripravljene izbrati za poklicno pot in kako si predstavljajo tipične delovne naloge detektiva. Zanimalo nas je tudi, ali poznajo vhodne pogoje za opravljanje poklica. Njihovo zaznavanje detektivskega poklica smo primerjali z mnenjem detektivov, da bi ugotovili, v kolikšni meri predstave študentov o detektivskem delu ustrezajo resničnemu stanju.

Namen raziskave je bil z analizo mnenja proučiti zanimanje študentov Fakultete za varnostne vede za detektivsko delo, poznavanje vhodnih pogojev za opravljanje poklica in tipičnih delovnih nalog detektiva ter mnenje študentov primerjati z dejanskimi izkušnjami slovenskih detektivov.

2 DETEKTIVSKA DEJAVNOST V REPUBLIKI SLOVENIJI

»ZDD-1« (2011) v 2. členu določa, da je detektivska dejavnost »zbiranje, obdelava, posredovanje podatkov in informacij ter svetovanje na področju preprečevanja kaznivih ravnanj, ki ga za naročnikove potrebe opravlja po tem zakonu detektiv, ki ima izdano licenco in izpolnjuje pogoje v skladu s tem zakonom«. Slovenija detektivsko dejavnost regulira zaradi varovanja javnega reda, javne varnosti, osebne varnosti in dostojanstva naročnikov, tretjih oseb in detektiva, ki neposredno opravlja dejavnost («ZDD-1«, 2011: 2. člen). Detektivsko dejavnost lahko detektiv opravlja samostojno kot svoboden poklic, lahko pa jo opravlja tudi pravna ali fizična oseba, ki ima kot poslovni subjekt v Poslovnem registru Slovenije vpisano detektivsko dejavnost in ki ima v delovnem razmerju detektiva in zavarovano odgovornost za škodo («ZDD-1«, 2011: 3. člen). Le redke države imajo detektivsko dejavnost tako natančno zakonsko urejeno kot Slovenija – ne tako redke so celo brez kakršne koli regulative na tem področju, kar je presenetljivo, če vemo, da detektivi pri svojem delu lahko posegajo v človekove pravice in temeljne svoboščine, predvsem pravice do zasebnosti.¹ Škrabar et al. (2011) ob tem poudarjajo, da so ravno detektivi tisti, ki pomagajo ščititi interese posameznikov ali gospodarskih družb ter javne uprave. Ravno restriktiven sistem licenciranja naj bi bil tisti, ki dviga standarde detektivske dejavnosti in kompetentnost detektivov (Prenzler in King v Dvojmoč, 2017).

Detektivsko dejavnost v Sloveniji razumemo kot zasebno preiskovalno dejavnost, pri kateri gre za zbiranje dejstev oz. informacij, ki so sestavljene iz komunikacije in opazovanja (Škrabar, 2017). Detektivska dejavnost v nacionalnovarnostnem sistemu spada v področje zagotavljanja notranje varnosti. Je mlada nejavna, zasebna nadzorstvena dejavnost in nadstandardna storitev, ki je v domeni stranke, ki detektiva najame oz. pooblasti za izvedbo določene storitve (Sotlar et al., 2019). V prihodnosti gre razmišljati tudi v smeri povezovanja zasebnega z javnim ((t. i. javno-zasebno partnerstvo) na področju

¹ V nekaterih državah obstajajo samostojni zakoni, ki urejajo detektivsko dejavnost, ponekod je detektivska dejavnost združena s področjem zasebnega varovanja in en zakon tako ureja področje celotnega zasebnega varstva. Spet v drugih državah si za dvig kakovosti prizadevajo stanovska združenja s postavljanjem lastnih vstopnih meril, etičnih kodeksov ipd. Nekatere države pa specialnega zakona nimajo in je področje detektivske dejavnosti prepuščeno samoregulaciji ali pa so deli detektivske dejavnosti posredno urejeni skozi druge zakone. Neka enotna merila je glede na tako različne ureditve torej skorajda nemogoče postaviti, res pa je, da so primeri, ki jih detektivi rešujejo v državah, precej podobni (Škrabar, 2017).

policijske dejavnosti). Detektivi bi namreč lahko za policijo preiskovali bagatelno kriminaliteto, za katero državnim organom pregona zmanjkuje časa in kadrovskih kapacitet.

Vendar je za nadaljnji razvoj detektivske dejavnosti nujno potrebno zviševanje profesionalnosti. Pri tem je treba vztrajati pri visokih vstopnih pogojih in standardih za pridobitev licence detektiva ter zagotavljati ustrezno specifično profesionalno usmerjeno usposabljanje, izobraževanje in preverjanje znanja (Sotlar, 2011). Čeprav so vstopni pogoji za detektive v Republiki Sloveniji visoki, saj so namreč potrebni najmanj visokošolska stopnja izobrazbe, varnostno preverjanje, opravljeno usposabljanje in izpit, obvezna pa so tudi nadaljnja obdobja usposabljanja, menimo, da je panoga še vedno premalo dorečena, ker se detektivi pri svojem delu namreč v večini zanašajo na svoje znanje, izkušnje in iznajdljivost. To je vsekakor pomembno, ni pa dovolj. Zato bi bilo koristno, če bi bil nadaljnji razvoj detektivske dejavnosti utemeljen (tudi) na znanstvenoraziskovalni dejavnosti. Detektivska dejavnost je namreč bistveno manj znanstveno proučevana kot zasebno varovanje (Dvojmoč, 2017). Morda temu botruje dejstvo, da, kot pravi Klavora (2012), detektivska dejavnost ne predstavlja pomembnejšega dejavnika slovenskega gospodarstva. Po drugi strani pa je manj univerzalna, kar je lahko (pre)velik izziv za raziskovalno dejavnost (Dvojmoč, 2017). Kljub temu je treba omeniti tudi dve pomembni in obsežni raziskavi na področju detektivske dejavnosti. Britovšek et al. (2018) so proučevali vlogo detektivov v kontekstu (ne)obstoja zasebne obveščevalne dejavnosti v Sloveniji. Sotlar et al. (2019) pa so opravili doslej najobsežnejšo in najbolj poglobljeno raziskavo detektivske dejavnosti v Sloveniji. Z njo so opozorili na nekatere nevrvalgične točke, podali možne rešitve za njihovo odpravo ter nakazali možne smeri razvoja detektivske dejavnosti v prihodnje.

K pozitivnemu razvoju detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji sta že do sedaj bistveno prispevala regulativa in izobraževalni sistem. Dvojmoč in Sotlar (2018) tako opisujeta kompleksnost postopka pridobitve detektivske licence v Republiki Sloveniji, pomen izobraževalnega sistema in vlogo Centra za poklicno usposabljanje (CPU). Hkrati pa poudarjata tudi svojevrstno anomalijo, in sicer, da študenti FVV, ki med svojim študijem v mnogo večjem obsegu absolvirajo za detektivski poklic potrebne vsebine, niso niti delno oproščeni teoretičnega usposabljanja na CPU. Avtorja pri tem vlečeta vzporednice z licenciranjem varnostnega osebja in detektivov ter poudarjata, da država s tovrstno regulativo in izobraževalnim sistemom poklic ščiti pred neustrezno izobraženim, nestrokovnim osebjem, ki bi lahko bilo tudi varnostno oporečno. Vendar pa gre vsaj pri diplomantih FVV v tej nameri predaleč, saj je to edina univerzitetna ustanova, ki je popolnoma posvečena izobraževanju in raziskovanju na področju varnosti v RS. Zato imajo njeni diplomanti nesporno večje strokovno predznanje za detektivski in druge varnostne poklice od diplomantov drugih fakultet.

Škrabar et al. (2011) ugotavljajo, da je večina prvih detektivov v Sloveniji prišla iz policijskih in obveščevalnih vrst. To je bilo pomembno, saj so s svojimi večletnimi izkušnjami v detektivsko dejavnost prinesli specifična znanja, strokovnost, profesionalnost, etičnost, pronicljivost, vztrajnost, intuitivnost, empatičnost, iznajdljivost, odzivnost, splošno razgledanost itd. Avtorji poudarjajo

navedene lastnosti, saj utemeljujejo, da zgolj predpisana izobrazba ne zadostuje za opravljanje detektivskega poklica.

Glede na dejstvo, da je v začetku detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji večina detektivov prišla z dolgoletnimi policijskimi in obveščevalnimi izkušnjami, lahko sklepamo, da je tedanja demografska slika detektivov zajemala predvsem starejše, zelo izkušene in osebno izoblikovane ljudi. V obdobju med 1996 in 2010 je bilo med detektivi 84 % moških in 16 % žensk. Zelo malo detektivov je bilo mlajših od 30 let, njihova povprečna starost je znašala 48,5 let, prevladovali pa so detektivi, stari med 53 in 63 let (Škrabar et al., 2011).

Iz navedenih podatkov lahko sklepamo, kako pomemben je prenos praktičnega znanja in izkušenj starejših detektivov na mlajše. Glede na to, da je bilo pred desetletjem večina detektivov starih čez 53 let, je večina detektivov, ki so imeli največ izkušenj, kompetenc in neformalnih pozitivnih lastnosti detektiva, danes že upokojena. Trdimo, da njihov izstop iz aktivnega detektivskega dela odnaša določen vidik izkušenj in specifičnih znanj, ki so jih sami nabirali in razvijali čez leta dela na področju varnosti in detektivstva. Prenos tega kritičnega in nujno potrebnega znanja mora biti znanstveno podprt, slab prenos tovrstnega znanja in izkušenj pa slabo vpliva in celo upočasnjuje razvoj detektivske dejavnosti.

Za uspešen nadaljnji razvoj detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji bi bilo priporočljivo trendom, ki jih ustvarja pozitivna zakonska regulativa, dodati še boljše, predvsem pa bolj sistematični prenos specifičnega znanja in izkušenj s starejše generacije na mlajše generacije detektivov. Uspešna integracija prenosa tovrstnega znanja in veščin v obstoječ sistem izobraževanja prihodnjih detektivov bi prispevala k pozitivnemu razvoju detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji.

V raziskovalnem delu smo s pomočjo dveh raziskovalnih vprašalnikov ugotavljali razlike in podobnosti mnenj študentov FVV in slovenskih detektivov o opravljanju dela detektiva. Cilji raziskave so bili ugotoviti zanimanje za poklic detektiva pri študentih FVV, poznavanje pogojev za opravljanje le-tega ter realnost njihovih pričakovanj o tipičnih delovnih nalogah, ki jih detektiv opravlja. Hkrati smo želeli pri detektivih preveriti, kakšna je izobrazbena struktura slovenskih detektivov, kakšne so njihove predhodne delovne izkušnje in oceno zahtevnosti opravljanja licenčnega izpita. Cilji so pomembni za razvoj detektivske dejavnosti, za katero želimo navdušiti tudi študente. Raziskave kažejo, da je realnost pričakovanj, povezanih s poklicem, povezana tudi z zadovoljstvom s poklicem (Kong et al., 2015), boljšim opravljanjem dela in vztrajanjem pri delodajalcu (Phillips, 1998).

3 METODE

3.1 Vzorec

Anketo je začelo izpolnjevati 49 detektivov, a jih je 5 (10,2 %) z izpolnjevanjem zaključilo že po nekaj uvodnih vprašanjih ter 182 študentov FVV. Vsi detektivi in študenti niso odgovorili na vsa vprašanja. Analiza po vprašanjih vključuje vse odgovore, ki so bili podani na posamezno vprašanje. Iz tabele 1 je razvidno, da je v raziskavi sodelovalo 29 (69 %) detektivov in 13 (31 %) detektivk. Povprečna starost (SD) anketiranih detektivov Republike Slovenije je 42,5 (10,9) let. Dobra četrtina

(26,8 %) detektivov ima univerzitetno stopnjo izobrazbe ali več. V raziskavi je sodelovalo 41 (27,3 %) študentov moškega spola in 109 (72,2 %) študentk FVV. Povprečna starost (SD) študentov je 23,4 (6,5 %) let. Večina študentov (96,6 %) se izobražuje na smereh Varnost in policijsko delo ter Varstvoslovje. Večina je rednih študentov (70,9 %). Prevladujejo študent 3. letnika študija na 1. bolonjski stopnji (62,8 %), ki so že imeli izobraževanje s področja detektivskega dela.

Spol	Detektiv	Študenti
Moški	29 (69)	41 (27,3)
Ženski	13 (31)	109 (72,7)
Povprečna starost (SD)	42,5 (10,9)	23,4 (6,5)
Izobrazba		
Šolajoči		182 (100)
Visoka	32 (74,4)	
Univerzitetna ali več	11 (25,6)	

* SD = standardni odklon

Tabela 1: Opis vzorca (podatki so prikazani kot f(%), če ni drugače zapisano)

3.2 Vprašalnik

Za raziskovanje detektivske dejavnosti in detektivov v Republiki Sloveniji smo naredili in uporabili dva vprašalnika. S prvim vprašalnikom smo prek spleta anketirali študente Fakultete za varnostne vede v študijskem letu 2018/2019. Anketiranje je potekalo v poletnem semestru, v mesecu maju. Vprašalnik je vseboval poznavanje pogojev za opravljanje dela detektiva, zaznavanje dela detektiva, delovnih nalog in privlačnost poklica detektiva. Z drugim vprašalnikom smo anketirali slovenske detektive o njihovem delu in oceni detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji. Anketiranje je bilo osebno in spletno. Osebno anketiranje je potekalo junija 2019 na konferenci Dnevi varstvoslovja v okviru sekcije detektivske dejavnosti. Spletno anketiranje se je izvajalo s pomočjo orodja za spletno anketiranje (www.1ka.si). Spletna anketa je bila aktivna v obdobju med 19. 6. 2019 in 18. 12. 2019. Vprašalnik je vseboval vprašanja o usposobljenosti in predhodnih izkušnjah detektiva, vprašanja o naravi detektivskega dela, delovnih nalogah, kompetencah detektiva ter mnenju o pravni ureditvi dela detektiva v RS. Vprašalnika za študente in detektive sta imela nekaj enakih vprašanj, da smo lahko odgovore študentov in detektivov medsebojno primerjali in ugotavljali morebitne razlike med njimi. Obe skupini sta imeli enake sklope vprašanj o delovnih nalogah detektiva. Delovne naloge so bile v vprašalnik vključene na podlagi predhodnih intervjujev s študenti FVV o delovnih nalogah detektiva ter vsebinski presoji predsednika Detektivske zbornice Slovenije.

4 REZULTATI

V naslednjih štirih vsebinskih sklopih so predstavljeni rezultati anketiranih študentov in detektivov. Prvi vsebinski sklop zajema usposabljanje za detektive, ki ima dve podpoglavji, ki se navezujeta na detektive in študente. Drugi vsebinski

sklop vključuje le rezultate detektivov o pomenu predhodnih izkušenj za opravljanje dela detektiva. Tretji vsebinski sklop vključuje le študente in njihovo oceno privlačnosti detektivskega poklica. Četrty sklop vključuje primerjavo študentov in detektivov v zaznavanju delovnih nalog detektiva.

4.1 Usposabljanje za detektiva

4.1.1 Detektivi

Iz tabele 2 je razvidno, da imajo anketirani detektivi v povprečju (standardni odklon) pridobljeno detektivsko licenco 6,9 (5,5), od detektivskega izpita pa je v povprečju preteklo 7,9 (6,3) let. Večina (85,8 %) anketiranih detektivov meni, da je detektivski izpit zahteven, 14,2 % pa, da je manj zahteven. Večina (87 %) jih je detektivski izpit naredilo v prvem poizkusu, 10,4 % detektivov pa je opravilo izpit v drugem poizkusu.

Tabela 2: Čas od licence in detektivskega izpita, zahtevnost detektivskega izpita in število opravljanj detektivskega izpita za vse anketirane slovenske detektive

Čas	n / f (%)	Povprečje	Standardni odklon
Leta od pridobitve detektivske licence	49	6,9	5,5
Leta od opravljenega detektivskega izpita	48	7,9	6,3
Zahtevnost detektivskega izpita			
Manj zahteven	7 (14,2)		
Zahteven	42 (85,8)		
Število opravljanj detektivskega izpita			
1-krat	42 (87,5)		
2-krat	5 (10,4)		
3-krat	1 (2,1)		

Iz tabele 3 vidimo rezultate testiranja povezanosti med vrsto izobrazbe in zahtevnostjo detektivskega izpita pri slovenskih detektivih. Detektivi so ločeni glede na pridobljeno izobrazbo varstvoslovca in izobrazbo drugih študijskih smeri. V ocenjevanju zahtevnosti detektivskega izpita v povezavi s številom opravljanj le tega med detektivi z izobrazbo iz varstvoslovja in detektivi z izobrazbo iz drugih študijskih smeri ni statistično značilne razlike. Tako anketirani detektivi s predhodno izobrazbo s FVV kot tudi anketirani detektivi s predhodno drugo izobrazbo v 14,3 % menijo, da je detektivski izpit manj zahteven, in v 85,7 %, da je zahteven. Tudi delež detektivov, ki so detektivski izpit opravili v prvem poizkusu, je podoben pri detektivih z izobrazbo iz varstvoslovja (85,7 %) in detektivih z drugo vrsto izobrazbe (88,9 %). Zaključimo, da ni razlik v oceni zahtevnosti detektivskega izpita med detektivi z izobrazbo varstvoslovca in detektivi z drugo vrsto izobrazbe. Detektivi so ne glede na predhodno izobrazbo detektivski izpit ocenili kot zahteven. Hkrati rezultati kažejo na to, da šolanje na FVV detektivov na detektivski izpit ne pripravi bolj kot šolanje na drugih fakultetah.

	Detektiv – druga izobrazba f (%)	Detektiv – izobrazba s FVV f (%)	X2 / LR	P
Zahtevnost detektivskega izpita				
Manj zahteven	4 (14,3)	3 (14,3)	0	1
Zahteven	24 (85,7)	18 (85,7)		
Število opravljanj				
1	24 (88,9)	18 (85,7)		
2	3 (11,1)	2 (9,5)	1,7	0,428
3	0 (0)	1 (4,8)		

LR = test razmerja verjeti

Tabela 3:
Povezanost med vrsto izobrazbe in zahtevnostjo detektivskega izpita

4.1.2 Študenti

Iz tabele 4 vidimo, da je 144 (79,2 %) anketiranih študentov FVV menilo, da je potrebna stopnja izobrazbe za opravljanje dela detektiva manj kot visoka šola. 38 (20,8 %) anketiranih študentov FVV pa meni, da je potrebna visoka šola ali več. Študenti torej slabo poznajo vhodne pogoje za opravljanje poklica detektiva, vezane na potrebno stopnjo izobrazbe. So pa seznanjeni, da je za opravljanje poklica treba opraviti detektivski izpit. Skoraj vsi (98,9 %) anketirani študenti so navedli detektivski izpit kot pogoj za opravljanje detektivskega poklica. Da je potreben pogoj za opravljanje detektivskega dela slovensko državljanstvo meni 73,6 % študentov. Razmišljanje študentov je tu nekoliko premalo natančno, saj lahko po »ZDD-1« (2011) detektivsko delo opravlja tudi državljan EU ali Švicarske konfederacije. Študenti so kot potreben pogoj za opravljanje poklica detektiva navajali še polnoletnost (85,7 % študentov), ki ni eksplicitno zapisan pogoj »ZDD-1« (2011), a je že zaradi zahtevane stopnje izobrazbe posredno zahtevan. Po »ZDD-1« (2011) je zahtevan pogoj za opravljanje detektivskega dela nekaznovanost. Ta pogoj je navedlo 69,8 % študentov. Študenti so navajali še nekatere pogoje, ki pa niso predpisani z zakonom. Med temi so opravljeni psihološki testi (39 % študentov), izobraževanje na pravnem področju (30,2 %), vozniški izpit (20,9 %) in tečaj samoobrambe (11,5 % študentov). Vse pogoje, ki so predpisani z zakonom (vsaj visoka stopnja izobrazbe, nekaznovanost, državljanstvo RS in detektivska licenca), je navedlo 53 (29,1 %) anketiranih študentov FVV.

Stopnja izobrazbe	f (%)
Manj kot visoka šola	144 (79,2)
Visoka šola ali več	38 (20,8)
Potrebni pogoji za opravljanje DD	
Detektivski izpit (licenca)	180 (98,9)
Polnoletnost	156 (85,7)
Državljanstvo Republike Slovenije	134 (73,6)
Nekaznovanost	127 (69,8)
Uspešno opravljeni psihološki testi	71 (39)

Tabela 4: Mnenje študentov o potrebni stopnji izobrazbe za opravljanje dela detektiva, o potrebnih pogojih za opravljanje detektivske dejavnosti in

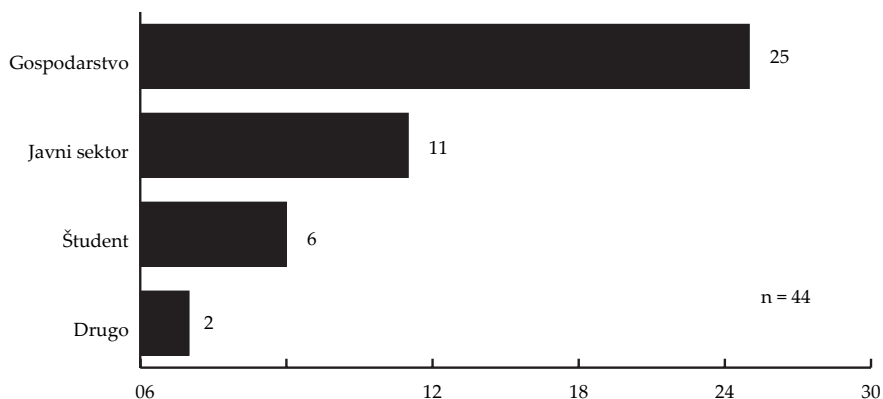
delež študentov, ki je kot pogoj navedel ustrezno stopnjo izobrazbe, nekaznovanost, potrebno državljanstvo Republike Slovenije in potrebna pridobitev detektivske licence	Uspešno izobraževanje na pravnem področju	55 (30,2)
	Vozniški izpit	38 (20,9)
	Tečaj samoobrambe	21 (11,5)
	Stopnja izobrazbe, nekaznovanost, državljanstvo RS, detektivska licenca	
	Da	129 (70,9)
Ne	53 (29,1)	

4.2 Pomen predhodnih izkušenj za delo detektiva – mnenje detektivov

Graf 1 prikazuje predhodno zaposlitev anketiranih slovenskih detektivov. Iz grafa 1 je razvidno, da je bilo nekaj več kot polovica anketiranih detektivov predhodno zaposlenih v gospodarstvu, in sicer 25 (56,8 %). V javnem sektorju je bilo predhodno zaposlenih 11 (25 %) anketiranih detektivov, 6 (13,6 %) anketiranih detektivov pa ni imelo predhodne zaposlitve, ampak so takoj po zaključenem študiju in detektivskem izpitu pričeli z detektivskim delom.

Tabela 5 prikazuje mnenje detektivov o pomembnosti predhodnih izkušenj za delo detektiva. Povprečje je bilo izračunano na podlagi anketnih vprašanj, ki

Graf 1: Delež detektivov glede na predhodno zaposlitev



so bila merjena z Likertovo lestvico od 1 do 5, kjer vrednost 1 predstavlja sploh se ne strinjam, 5 pa zelo se strinjam. Anketirani slovenski detektivji menijo, da je delo v gospodarstvu 4 (0,8), delo kriminalista 3,8 (1), delo pravnika 3,7 (0,9), delo managerja za korporativno varnost 3,6 (0,9), delo odvetnika 3,6 (1) in delo policista 3,5 (1,1) pomembno za delo detektiva, saj je povprečje pri vseh spremenljivkah višje ali enako 3,5, kar pomeni, da se anketirani detektivji strinjajo s pomembnostjo omenjenih delovnih izkušenj. Anketirani detektivji menijo, da so najpomembnejše predhodne izkušnje iz dela v gospodarstvu, najmanj pomembne predhodne izkušnje pa delo policista. Ugotovimo lahko, da so predhodne izkušnje po mnenju detektivov pomembne za opravljanje detektivskega dela.

Predhodne izkušnje	Povprečje (standardni odklon)
Delo v gospodarstvu	4 (0,8)
Delo kriminalista	3,8 (1)
Delo pravnika	3,7 (0,9)
Delo managerja za korporativno varnost	3,6 (0,9)
Delo odvetnika	3,6 (1)
Delo policista	3,5 (1,1)

Tabela 5: Mnenje detektivov o pomembnosti predhodnih izkušenj za delo detektiva

4.3 Zanimanje študentov za opravljanje dela detektiva

Tabela 6 prikazuje povprečno oceno in standardni odklon zanimanja za detektivski poklic med študenti. Spremenljivke so bile merjene s pomočjo semantičnega diferenciala, kjer sta na vsaki strani lestvice nasprotujoča pridevnika (npr. nezanimiv – zanimiv). Lestvica je petstopenjska, višja povprečna ocena pomeni večjo zanimivost, privlačnost detektivskega dela. Študenti FVV so ocenili, da je detektivski poklic zanje zanimiv 3,7 (1,2), privlačen 3,7 (1,1) in primeren 3,5 (1,1). Ocena študentov FVV glede nadaljnje karijerne poti v smeri detektivskega poklica je nevtralna – niti ni del njihove karijerne poti, niti je del njihove karijerne poti 3 (1,2). Ocena kaže na visoko mero neodločenosti študentov glede izbire kariere detektiva.

Opis privlačnosti	Povprečje (standardni odklon)
Zanimiv zame	3,7 (1,2)
Zame privlačen	3,7 (1,1)
Primeren zame	3,5 (1,1)
Je del moje karijerne poti	3 (1,2)

Tabela 6: Ocena študentov Fakultete za varnostne vede o tem, v kolikšni meri sta detektivska dejavnost in poklic detektiva zanje privlačna

4.3.1 Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti merjenja zanimanja za delo detektiva

Iz tabele 7 vidimo, da smo štiri trditve vključili v faktorsko analizo. Podatki so bili ustrezni za faktorsko analizo (KMO = 0,80; Bartlettov test sferičnosti: $\chi^2 = 283,4$; $p < 0,001$). Dobili smo en sam faktor. Vse trditve močno korelirajo z enim faktorjem, ki smo ga poimenovali zanimanje za delo detektiva. V tabeli 8 so podane faktorske uteži po metodi glavnih osi. Z enim faktorjem pojasnimo 64,2 % variabilnosti merjenih spremenljivk. Zanesljivost merjenja je visoka, saj Cronbachov koeficient α znaša 0,87. Iz štirih trditev izračunamo sestavljeno spremenljivko, ki jo poimenujemo Zanimanje za poklic, kot povprečje vrednosti na štirih spremenljivkah, ki imajo visoke uteži na faktorju.

Tabela 7:
Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti merjenja zanimanja za delo detektiva

Trditve	Zanimanje za delo detektiva
Zame neprivačen/zame privlačen	0,78
Ni del moje karierne poti/je del moje karierne poti	0,45
Neprimeren zame/primeren zame	0,67
Nezanimiv zame/zanimiv zame	0,68
% pojasnjene variance	64,2
Cronbach α	0,87

V tabeli 8 vidimo, da se skupina študentov, ki pozna pogoje za opravljanje dela detektiva, v povprečni vrednosti na sestavljeni spremenljivki zanimanja za poklic detektiva statistično značilno ne razlikuje od skupine, ki pogojev za opravljanje dela detektiva ne pozna ($p = 0,468$). V tabeli 8 so prikazani rezultati preverjanja razlik s pomočjo t-testa za neodvisne vzorce.

Tabela 8:
Preverjanje razlik v zanimanju za poklic detektiva glede na poznavanje pogojev za opravljanje detektivske dejavnosti

Pogoj	Povprečje (standardni odklon)	t	SP	p
Da	3,5 (0,9)	0,73	147	0,468
Ne	3,3 (1,1)			

SP =stopnje prostosti

4.4 Delovne naloge detektivov

Tabela 9 prikazuje povprečno strinjanje s trditvami, da je posamezna delovna naloga del tipičnega delovnega dne detektiva pri študentih in detektivih. Z diskriminantno analizo smo preverjali, ali obstaja linearna kombinacija merjenih spremenljivk (delovne naloge), ki loči med proučevanima skupinama. Del rezultatov diskriminantne analize je v tabeli 10, ki podaja povprečne vrednosti in SD za vsako delovno nalogo za obe proučevani skupini in rezultat preverjanja razlik med skupinama. Iz tabele 9 je razvidno, da se detektivi in študenti razlikujejo v mnenju, da je preverjanje nezvestobe ($p < 0,001$), zlorab drog na delovnem mestu ($p = 0,001$), vročanje pisemskih in drugih pošilk ($p < 0,001$), preverjanje spoštovanja konkurenčne klavzule ($p = 0,006$), pomoč pri iskanju pogrešanih oseb ($p < 0,001$), preiskovanje goljufij ($p = 0,002$), anonimnih pisanj ($p < 0,001$) in pisanje poročil ($p = 0,001$) del tipičnega delovnega dne detektiva.

Preverjanje zlorab bolniških odsotnosti in preverjanje zlorab plačila stroškov prevoza na delo (potnih stroškov) so tako anketirani študenti kot detektivi 4,2 (0,9) ocenili za enako tipično delo detektiva. Enako velja za pridobivanje informacij o premoženju dolžnikov (študenti: 3,8 (1,1), detektivi: 3,9 (0,8)). Zanimivo je, da študenti v primerjavi z detektivi kot bolj tipično delo detektiva ocenjujejo nekoliko več detektivskih nalog. Tako ocenjujejo preverjanje nezvestobe (študenti: 4 (1); detektivi: 2,4 (1,1)), preverjanje zlorabe drog na delovnem mestu (študenti: 3,8 (1), detektivi: 3,2 (1,4); pomoč (zbiranje informacij) pri iskanju pogrešanih oseb (študenti: 3,9 (1); detektivi: 2,6 (1,3)); preiskovanje kraj predmetov, ki so pogrešani/

izgubljeni (študenti: 3,7 (1); detektivi: 2,7 (1)), preiskovanje goljufij (študenti: 4,1 (0,8); detektivi: 3,6 (1,4)), preverjanje spoštovanja konkurenčne klavzule (študenti: 3,6 (1); detektivi: 3,1 (1,2)), preiskovanje anonimnih pisanj (študenti: 3,6 (1); detektivi: 2,9 (1,2)). Po drugi strani so preverjanje alkoholiziranosti na delovnem mestu detektivi 4 (1) ocenili za bolj tipično delo detektiva kot študenti 3,8 (1), enako pa velja tudi za vročanje pisemskih in drugih pošiljk naslovnikom v imenu različnih naročnikov (detektivi: 4,4 (0,9); študenti: 3,4 (1,2)), pridobivanje podatkov iz evidenc (detektivi: 4,2 (0,9); študenti 4 (1)) in pisanje poročil (detektivi: 4,7 (0,6); študenti: 4,2 (0,9)).

Diskriminantna funkcija je bila statistično značilna ($p < 0,001$). Najmočnejše je z diskriminantno funkcijo korelirala spremenljivka preverjanje nezvestobe ($r = 0,63$), pomoč pri iskanju pogrešanih oseb ($r = 0,51$) in preiskovanje anonimnih pisanj ($r = 0,47$). Povprečna vrednost diskriminantne funkcije je pri študentih pozitivna, pri detektivih pa negativna. Študenti v večji meri kot detektivi menijo, da so našete delovne naloge, ki imajo močnejšo pozitivno korelacijo z diskriminantno funkcijo del tipičnega delovnega dne detektiva. S pomočjo diskriminantne funkcije v skupini detektivov ali študentov pravilno razvrstimo 88,9 % enot v vzorcu.

Delovne naloge detektivov	Povprečje (standardni odklon)		F	SP1	SP2	P
	Ocena detektivov	Ocena študentov				
Preverjanje nezvestobe	2,4 (1,1)	4 (1)	82,9	1	188	<0,001
Preverjanje zlorab bolniških odsotnosti	4,4 (0,8)	4,4 (0,7)	0,01	1	188	0,936
Preverjanje zlorab plačila stroškov prevoza na delo (potnih stroškov)	4,2 (0,9)	4,2 (0,9)	0,07	1	188	0,79
Preverjanje alkoholiziranosti na delovnem mestu	4 (1)	3,8 (1)	1,6	1	188	0,208
Preverjanje zlorabe drog na delovnem mestu	3,2 (1,4)	3,8 (1)	10,9	1	188	0,001
Vročanje pisemskih in drugih pošiljk naslovnikom v imenu različnih naročnikov	4,4 (0,9)	3,4 (1,2)	22,9	1	188	<0,001
Preverjanje spoštovanja konkurenčne klavzule	3,1 (1,2)	3,6 (1)	7,6	1	188	0,006
Pomoč (zbiranje informacij) pri iskanju pogrešanih oseb	2,6 (1,3)	3,9 (1)	55,7	1	188	<0,001
Preiskovanje kraj (predmetov, ki so pogrešani/izgubljeni)	2,7 (1,4)	3,7 (1)	24	1	188	<0,001
Preiskovanje goljufij	3,6 (1,4)	4,1 (0,8)	9,9	1	188	0,002
Pridobivanje informacij o premoženju dolžnikov	3,8 (1,1)	3,9 (0,8)	0,8	1	188	0,369
Preiskovanje anonimnih pisanj	2,9 (1,2)	3,6 (1)	46,9	1	188	<0,001

Tabela 9: Mnenje detektivov in študentov o povprečnem strinjanju (SD), da je posamezna delovna naloga del tipičnega delovnega dne detektiva in rezultat analize variance

Pridobivanje podatkov iz evidenc	4,2 (0,9)	4 (1)	1,6	1	188	0,205
Pisanje poročil	4,7 (0,6)	4,2 (0,9)	11,4	1	188	0,001

*SP = stopnje prostosti

5 UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK

Detektivska dejavnost se, gledano skozi zgodovino, stalno in nezadržno spreminja. V zadnjem času še prav pospešeno, v skladu z razvojem tehnologije in digitalizacije. V detektivske vrste prihaja vedno več mlajših, starejši, ki so orali ledino, pa so večinoma že v pokoju. Detektivska dejavnost danes napreduje in se profesionalizira ter pridobiva svoj pomen v družbi. V Sloveniji imamo nekaj večjih detektivskih agencij, ki utrjujejo stroko detektivskega dela ter s sistemom prakse in pripravništva, ki žal še ni obligatoren v zakonski ureditvi panoge, skrbijo za primerno uvajanje mladih v to zahtevno dejavnost. Dejstvo je, da je poklic še vedno bolj ali manj neznanka. Glede na to, da gre za regulirano gospodarsko dejavnost in da je večina detektivov v Sloveniji samostojnih podjetnikov ali svobodnih poklicev, pa se ljudje množično ne odločajo za delo v tej panogi, saj zahteva veliko mero sposobnosti, znanja, kompetenc, ne nazadnje tudi poguma, da si posameznik utre samostojno pot in sam skrbi za svoj kruh od pridobitve določene detektivske naloge do izstavitve računa.

Z opravljeno raziskavo smo prišli do temeljnih zaključkov in ugotovitev na področju detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji ter področju detektivskega poklica. Izvedeni sta bili dve ločeni empirični raziskavi, v katerih sta bila za zbiranje podatkov uporabljena dva anketna vprašalnika. Anketirani so bili študenti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in detektivi, registrirani v Republiki Sloveniji. Ugotovili smo, da je za študente FVV detektivski poklic zanimiv in privlačen, vendar so študenti ocenili, da so dokaj neodločeni glede izbire poklica detektiva za svojo karierno pot. V zanimanju za detektivski poklic pri tistih študentih, ki poznajo pogoje za opravljanje detektivske dejavnosti in drugih, nismo ugotovili statistično značilnih razlik. Poznavanje pogojev za opravljanje detektivske dejavnosti torej ni ključno za izbiro poklica detektiva kot prihodnje karierne poti. Ugotovili smo, da anketirani študenti FVV zelo slabo poznajo pogojno stopnjo izobrazbe za opravljanje detektivskega izpita, saj v 79,2 % menijo, da je potrebna manj kot visoka šola, v 20,8 % pa, da je potrebna visoka šola ali več. Študenti FVV dobro poznajo druge vstopne pogoje za opravljanje detektivske dejavnosti, saj v 69 % navajajo, da so potrebni pogoji detektivski izpit (licenca), polnoletnost, državljanstvo RS, nekaznovanost. Ugotovili smo, da imajo anketirani slovenski detektivi povprečno 7 let že pridobljeno detektivsko licenco in opravljen detektivski izpit. 85 % anketiranih slovenskih detektivov je ocenilo, da je detektivski izpit zahteven, 15 % pa jih meni, da je manj zahteven. 87 % anketiranih detektivov je detektivski izpit opravilo v prvem poizkusu. Po izobrazbeni strukturi je bilo anketiranih 28 (57 %) detektivov z izobrazbo, ki ni pridobljena na FVV, 21(43 %) anketiranih detektivov pa ima izobrazbo, pridobljeno na FVV.

Pri primerjavi, ali študenti FVV lažje pridobijo detektivsko licenco v primerjavi z ostalimi študenti, ki imajo drugo pridobljeno izobrazbo, smo ugotovili, da ni

statistično značilnih razlik. Detektivi z izobrazbo s FVV in detektivi z drugo izobrazbo ocenjujejo, da je detektivski izpit enako zahteven. Tudi pri številu opravljanj detektivskega izpita ni statistično značilnih razlik med detektivi s predhodno izobrazbo s FVV in detektivi z drugo predhodno izobrazbo, ki ni s FVV. Največ anketiranih detektivov je imelo predhodno zaposlitev v gospodarstvu, teh je 56,8 %. Predhodno zaposlenih v javnem sektorju je 25 %. Anketirani detektivi menijo, da je predhodno delo v gospodarstvu, delo kriminalista, delo pravnika, delo managerja za korporativno varnost, delo odvetnika, delo policista pomembno za delo detektiva. Najpomembnejše predhodne izkušnje so po njihovem mnenju delo v gospodarstvu, najmanj pomembne predhodne izkušnje pa delo policista. Pri detektivskih delovnih nalogah smo ugotavljali, kakšno je mnenje detektivov in študentov o povprečnem strinjanju, da je posamezna delovna naloga del tipičnega delovnega dne detektiva. Statistično značilne razlike so se pokazale v zaznavi nekaterih delovnih nalog. Tako so študenti preverjanje nezvestobe, iskanje pogrešanih oseb in preiskovanje anonimnih pisanj ocenili kot statistično značilno bolj tipične delovne naloge kot detektivi sami. Slednji pa so v primerjavi s študenti kot bolj tipično nalogo ocenili vročanje pisemskih pošilk in pisanje poročil.

Prepoznavamo določene omejitve raziskave, in sicer neslučajnostno vzorčenje pri študentih in pri detektivih ter uporabo mešanih načinov anketiranja pri detektivih, ki je sicer rezultiralo v višji stopnji odgovora, a je lahko v rezultate vneslo variabilnost, ki je odraz načina anketiranja in ne razlik med mnenjem detektivov. Kljub temu lahko iz opravljene raziskave izpeljemo zaključke, relevantne tudi za nadaljnje raziskovanje. Izvedli smo dve vrsti anketiranja študentov in detektivov. Šlo je za spletni vprašalnik (1ka) in fizično izpolnjevanje pisnega vprašalnika. Več načinov anketiranja lahko prinese drugačne rezultate, saj je možno, da se anketiranec pri fizično pisnem vprašalniku bolj potruzi kot pa na spletnem. To lahko sklepamo zato, ker je oseba pri fizičnem anketiranju opazovana pri spletnem pa ni. Spletni vprašalnik je bil bolj površno izpolnjen kakor fizični. V prihodnje bi bila potrebna boljša predhodna priprava na samo izvedbo raziskave in anketiranja. S tem bi izboljšali kakovost pridobljenih podatkov ter analiz in s tem bolje podajali ključne ugotovitve. V prihodnje bi bilo smiselno bolj podrobno raziskovati detektivsko dejavnost in jo povezovati z drugimi panogami, ki bi jih lahko sam detektiv izvajal v praksi. V raziskave je k podajanju mnenja o razvoju detektivske dejavnosti smiselno vključiti študente FVV, detektive in strokovnjake. Raziskave je treba usmeriti v temeljito in podrobno opredeljevanje ZDD-1 (2011) in izhajati iz njega v praktične smeri udejstvovanja detektiva. Treba se je zavedati, da je ZDD-1 (2011) edini temeljni, zakonit, legitimen in glavni način delovanja detektiva.

Zaključimo lahko, da smo z izvedeno raziskavo prikazali povezave in razlike v doumevanju detektivske dejavnosti in poklica detektiva med študenti FVV in detektivi Republike Slovenije. Iz ocene študentov FVV o tem, v kolikšni meri sta detektivska dejavnost in poklic detektiva zanje privlačna, lahko sklepamo, da študenti FVV ne vedo, kako bi se udeleževali na detektivski poti, kje in kako bi začeli. V prihodnje bi bilo treba več pozornosti nameniti detektivskemu delu v praksi in kako naprej po dokončanem študiju na Fakulteti za varnostne vede. Zanimiva je ugotovitev o primerjavi mnenj študentov FVV ter detektivov RS o

tipičnih delovnih nalogah detektiva. Sklepamo lahko, da imajo študenti FVV slabo poznavanje praktičnega izvajanja detektivske dejavnosti. Študenti FVV menijo, da je preverjanje nezvestobe tipično delo detektiva bolj, kot to menijo detektivi, saj prihaja do neskladja mnenj v šestih omenjenih delovnih nalogah. Zaključimo lahko, da sta obe empirični raziskavi prispevali k poznavanju detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji. Verjamemo, da so se hkrati odprla nova potencialna področja raziskovanja na detektivskem področju. Zdi se, da na zaznavo poklica detektiva tudi pri študentih v določeni meri vpliva zaznavanje poklica od drugje (denimo iz medijev ali literature), kar bi v prihodnjih raziskavah ali razširitvah te raziskave veljalo preverjati s tujimi raziskavami oz. dodajanjem vidika o stereotipizaciji poklica ali vplivov medijske konstrukcije na zaznavanje. Tovrstne raziskave so venomer dobrodošle tako za študente, detektive kot tudi za posameznike, ki si želijo detektivsko dejavnost in detektivski poklic bližje spoznati. Z raziskavo smo posameznikom želeli prikazati detektivsko dejavnost tako, da se lahko lažje odločijo za morebitne detektivske storitve ali pa da se sami podajo na pot detektiva.

VIRI IN LITERATURA

- Britovšek, J., Tičar, B. in Sotlar, A. (2018). Private intelligence in the Republic of Slovenia: Theoretical, legal, and practical aspects. *Security Journal*, 31, 410–427.
- Čas, T. in Nađ, S. (2008). Zasebni detektivi in analiza njihove dejavnosti. V J. Šifrer (ur.), *Javna in zasebna varnost* (str. 12–13). Fakulteta za varnostne vede.
- Čas, T. in Kramberger T. (2011). Poznavanje detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), 12. *Slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 1–19). Fakulteta za varnostne vede.
- Dvojmoč, M. (2017). Detektivska dejavnost v Republiki Sloveniji – (normativen) razvoj dejavnosti in pogled v prihodnost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(3), 280–297.
- Dvojmoč, M. in Sotlar, A. (2018). Profesionalizacija zasebnega varstva v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 20(3), 358–380.
- Juhart, D. (2016). *Ureditev strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja na področju detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji* (Magistrsko delo). Fakulteta za varnostne vede.
- Klavora, M. (2012). Smeri razvoja detektivske dejavnosti. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), 13. *Slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 1–22). Fakulteta za varnostne vede.
- Kong, H., Wang, S. in Fu, X. (2015). Meeting career expectation: Can it enhance job satisfaction of Generation Y? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 27(1), 147–168.
- Phillips, J. M. (1998). Effects of realistic job previews on multiple organizational outcomes: A meta-analysis. *Academy of Management Journal*, 41(6), 673–690.
- Pravilnik o izvajanju Zakona o detektivski dejavnosti. (2011). *Uradni list RS*, (85/11).
- Sennewald, C. A. in Tsukayama, J. K. (2006). *The process of investigation: Concepts and strategies for investigators in the private sector*. Elsevier.
- Sotlar, A. (1998). Profesionalizacija zasebnega varovanja in detektivske dejavnosti

v Sloveniji. V A. Anžič (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: novi izzivi* (str. 289–302). Visoka policijsko-varnostna šola, Društvo za zasebno varstvo in državljansko samovarovanje.

Sotlar, A. (2011). Razvoj detektivske dejavnosti v RS – Analiza dileme in priložnosti. *Detektiv*, 8(1), 25–28. <http://www.detektivska-zbornica-rs.si/strokovne-vsebine/e-glasilo.detektiv/2011/25>

Sotlar, A. in Trivunović, J. (2012). Detektivi in varstvo zasebnosti v Republiki Sloveniji. *Varstvoslovje*, 14(3), 307–330.

Sotlar, A., Modic, M. in Dvojmoč, M. (2019). *Raziskovalni projekt »Detektivska dejavnost v Republiki Sloveniji – Analiza trenutnega stanja, smeri prihodnjega razvoja in spremembe normativno-pravne ureditve«: Končno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede.

Stephens, S. L. (2008). *Everything private investigation book: Master the techniques of the pros to examine evidence, trace down people, and discover the truth*. Adams Media.

Škrabar, B., Trivunović, J. in Požru, J. A. (2011). Retrospektiva razvoja detektivske dejavnosti v RS. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *12. Slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik prispevkov*. Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.uni-mb.si/dv2011/zbornik.html>

Škrabar, B. (2015). O detektivu. *Psihologijadela.com*. <https://psihologijadela.com/2015/10/08/o-detektivu/>

Škrabar, B. (2017). *Normativno-pravna definicija in praktična izvedba opazovanja kot operativne metode dela detektiva* (Magistrsko delo). Fakulteta za varnostne vede.

Zakon o delovnih razmerjih [ZDR-1]. (2013, 2015, 2016, 2017, 2019). *Uradni list RS*, (21/13, 78/13, 47/15, 33/16, 52/16, 15/17, 22/19, 81/19).

Zakon o detektivski dejavnosti [ZDD]. (1994). *Uradni list RS*, (32/94).

Zakon o detektivski dejavnosti [ZDD-A]. (2002). *Uradni list RS*, (96/02).

Zakon o detektivski dejavnosti [ZDD-B]. (2005). *Uradni list RS*, (90/05).

Zakon o detektivski dejavnosti [ZDD-C]. (2007). *Uradni list RS*, (60/07).

Zakon o detektivski dejavnosti [ZDD-1]. (2011). *Uradni list RS*, (17/11).

Zakon o podjetjih [ZPod]. (1988, 1989). *Uradni list SFRJ*, (77/88, 40/89).

O avtorjih:

Dr. Miha Dvojmoč, docent, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: miha.dvojmoc@fvv.uni-mb.si

Dr. Andrej Sotlar, izredni profesor, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: andrej.sotlar@fvv.uni-mb.si

Bernarda Škrabar, magistrica varstvoslovja. E-pošta: bernarda@detektiv-dva.si

Boštjan Ban, magister varstvoslovja. E-pošta: bostjan.ban94@gmail.com

Dr. Vanja Ida Erčulj, docentka, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: vanja.erculj@fvv.uni-mb.si

Povezanost integritete organizacije z načrtom integritete

Jasna Fedran, Matevž Bren, Branko Ažman, Bojan Dobovšek

Namen prispevka:

Republika Slovenija je leta 2004 vstopila v Evropsko unijo, s čimer se je zavezala, da bo kot članica unije v nadaljevanju uresničevala predpise in priporočila unije, med drugim, tudi s področja preprečevanja in omejevanja korupcije. Z namenom vzpostavitve primerno visoke ravni protikorupcijske kulture na osebni in splošni družbeni ravni je ustanovila protikorupcijski organ, danes imenovan Komisija za preprečevanje korupcije Republike Slovenije, ki v luči realizacije določenih ciljev oziroma ukrepov za dosego navedenega, na podlagi ustave in zakona, preprečuje in omejuje korupcijo, krepi pravno državo ter integriteto in transparentnost delovanja družbe. Eden izmed mehanizmov oziroma ukrepov v sklopu realizacije protikorupcijskih ciljev komisije je načrt integritete, ki je od leta 2012 zavezujoč za vse institucije slovenskega javnega sektorja (zavezanci). Namen tega prispevka je ugotoviti, ali sta integriteta organizacije in načrt integritete povezana.

Metode:

Da bi pridobili odgovor na zastavljeno raziskovalno vprašanje oziroma preverili zastavljene hipoteze, je bilo opravljeno spletno anketiranje z zavezanci za izdelavo načrta integritete. Spletno anketiranje je bilo izvedeno v letu 2018, sodelovalo je 331 zavezanec, kar je 16,8 % vseh zavezancev v Republiki Sloveniji. Izbor vzorca je bil verjetnostni. V sklopu statistične obdelave podatkov je bila s Cronbachovim koeficientom preverjena zanesljivost vprašalnika, veljavnost merskega instrumenta z eksploratorno faktorsko analizo, s t-testom razlika v mnenju in demografski značilnosti zavezancev na lokalni in državni ravni, hipoteza pa je bila preverjena s pomočjo Pearsonovega koeficienta korelacije.

Ugotovitve:

Avtorji ugotavljajo, da sta integriteta organizacije in načrt integritete statistično značilno povezana oziroma da med njima obstaja pozitivna statistično značilna korelacija.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Pomembnost prispevka je v neizbežnosti preventivnega delovanja javnih institucij v boju zoper fenomen, imenovan korupcija, pri čemer ima integriteta organizacije oziroma integriteta javne institucije pomembno vlogo. Prispevek je izviren, saj so avtorji v sklopu kvantitativnega znanstvenega raziskovanja

prišli do rezultatov in ugotovitev, na podlagi katerih so dognana prva znanstvena spoznanja o načrtih integritete v Republiki Sloveniji.

Ključne besede: korupcija, preprečevanje korupcije, integriteta organizacije, načrt integritete, statistično značilna povezanost

UDK: 343.352

Correlation between organization identity and integrity plan

Purpose:

In 2004, the Republic of Slovenia became a member of the European Union and committed itself to implementing the regulations and recommendations of the EU, including those in the field of preventing and curbing corruption. With a view to developing an adequately high level of anti-corruption culture on personal and social levels, it established an anti-corruption body, the Commission for the Prevention of Corruption, aimed at pursuing pre-set goals and implementing thereto related measures enacted in the Constitution and laws, and tasked with preventing and curbing corruption, strengthening the rule of law and integrity/transparency of functioning of the state. One such mechanism or measure endorsed by the Commission in pursuing its anti-corruption goals is the *integrity plan*, obligatory for all Slovenian public sector institutions (registrars) since 2012. The purpose of this article is to determine whether organizational integrity and integrity plan are correlated.

Design/Methods/Approach:

To obtain the answer to the research question and check our hypotheses, an online survey was carried out in 2018 on integrity plan registrars selected following probability sampling methods. The participants (N=331) amounted to 16.8 % of all registrars in the Republic of Slovenia. As far as statistical data processing is concerned, we used Cronbach's coefficient to check the reliability of the questionnaire, exploratory factor analysis to validate the measuring instrument, t-test to check the difference in opinion and demographic characteristics of the registrars on local and national levels, and the Pearson correlation coefficient to verify our hypothesis.

Findings:

The authors determined that organizational integrity and integrity plan are statistically significantly correlated, i.e., that there exists a positive statistical correlation between the two.

Originality/Value:

The importance of this contribution lies in the inevitability of preventive actions undertaken by public institutions in their efforts to combat corruption, where organizational integrity and public institution integrity play an important role. This contribution is original in as much as its quantitative research results provided scientific grounds for the first and fundamental findings concerning integrity plans in the Republic of Slovenia.

Keywords: corruption, prevention of corruption, organizational integrity, integrity plan, statistically significant correlation

UDC: 343.352

1 UVOD

Korupcija je fenomen oziroma pereč izziv 21. stoletja, ki dokazano negativno vpliva na kakovost življenja ljudi, krmi in slabi delovanje organizacij in javnih institucij, odvrta naložbe, zmanjšuje gospodarsko rast, spodkopava temelje prava in ruši pravila ter družbeni red (African Union, 2003; Arnone in Borlini, 2014; Brüner, 2006; Bucić, 2004; Cockroft, 2012; Dobovšek, 2011; Dobovšek, 2012; Dobovšek et al., 2016; Dobovšek in Škrbec, 2012; Council of Europe, 2015; European Bank for Reconstruction and Development, n. d.; European Commission [EC], 2014; European Commission [EC], 2017; Ferlič Žgajnar, 2019; GfK Gral-Iteo, 2006; Gray in Kaufmann, 1998; Graycar in Prenzler, 2013; Graycar in Smith, 2011; Graycar in Villa, 2011; Group of States against Corruption [GRECO], 2012; Huther in Shah, 2000; Independent Commission Against Corruption, 2018; International Monetary Fund [IMF], 2016; Kaufmann, 1997; Kečanović, 2009; Klitgaard, 2015; Komisija za preprečevanje korupcije [KPK], 2011; Komisija za preprečevanje korupcije [KPK], 2013; Komisija za preprečevanje korupcije [KPK], 2018; Open Society Institute [OSI], 2002; Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2013; Organization of American States, 1996; Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], 2000; Rose-Ackerman, 1999; Shah, 2007; Tanzi, 1998; The Greens/EFA 2018; Transparency International [TI], 2017; Transparency International [TI], 2018a; Transparency International [TI], 2018b; Transparency International [TI], 2018c; Uhan in Vovk, 2006; United Nations [ZN], 2013); United Nations Office on Drug and Crime [UNODC], 2004; Van Duyne, 1997; Vlaj, 2012; World Bank [WB], 2000; World Bank [WB], 2010; World Economic Forum [WEF], 2018). Korupcijo kot kaznivo dejanje v Republiki Sloveniji določa Kazenski zakonik, vendar Kazenski zakonik ne določa samostojnega kaznivega dejanja korupcije, temveč je ta vsebovana v različnih kaznivih dejanjih. Korupcija je kot taka opredeljena v zgolj osmih členih zakonika, nizka je tudi višina predvidenih kazni za storilce kaznivih dejanj. Pri korupciji gre za zahtevnost odkrivanja oziroma ugotavljanja razlogov suma storitve kaznivega dejanja kot tudi za težavnost dokazovanja (Dobovšek, 2012; Komisija za preprečevanje korupcije [KPK], 2011; Meško, 2009; Smolej in Gorenak, 2013). Število obtožnih predlogov v svetovnem in evropskem merilu, kot tudi v Sloveniji, je izredno nizko, še nižje je število obsodilnih sodb. Zaradi navedenega se številne države po svetu in v Evropski uniji v luči boja zoper omenjeni izziv, raje, kot da zgolj odpravljajo posledice korupcije in delujejo represivno, sprašujejo po vzrokih za njen nastanek in tako namesto uporabe represivnih metod raje uporabljajo preventivno delovanje (Dobovšek, 2009a; Dobovšek, 2009b; Dobovšek, 2012; Dobovšek in Kordež, 2005a; Dobovšek in Miklavčič, 2010; Meško, 2009; Pulay, 2014; Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016 [ReNPPZK12-16], 2012; Resolucija o preprečevanju korupcije v Republiki Sloveniji [RePKRS], 2004;

Rieger, 2005; Soering, 2004; United Nations Office on Drug and Crime [UNODC], 2019). Mednje spada tudi Slovenija.

Vsaka korupcija pomeni kršitev integritete, ni pa vsaka kršitev integritete korupcija. Praktični odnos med korupcijo in integriteto je odvisen od sistema vrednot oziroma opredelitve korupcije, sprejete ali razvite zakonodaje, družbenih, zgodovinskih, ekonomskih, političnih in drugih okoliščin v državi. Veliko oblik korupcije, razen kazensko pregonljivih, je tako lahko vprašanje integritete ali korupcije. Za razliko od korupcije, ki se po navadi nanaša na ravnanje in ima negativno konotacijo, integriteta velja za posamezne javne uradnike in institucije s pozitivno konotacijo. Sistem integritete je pomemben ukrep za preprečevanje korupcije, ki je namenjen krepitvi integritete v določeni državi. Tak sistem, pogosto v obliki nacionalnega sistema integritete, je sestavljen iz niza institucij, procesov, mehanizmov, ljudi in stališč, ki si prizadevajo povečati verjetnost, da se javna moč uporablja za uradno dovoljene in javno utemeljene namene in ne zlorablja za osebne namene oziroma politični dobiček. Ocenjevanje tveganja korupcije in/ali integritete je zato eden izmed neizogibnih delov sistema integritete globalnega, nacionalnega, lokalnega in organizacijskega sistema (Društvo Integriteta, 2012; Selinšek, 2015).

Integriteta organizacije je prizadevanje ali politika, ki podpira integriteto posameznika oziroma njegovo osebno integriteto, njena opredelitev pa se nanaša na načine komuniciranja z drugimi deležniki v sklopu organizacije. Da bi bila organizacija pri tovrstnem prizadevanju za krepitev integritete uspešna, mora upoštevati načelo, po katerem zaposleni delajo tako, kot govorijo (Društvo Integriteta, 2012; Vandekerckhove, 2010).

Integriteta je vrлина, ki prispeva k integraciji posameznika in organizacije v skladu z idejo dobrega življenja. V tem smislu integriteta predstavlja most med teoretičnimi vrednotami in načeli poslovne etike ter praktičnim, moralnim in političnim življenjem v organizacijah. To je tudi razlog, zakaj je integriteta zelo atraktiven pojem organizacijske etike, saj kaže na skladnost, čistost ali popolnost celote. Pojem integritete je pogosto povezan z resnično identiteto, poštenostjo, spoštovanjem in zaupanjem. V tem smislu je integriteta v mnogih kontekstih opredeljena kot osebna vrлина ali moralna vrednota, ki je najpogosteje povezana s posamezniki, pa tudi z organizacijami. Vrednost integritete se lahko opredeli kot osnovna vrednost, ki mora biti rezultat upravljanja, ki temelji na vrednotah. Na ta način lahko rečemo, da ima integriteta inherentno vrednost, da je resnična in ponotrjana. Integriteta organizacije je odvisna od sposobnosti vzpostavljanja, vzdrževanja in sporočanja etičnih standardov in je osnovna zahteva za izgradnjo in vzdrževanje učinkovitih organizacij (Avbelj, 2011; Comte-Sponville, 2002; Dobovšek, 2009a; Dobovšek, 2012; Dobovšek in Kordež, 2005b; Miklič, 2009; Mozetič, 2010; Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2018; Ovsenik et al., 2013; Ovsenik in Ambrož, 2010; Ovsenik in Kozjek, 2015; Palanski in Yammarino, 2009; Pavčnik, 2007; Pevec Rozman, 2010; Rendtorff, 2011; Šumi, 2006; Tičar et al., 2010).

Integriteta organizacije se v literaturi navezuje na moralnost in etično kakovost in je, med drugim, opredeljena tudi kot nosilec vrednot in načel dobre poslovne prakse. Integriteta organizacije lahko zmanjša notranje korporativne kontrolne

pomanjkljivosti in odraža poštenost, spoštovanje in zaupanje med zaposlenimi ter konkretno predstavlja rezultat dobrega vodenja in upravljanja organizacije, ki temelji na preglednosti, odgovornosti, ohranjanju vrednot in delovanju v skladu z njimi, pri čemer gre za popolno nasprotje neetičnemu, protipravnemu in korupcijskemu delovanju, ki krni uspešnost in poslovno odličnost organizacije oziroma ruši ugled javnega sektorja (Dobovšek, 2012; Dobovšek in Kordež, 2005a).

V Sloveniji pomemben del sistema integritete javnega sektorja predstavlja preventivni protikorupcijski institucionalni ukrep, imenovan načrt integritete, ki je od leta 2012 zakonsko obvezujoč za vse institucije javnega sektorja (v nadaljevanju zavezanci). Spremljanje izvajanja načrta integritete opravlja Komisija za preprečevanje korupcije Sloveniji (v nadaljevanju KPK), vsebina načrta integritete pa v grobem sestoji iz ugotavljanja korupcijskih in drugih tveganj, ocenjevanja nevarnosti tveganj in določitve ukrepov za omejitev oziroma odpravo tveganj (Komisija za preprečevanje korupcije [KPK], n. d.; Komisija za preprečevanje korupcije [KPK], 2012). Z načrtom integritete organizacija v okviru javnega sektorja utrjuje lastno integriteto in krepi preglednost delovanja, s čimer odvrča od korupcijskih praks in obenem skrbi, da ne prihaja do nasprotja interesov, neetičnih ravnanj in vedenj oziroma drugih odklonskosti v organizaciji. Organizacija z načrtom integritete doseže svoj namen, ko odpravi vsa ugotovljena tveganja (Škrbec in Pristavec, 2012).

Bistvo integritete organizacije, kot tudi načrta integritete, je zoperstavljanje korupciji, k čemur bi lahko dodali, da je integriteta organizacije nadpomenka, načrt integritete pa njegova podpomenka, pri čemer gre, v obeh primerih, za preventivno pristop oziroma preventivno (in ne represivno) delovanje zoper omenjeni izziv. Da sta pojma med seboj povezana, je torej jasno, v kolikšni meri, pa, glede na dejstvo, da o tem ne obstaja nobena analiza, študija ali znanstvena raziskava, izhaja iz ugotovitev našega nadaljnjega kvantitativnega raziskovanja.

Na podlagi predhodno navedenega je bila izvedena obširna raziskava o povezanosti med integriteto organizacije in načrtom integritete v Sloveniji, katere namen je bil ugotoviti, ali med integriteto organizacije in načrtom integritete obstaja povezanost oziroma korelacija (raziskovalno vprašanje), zastavljena hipoteza je bila: »Med integriteto organizacije in načrtom integritete obstaja korelacija«.

2 METODE

Za namen zbiranja podatkov je bila uporabljena tehnika spletnega anketiranja, ki je bila izvedena z zavezanci v Sloveniji. Namen anketiranja je bil ugotoviti obstoj statistične povezanosti med »Integriteto organizacije« in »Načrtom integritete«. »Integriteta organizacije« je bila določena kot napovedna spremenljivka, »Načrt integritete« pa kot odvisna spremenljivka.

Glede na ugotovitev, da pred izvedbo raziskave o konceptu načrta integritete ni obstajala nobena predhodna empirična raziskava in da o konceptu načrta integritete ni obstajal noben merski instrument oziroma vprašalnik, je bil merski instrument izdelan posebej za ta namen. Tako sta bila oblikovana dva merska instrumenta – za vsako spremenljivko posebej, in sicer merski instrument A za

odvisno spremenljivko in merski instrument B za napovedno spremenljivko. Merska instrumenta sta bila oblikovana na podlagi proučene literature v zvezi s preprečevanjem korupcije v povezavi z integriteto (organizacije), načrti integritete in metodologijo raziskovanja. Na podlagi navedenega so bili za namen spletnega anketiranja v sklop merskih instrumentov A in B dodani še demografski in drugi podatki ter tako oblikovan enovit, skupni merski instrument. Le-ta je bil sestavljen iz petih sklopov, in sicer: 1. Sklop odvisna spremenljivka – koncept načrta integritete; 2. Sklop napovedna spremenljivka – stanje integritete organizacije, v kateri so zavezanci zaposleni; 3. Sklop demografski podatki; 4. Sklop drugi podatki in 5. Sklop predlogi, komentarji in priporočila. Skupni merski instrument je vseboval 60 kazalnikov oziroma vprašanj. Vprašanj, ki so se v sklopu odvisne spremenljivke nanašala na merski instrument A, je bilo 35 (vprašanja so bila glede na dimenzije mešano strukturirana) (priloga 1).

Oba merska instrumenta temeljita na sedemstopenjski merski lestvici. Vprašanj, ki so se nanašala na demografske in druge podatke ter predloge, komentarje in priporočila, je bilo skupaj deset. Šest vprašanj je bilo demografskih, eno vprašanje se je nanašalo na raven organizacije (lokalna/državna), dve vprašanji pa sta se nanašali na predhodno raziskavo (da bi pridobili odgovore, ki jih v preteklosti, s preliminarno raziskavo, nismo uspeli pridobiti oziroma s ciljem potrditve oziroma zavrnitve ugotovitev iz preliminarne raziskave, ki je bila izvedena pet let pred glavno raziskavo). Zadnje vprašanje (polje) je bilo predvideno za predloge, komentarje in priporočila anketirancev. Zavezanci so bili k anketiranju povabljeni po elektronski pošti. Prošnja za sodelovanje v raziskavi je bila zavezancem poslana na javno dostopne elektronske naslove, ki so bili pridobljeni od KPK. Anketiranje je bilo izvedeno zgolj s tistimi osebami, ki jih je predlagal zavezanec oziroma predstojnik zavezanca (kot organa).

Pred dejansko izvedbo glavne raziskave je bila izvedena tudi pilotna raziskava. Vanjo je bilo vključenih šest zavezancev. Na podlagi odgovorov iz omenjene raziskave je bil ponovno analiziran obstoječi skupni merski instrument, ki je bil v nadaljevanju dopolnjen skladno s predlogi in ugotovitvami v okviru pilotne raziskave. Po izvedeni pilotni raziskavi je prišlo do zmanjšanja (začetnega) števila kazalnikov, saj so anketirani v pilotni raziskavi menili, da je anketa predolga oziroma da je vprašanj preveč. Tako je bil merski instrument A skrajšan za pet vprašanj (35 od prvotno predvidenih 40 vprašanj). Skrajšan je bil tudi merski instrument B, in sicer prav tako za pet vprašanj (15 od prvotno predvidenih 20 vprašanj). V sklopu navedene raziskave so bila uporabljena vprašanja zaprtega in odprtega tipa (da bi potrdili že pridobljene informacije v okviru preliminarne raziskave ter pridobili tiste informacije, ki jih v preliminarni raziskavi ni bilo mogoče pridobiti). V preliminarni raziskavi so bili izvedeni intervjuji z zavezanci za načrt integritete v Sloveniji. Namen preliminarne raziskave je bil pridobiti splošni pregled nad stanjem koncepta načrt integritete.

Glede na priporočila oziroma dogovorjene standarde v zvezi z velikostjo oziroma statistično primernostjo vzorca, da naj bi bilo število anketirancev med 10–15-krat večje od števila kazalnikov¹ v merskem instrumentu, je bila v sklopu

¹ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

glavne raziskave določena velikost vzorca (n) 658, kar predstavlja statično primeren vzorec.

Na podlagi predhodno navedenega je bilo k sodelovanju v raziskavi povabljenih 658 zavezancev oziroma potencialnih anketirancev. Od 658 se jih je na povabilo k sodelovanju v raziskavi odzvalo 337, k izpolnjevanju ankete pa je dejansko pristopilo 331 anketiranih. V glavni raziskavi je sodelovalo 325 anketiranih zavezancev, v pilotni raziskavi pa šest zavezancev, skupaj tako 331 zavezancev, kar predstavlja 50,30-% stopnjo odgovora, glede na celoten vzorec. Anketirani zavezanci so anketo izpolnili v celoti. Raziskava je potekala v obdobju od 28. 5. 2018 do 10. 6. 2018. Spletna anketa je bila izvedena s spletnim orodjem 1KA.

Izvedeno je bilo sistematično vzorčenje (ang. *systematic sampling*) (Ferligoj et al., 2011). Na podlagi pridobljenih podatkov od KPK je bil iz populacije oziroma sklopa 1.974 enot (N) oziroma zavezancev oblikovan vzorec (n) velikosti 658 enot (vzorčenih je bilo 658 zavezancev izmed 1.974, delež vzorca v celotni populaciji) ($658/1.974 = 0,33$ oziroma razmerje 1:3). Sistematični vzorec navedene velikosti je bil oblikovan z določitvijo slučajnega števila med ena in tri in tako je bil določen prvi zavezanec v vzorcu, nato pa v vzorec vključen vsak tretji zavezanec. Prvi zavezanec je bil določen z generatorjem naključnih števil.²

Podatki, ki so izhajali iz odgovorov anketiranih zavezancev, so bili analizirani oziroma pojasnjeni ter obdelani s programskim orodjem za statistično obdelavo podatkov IBM SPSS (ang. *Statistical Package for the Social Sciences*), verzija 23, in s programskim orodjem za modeliranje strukturnih enačb IBM SPSS AMOS (ang. *Analysis of Moment Structures*), verzija 21. Hipoteza je bila preverjena z multivariatno statistično metodo, in sicer s faktorsko analizo, v sklopu izvedbe statistične obdelave podatkov pa je bila uporabljena tudi univariatna statistična metoda T-test.

3 REZULTATI

V sklopu statistične obdelave podatkov je bila s Cronbachovim koeficientom preverjena zanesljivost vprašalnika, veljavnost merskega instrumenta z eksploratorno in konfirmatorno faktorsko analizo, s t-testom razlika v mnenju in demografski značilnosti zavezancev na lokalni in državni ravni, hipoteza pa je bila preverjena s pomočjo Pearsonovega koeficienta korelacije.

Pred začetkom izvedbe nadaljnjih (statističnih) analiz v sklopu glavne raziskave smo v luči objektivnega merjenja³ in odprave sistematičnih ter slučajnih napak najprej opravili preizkus veljavnosti in zanesljivosti našega merskega instrumenta (mišljeno skupen vprašalnik oziroma merski instrument). Z vidika vsebinske veljavnosti (ang. *content validity*) smo tako preverili, ali naš merski instrument res meri (ključne) vsebinske dimenzije proučevanega pojava oziroma konstrukta oziroma ali res merimo to, kar smo želeli meriti. Za ta namen smo proučili obstoječo teorijo (predhodnih raziskav o proučevanem pojavu oziroma konstruktu, razen lastne (preliminarne raziskave) nismo zasledili), in ugotovili,

² Več o sistematičnem vzorčenju glej Ferligoj et al. (2011) in Košmelj (2007).

³ Pomembni zahtevi oziroma standarda objektivnega merjenja v znanosti sta veljavnost in zanesljivost. Več o tem glej Ferligoj et al. (2011).

da je načrt integritete z vidika obstoječe relevantne literature oziroma (pravnih) aktov opredeljen v petih protikorupcijskih (pravnih) aktih,⁴ v največji meri pa v smernicah (Komisija za preprečevanje korupcije [KPK], 2014). Skladno z navedenim smo svojemu teoretičnemu pojmu oziroma konstruktivnemu smiselno določili teoretične spremenljivke (posredno; s pomočjo vsebinskih gradnikov) in, kot že predhodno omenjeno, oblikovali tri dimenzije (a) »Skrbnništvo«, b) »Strokovna podprtost in kontrolni mehanizmi« ter c) »Stopnja tveganja«, ki neposredno izhajajo iz smernic, posredno pa tudi iz drugih protikorupcijskih (pravnih) aktov. V luči odprave slučajnih napak oziroma po preizkusu vsebinske veljavnosti smo preverili še zanesljivost merskih instrumentov. Navedeno pomeni, da v primeru ponovne izvedbe oziroma ponovljivosti⁵ merjenja, ob istih ali podobnih pogojih, dobimo iste ali čim bolj podobne rezultate. Tako smo ugotovili konsistentnost merjenja z izbranimi indikatorji in preverili, ali in kako le-ti merijo obravnavani konstrukt ter ali in kako so le-ti med seboj povezani (notranja konsistentnost). Skladno z navedenim smo izračunali *Cronbachov koeficient alfa* (ang. *Cronbach's alpha*). *Cronbachov koeficient alfa* smo izračunali za oba merska instrumenta. Prvotno smo izvedli statistično obdelavo podatkov merskega instrumenta A, v nadaljevanju pa statistično obdelavo podatkov merskega instrumenta B. Ker smo pri merskem instrumentu A precej prvotno predvidenih oziroma določenih spremenljivk v procesu obdelav podatkov zaradi multikolinearnosti izločili, smo izračunali *Cronbachov koeficient alfa* za tovrsten merski instrument za primer pred izločitvijo spremenljivk in po izločitvi spremenljivk. Prav tako je naš merski instrument A sestavljen iz treh lestvic oziroma dimenzij, zato smo *Cronbachov koeficient alfa* izračunali za vsako lestvico oziroma dimenzijo posebej. V merskem instrumentu B smo kasneje izločili tri spremenljivke (ne zaradi multikolinearnosti). Pri merskem instrumentu B je do izločanja spremenljivk prišlo v sklopu izvedbe faktorjeve analize napovedne spremenljivke »Integriteta organizacije«, in sicer v fazi *rotirane faktorjeve matrice* (ang. *pattern matrix*), ko smo (tri) spremenljivke drugega faktorja izločili iz nadaljnjih obdelav podatkov. Ker je merski instrument B enodimenzionalen, je *Cronbachov koeficient alfa* v tem primeru izračunan samo enkrat. Ugotovili smo, da *Cronbachov koeficient alfa* merskega instrumenta A pred izločitvijo spremenljivk; 35 spremenljivk, znaša 0,916 (tabela 1), po izločitvi pa 0,887 (15 spremenljivk) (tabela 2). *Cronbachov koeficient alfa* merskega instrumenta A dimenzije »Stopnja tveganja« znaša 0,878 (tabela 5), dimenzije »Skrbnništvo« 0,876 (tabela 3) ter dimenzije »Strokovna podprtost in kontrolni mehanizmi« 0,848 (tabela 4). *Cronbachov koeficient alfa* merskega instrumenta B pa znaša 0,909 (15 spremenljivk) (tabela 6). Upoštevajoč dejstvo, da v raziskovanju glede zanesljivosti velja, da je le-ta sprejemljiva, če je *Cronbachov koeficient alfa* $> 0,7^6$ oziroma visoka, če je *Cronbachov koeficient alfa* $> 0,8^7$ glede na naš izračun ugotavljamo, da je naš vprašalnik visoko zanesljiv.

4 Poleg smernic so načrti integritete opredeljeni tudi v drugih protikorupcijskih (pravnih) aktih.

5 Več o tem glej Bren (2014/2015), Cvetek (2013), De Vaus (2004) in Kraska in Neuman (2008).

6 Več o tem glej Hair et al. (2014).

7 Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

Tabela 1: Cronbachov koeficient alfa – Merski instrument A pred izločitvijo spremenljivk (Reliability Statistics)

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,916	,916	35

Tabela 2: Cronbachov koeficient alfa – Merski instrument A po izločitvi spremenljivk (Reliability Statistics)

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,887	,887	15

Tabela 3: Cronbachov koeficient alfa – Merski instrument A – Dimenzija »Skrbnišтво« (Reliability Statistics)

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,875	,876	14

Tabela 4: Cronbachov koeficient alfa – Merski instrument A – Dimenzija »Strokovna podprtost in kontrolni mehanizmi« (Reliability Statistics)

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,848	,848	7

Tabela 5: Cronbachov koeficient alfa – Merski instrument A – Dimenzija »Stopnja tveganja« (Reliability Statistics)

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,877	,878	14

Tabela 6: Cronbachov koeficient alfa – Merski instrument B (Reliability Statistics)

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,910	,909	15

Nato smo izvedli statistični izračun *sploščenosti* (ang. *kurtosis*) in *asimetrije* (ang. *skewness*). Tako kot pri indeksu zanesljivosti in CITC smo tudi tokrat zaradi izločitve spremenljivk pri merskem instrumentu A koeficient sploščenosti in asimetrije tega merskega instrumenta izračunali dvakrat. Na podlagi izračunanih vrednosti smo ugotovili, da so v obeh primerih (pred in po izločitvi spremenljivk merskega instrumenta A in v primeru merskega instrumenta B) spremenljivke porazdeljene približno normalno, saj sta asimetrija in sploščenost znotraj meja ± 3 .⁸ Zaradi zadovoljivih vrednosti koeficientov sploščenosti in asimetrije v nadaljnjih analizah vse obstoječe spremenljivke ohranimo (nobene ne izločimo). Za vsak merski instrument smo izračunali tudi meri *srednje vrednosti oziroma aritmetično sredino* (ang. *mean*) in *odklon od povprečja oziroma standardni odklon* (ang. *standard deviation*). Glede na vrednosti aritmetičnih sredin spremenljivk merskega

⁸ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

instrumenta A pred izločitvijo spremenljivk sklepamo, da anketirani zavezanci od vseh trditve menijo, da najbolj drži, da predpisi, ki opredeljujejo koncept načrta integritete, ustrezajo mednarodnim in evropskim protikorupcijskim predpisom in standardom v javnem sektorju ($M = 5,98$, $SD = 1,255$) in da skrbnik od zaposlenih prejme zadostno podporo ($M = 5,96$, $SD = 1,223$). Najmanj pa po mnenju anketiranih zavezancev drži, da je skupna ocena tveganja dejavnikov tveganja v njihovem načrtu integritete majhna ($M = 5,54$, $SD = 1,438$) in da ko/če se skrbnik znajde v dilemi, ga KPK podpre z nasveti ($M = 5,57$, $SD = 1,392$).

Glede na vrednosti aritmetičnih sredin spremenljivk merskega instrumenta B sklepamo, da se anketirani zavezanci najbolj strinjajo, da so zaposleni v njihovi organizaciji osebe s precej visoko stopnjo integritete; ravnajo tako, kot govorijo, in so v sebi takšne, kot se kažejo navzven ($I_I = 5,94$) in da, čeprav v njihovi organizaciji obstajajo nekatera korupcijska tveganja, zaposleni ne delujejo v duhu pridobiti korist zase ali za drugega ($M = 5,87$, $SD = 1,317$). Najmanj pa se anketirani zavezanci strinjajo, da v njihovi organizaciji ravnanje/vedenje delavcev prepoznavajo kot korektno ($M = 5,23$, $SD = 1,643$) in da so v njihovi organizaciji notranji kontrolni mehanizmi z vidika preprečevanja korupcije in krepitev integritete organizacije vzpostavljeni ($M = 5,26$, $SD = 1,795$).

V četrtem sklopu merskega instrumenta, kjer smo ugotavljali demografske podatke anketiranih zavezancev (spol, položaj, vrsta zaposlitve, starost, izobrazba in delovna doba), smo ugotovili, da je med anketiranimi zavezanci v naši raziskavi sodelovalo 54 moških (16,3 %) ter 277 žensk (83,7 %). Glede položaja anketiranih zavezancev na delovnem mestu smo ugotovili, da je v naši raziskavi sodelovalo 41 anketiranih zavezancev (12,4 %), ki v svoji organizaciji zasedajo položajno delovno mesto, in 290 anketiranih zavezancev (87,6 %), katerih delovno mesto ni ovrednoteno kot položajno. Pri vrsti zaposlitve smo anketirane zavezance prosili, da navedejo, ali imajo sklenjeno pogodbo za določen čas ali za nedoločen čas. Izračun je pokazal, da ima od 331 anketiranih zavezancev pogodbo za določen čas sklenjenih devet anketiranih (2,7 %), preostalih 322 anketiranih zavezancev (97,3 %) pa je redno zaposlenih (pogodba za nedoločen čas). Povprečna starost anketiranih zavezancev znaša 42,63 let ($M = 42,63$, $SD = 6,678$), pri čemer je najvišja starost 59 let, najnižja starost pa 26 let. Največ anketiranih zavezancev je bilo starih 42 let (8,2 %). V zvezi s pridobljeno ravnjo izobrazbe smo ugotovili, da ima največ anketiranih zavezancev opravljeno bodisi specializacijo po visokem strokovnem programu, bodisi opravljen univerzitetni program ali pa opravljen strokovni magisterij. Takih anketiranih zavezancev je bilo 237 (71,6 %). Za 66 anketiranih zavezancev (19,9 %) je bilo ugotovljeno, da imajo opravljeno bodisi specializacijo po višješolskem programu ali visokošolski strokovni program (visokošolski strokovni program 1. bolonjska stopnja; univerzitetni program 1. bolonjska stopnja). Za 26 anketiranih zavezancev (7,9 %) je bilo ugotovljeno, da imajo opravljeno bodisi specializacijo po univerzitetnem programu ali magisterij znanosti. Najmanj anketiranih zavezancev ima opravljen doktorat znanosti – taka anketirana zavezanca sta bila dva. Glede delovne dobe smo ugotovili, da najvišja znaša 38 let. Taka anketirana zavezanca sta bila dva, najnižja delovna doba pa znaša dve leti. Anketirana zavezanca z najnižjo delovno dobo sta bila prav tako dva.

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali obstajajo *statistično značilne oziroma pomembne razlike* (ang. *significance*, okrajšano *sig.* ali *asymptotic sig.*, ki pomeni (*asimptotično*) *statistično značilnost oziroma pomembnost*) v podatkih, glede na raven organizacije (lokalna/državna). Ugotovili smo, da so anketirani zavezanec, ki delujejo na državni ravni, pri merskem instrumentu A stanje v 2/3 primerov ocenili bolje kot anketirani zavezanec, ki delujejo na lokalni ravni. V desetih primerih so stanje bolje ocenili anketirani zavezanec, ki delujejo na državni ravni, v petih primerih pa so stanje bolje ocenili anketirani zavezanec, ki delujejo na lokalni ravni. Da bi ugotovili statistično značilne oziroma pomembne razlike med anketiranimi zavezanci glede na raven organizacije, smo pri obeh merskih instrumentih izvedli *t-test*. Najprej smo preverili statistično značilnost oziroma pomembnost razlik (v nadaljevanju *p-vrednost*) v vsebinskih mnenjih (merska instrumenta A in B), nato smo preverili še razlike v demografskih podatkih anketiranih zavezancev glede na raven, na kateri delujejo (lokalna/državna).

Statistično značilne oziroma pomembne razlike ($p < 0,05$) med državno in lokalno ravno organizacije pri merskem instrumentu A pred izločitvijo spremenljivk so bile ugotovljene v petih primerih, in sicer pri spremenljivkah I_17 (0,015), I_13 (0,028), I_19 (0,048), I_10 (0,011) in I_25 (0,034). Ker pa smo iz prvotno predvidenega merskega instrumenta zaradi neustreznosti za nadaljnjo statistično obdelavo podatkov v nadaljevanju precej spremenljivk morali izločiti, sta bili v omenjenem merskem instrumentu po izločitvi spremenljivk ugotovljeni le še dve spremenljivki (I_17; p -vrednost = 0,015) in I_19; p -vrednost = 0,048), ki vplivata na razlikovanje med lokalno in državno ravno. Do tega smo prišli na način, da smo v stolpcu *Levenov preizkus enakosti varianc* (ang. *Leven's test for equality of variances*) pogledali p -vrednost oziroma značilnost *F-testa homogenosti varianc* za vsako spremenljivko posebej. Ker p -vrednost (sig.) spremenljivke I_17 znaša $< 0,05$ oziroma natančneje 0,003, zavrnilo ničelno hipotezo o enakosti varianc in v nadaljevanju na podlagi p -vrednosti (sig. 2-tailed), ki znaša 0,015 v stolpcu *t-test* enakosti povprečij, ugotovimo, da so razlike med aritmetičnima sredinama obeh skupin statistično značilne oziroma pomembne, zato ničelno hipotezo, ki pravi, da ni razlik med aritmetičnima sredinama skupin, zavrnilo. Pri spremenljivki I_19 p -vrednost (sig.) znaša $> 0,05$ oziroma natančneje 0,051, zato ne zavrnilo ničelne hipoteze o enakosti varianc in v nadaljevanju na podlagi p -vrednosti (sig. 2-tailed), ki znaša 0,048 v stolpcu *t-test* enakosti povprečij, ugotovimo, da so razlike med aritmetičnima sredinama obeh skupin statistično značilne oziroma pomembne, zato ničelno hipotezo, ki pravi, da ni razlik med aritmetičnima sredinama skupin, zavrnilo. Namreč, anketirani zavezanec na državni ravni se bolj strinjajo s trditvijo (I_17), da skrbnik redno poroča predstojniku o izvajanju načrta integritete, pri čemer ga-le ta spodbuja in podpira ($M = 5,91$, $SD = 1,234$, standardna napaka aritmetične sredine = 0,081), kot pa anketirani zavezanec na lokalni ravni ($M = 5,49$, $SD = 1,487$, standardna napaka aritmetične sredine = 0,150). Prav tako se anketirani zavezanec na državni ravni bolj strinjajo s trditvijo (I_19), da ko KPK preveri ustreznost načrtov integritete, skrbnike z ugotovitvami tudi seznanijo ($M = 5,82$, $SD = 1,178$, standardna napaka aritmetične sredine = 0,077), kot pa anketirani zavezanec na lokalni ravni ($M = 5,53$, $SD = 1,349$, standardna napaka aritmetične sredine = 0,136). Na podlagi navedenega lahko trdimo, da pri merskem

instrumentu A obstaja razlika med skupinama (lokalna vs. državna raven) na ravni pet odstotnega tveganja. Navedeno ugotovitev lahko tako posplošimo na populacijo.

V merskem instrumentu B smo, podobno kot pri merskem instrumentu A, ugotovili, da so anketirani zavezanci, ki delujejo na državni ravni, stanje ocenili bolje kot anketirani zavezanci na lokalni ravni (v več kot 2/3 primerov). V 13 primerih so namreč stanje bolje ocenili anketirani zavezanci, ki delujejo na državni ravni, v dveh primerih pa so stanje bolje ocenili anketirani zavezanci, ki delujejo na lokalni ravni. Statistično značilne oziroma pomembne razlike med državno in lokalno ravno anketiranih zavezancev pri merskem instrumentu B niso bile ugotovljene, zato ničelne hipoteze, ki pravi, da ni razlik med aritmetičnima sredinama skupin, ne zavrnemo. Na podlagi navedenega ne moremo trditi z gotovostjo, da pri tovrstnem merskem instrumentu obstaja razlika med skupinama (lokalna vs. državna raven) na ravni pet odstotnega tveganja.

Tudi pri ugotavljanju statistično značilnih oziroma pomembnih razlik demografskih podatkov smo uporabili t-test. Izračun je pokazal, da obstaja statistično značilna oziroma pomembna razlika pri izobrazbi (p-vrednost je 0,006), medtem ko pri ostalih šestih demografskih podatkih statistično značilne razlike niso bile ugotovljene. Do tega smo prišli na način, da smo v stolpcu Levenov preizkus enakosti varianc pogledali p-vrednost oziroma značilnost F-testa homogenosti varianc za navedeno spremenljivko. Ker p-vrednost (sig.) spremenljivke spol znaša $> 0,05$ oziroma natančneje 0,092, ne zavrnemo ničelne hipoteze o enakosti varianc in v nadaljevanju na podlagi p-vrednosti (sig. 2-tailed), ki znaša 0,006 v stolpcu *t-test enakosti povprečij* (ang. *t-test for equality of means*), ugotovimo, da so razlike med aritmetičnima sredinama obeh skupin statistično značilne oziroma pomembne, zato ničelno hipotezo, ki pravi, da ni razlik med aritmetičnima sredinama skupin, zavrnemo. Namreč, anketirani zavezanci na državni ravni (aritmetična sredina = 2,94, standardna napaka aritmetične sredine = 0,036) imajo višjo izobrazbo od anketiranih zavezancev na lokalni ravni (aritmetična sredina = 2,77, standardna napaka aritmetične sredine = 0,050). Na podlagi navedenega lahko z gotovostjo trdimo, da v doseženi izobrazbi obstaja razlika med skupinama (lokalna vs. državna raven) na ravni pet odstotnega tveganja. Navedeno ugotovitev lahko tako posplošimo na populacijo.

V nadaljnji fazi smo izračunali *koeficient korelacij (Pearson)* za spremenljivke, vključene v merski instrument A. Ker smo ugotovili, da 20 izbranih spremenljivk navedenega merskega instrumenta preveč oziroma premalo korelira med seboj, zato smo jih izločili. Tako smo obdržali le 15 spremenljivk, in sicer naslednje: I_2, I_7, I_17, I_27, I_32, I_4, I_9, I_19, I_24, I34, I_1, I_6, I_16, I_20 in I_21. Navedene spremenljivke dejansko opredeljujejo tovrsten merski instrument oziroma definirajo odvisno spremenljivko »Načrt integritete«.

Na podlagi izločitve predhodno navedenih spremenljivk smo v nadaljevanju preverili tudi vrednost determinante. Ugotovili smo, da vrednost izračunane determinante dobljene korelacijske matrike znaša 0,002, kar pomeni, da je korelacija izbranih spremenljivk ustrezna oziroma da smo uspešno odpravili multikolinearnost. Po opravljenem pregledu korelacij med spremenljivkami smo ugotovili, da obstaja najmočnejša povezanost oziroma najvišja korelacija

med spremenljivkama I_2 in I_27 in znaša 0,678, medtem ko je bila kot najnižja ugotovljena korelacija med spremenljivkama I_16 in I_17 in znaša 0,119. Skladno z navedenim ugotavljamo, da je korelacija med dimenzijami spremenljivk načrta integritete v povprečju sorazmerno močna in da pravzaprav vse spremenljivke med seboj korelirajo.

Nato smo izračunali še koeficient korelacij (Pearson) za spremenljivke, vključene v merski instrument B. Glede na ugotovitvi, da spremenljivke navedenega merskega instrumenta povsem ustrezno korelirajo med seboj (koeficient korelacije $> 0,1$ in $< 0,9^9$) in da znaša vrednost determinante več kot $0,00001^{10}$ (0,002), smo sum multikolinearnosti ovrgli in za potrebe nadaljnje obdelave podatkov obdržali vse določene oziroma prvotno predvidene spremenljivke. Spremenljivke, ki opredeljujejo merski instrument B oziroma definirajo napovedno spremenljivko »Integriteta organizacije«, so naslednje: I_I, I_II, I_III, I_IV, I_V, I_VI, I_VII, I_VIII, I_IX, I_X, I_XI, I_XII, I_XIII, I_XIV in I_XV. Po opravljenem pregledu korelacij med spremenljivkami smo ugotovili, da obstaja najmočnejša povezanost oziroma najvišja korelacija med spremenljivkama I_I in I_XV in znaša 0,580, medtem ko je bila kot najnižja ugotovljena korelacija med spremenljivkama I_I in I_VI in znaša 0,248.

S *Kaiser-Meyer-Olkinovo* (KMO) *mero* (ang. *Kaiser-Meyer Olkinov* (KMO)) za odvisno spremenljivko »Načrt integritete« smo ugotovili, da znaša vrednost več kot 0,8,¹¹ zato smo ocenili, da je naš vzorec primeren, korelacijska matrika pa ni enotska, saj so izračunane korelacije med spremenljivkami večje od nič oziroma niso enake nič. Izračunana KMO vrednost našega vzorca znaša 0,896, p-vrednost *Bartlettovega testa* (ang. *Bartlett's test of sphericity*) (sig.) pa 0,000, zato smo ocenili, da so podatki prikladni za faktorsko analizo. Z isto metodo je za napovedno spremenljivko »Integriteta organizacije« izračun pokazal, da znaša KMO vrednost 0,935, zato smo tudi v tem primeru ugotovili, da je vzorec primeren, korelacijska matrika pa prav tako ni enotska, saj je p-vrednost *Bartlettovega testa* (sig.) ustrezna (0,000). Na podlagi navedenega smo ocenili, da so tudi ti podatki prikladni za faktorsko analizo. Na tem mestu pojasnjujemo, da od faktorske analize naprej, namesto terminov merski instrument A in merski instrument B uporabljamo termina odvisna in napovedna spremenljivka oziroma »Načrt integritete« in »Integriteta organizacije«.

V nadaljevanju smo preverili faktorsko strukturo odvisne spremenljivke »Načrt integritete«, pri čemer smo z izvedbo faktorske analize, med drugim, poskušali ugotoviti obstoj števila faktorjev oziroma latentnih spremenljivk.

Z izvedbo faktorske analize smo ugotovili, da gre za trifaktorsko strukturo, saj nam je faktorska analiza ponudila tri faktorje, pri čemer je delež skupne pojasnjene variance vsakega faktorja višji od 30 %.¹² Tako s prvim faktorjem pojasnimo 61,745 % variance, z drugim faktorjem 57,060 % variance in s tretjim faktorjem 53,291 % variance. Z izvedbo pravokotne rotacije (metoda varimax) smo v sklopu dobljene rotirane faktorske matrike ugotovili, da gre za uravnoteženo povezanost faktorjev s spremenljivkami, saj je vsakemu faktorju pripadlo pet spremenljivk.

⁹ Več o tem glej Field (2009).

¹⁰ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

¹¹ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

¹² Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

Prvemu faktorju so pripadle oziroma se z njim povezale spremenljivke I_2, I_7, I_17, I_27 in I_32, ki se nanašajo na odnos vodstva in zaposlenih do skrbnikov oziroma sovpadajo z dimenzijo »Skrbnništvo«. Z drugim faktorjem so se povezale spremenljivke I_4, I_9, I_19, I_24 in I_34, ki se nanašajo na participacijo KPK v zvezi z dejavnostmi, povezanimi z načrtom integritete, oziroma sovpadajo z dimenzijo »Strokovna podprtost in kontrolni mehanizmi«. S tretjim faktorjem pa so se povezale spremenljivke I_1, I_6, I_16, I_20 in I_21, ki se nanašajo na odnos zaposlenih do korupcijskih dejavnikov tveganja oziroma sovpadajo z dimenzijo »Stopnja tveganja«. Dobljene faktorje smo, glede na sovpadanje z dimenzijami, smiselno poimenovali, in sicer glede na pomen pripadanih spremenljivk. Prvi faktor smo tako poimenovali »Podpora skrbnikom«, drugi faktor »Angažiranost KPK« in tretji faktor »Obvladanost tveganj«. Na podlagi navedenega smo, da bi ugotovili medsebojne korelacije oziroma povezanosti spremenljivk, primernosti vzorca, vrednosti ekstrahiranih komunalitet, lastnih vrednosti in pojasnjene variance, kovariance oziroma faktorskih uteži itd., izvedli še faktorsko analizo posameznih faktorjev.

Pri pregledu korelacijske matrike oziroma korelacij med spremenljivkami prvega faktorja odvisne spremenljivke »Podpora skrbnikom« smo ugotovili, da obstaja najmočnejša povezanost oziroma najboljša korelacija med spremenljivka I_2 in I_27 in znaša 0,678, medtem ko je bila kot najnižja ugotovljena korelacija med spremenljivkama I_17 in I_32 in znaša 0,391 (tabela 7). Izračunana determinanta dobljene korelacijske matrike za faktor »Podpora skrbnikom« znaša 0,131, kar je ustrezno. Nato smo s KMO mero ugotovili, da znaša izračunana vrednost več kot 0,8¹³ oziroma 0,812, p-vrednost Bartlettovega testa (sig.) je 0,000, kar je prav tako ustrezno oziroma sprejemljivo (tabela 7). Pri pregledu *ekstrahiranih komunalitet* (ang. *extraction*) smo ugotovili, da so izračunane vrednosti le-teh večje od 0,3.¹⁴ Najvišja vrednost ekstrahirane komunalitete znaša 0,673, in sicer pri spremenljivki I_7, najnižja pa 0,579 pri spremenljivki I_32.

Pri pregledu *lastnih vrednosti* (ang. *initial eigenvalues*) in *pojasnjene variance* (ang. *variance*) smo ugotovili, da gre pri omenjenem faktorju dejansko za enofaktorsko strukturo. Delež skupne variance (cumulative %) navedenega faktorja znaša 61,7 %, kar je povsem ustrezno. Kolenski diagram omenjenega faktorja prikazuje točko preloma v drugem faktorju. Nato smo pregledali kovariance oziroma faktorske uteži faktorja. Iz *nerotirane faktorske matrike* (ang. *component matrix*) izhaja, da so faktorske uteži večje od 0,3, kar je ustrezno. Ugotovili smo, da je z omenjenim faktorjem povezanih pet spremenljivk. Največja faktorska utež je pri spremenljivki I_27 in znaša 0,827, najnižja pa pri spremenljivki I_17 in znaša 0,705.

13 Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

14 Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

Tabela 7: Eksploratorna faktorjska analiza prvega faktorja (SPSS) (Correlation Matrix^a)

		I_2	I_7	I_17	I_27	I_32
Correlation	I_2	1,000	,511	,479	,678	,487
	I_7	,511	1,000	,475	,580	,636
	I_17	,479	,475	1,000	,480	,391
	I_27	,678	,580	,480	1,000	,479
	I_32	,487	,636	,391	,479	1,000
Sig. (1-tailed)	I_2		,000	,000	,000	,000
	I_7	,000		,000	,000	,000
	I_17	,000	,000		,000	,000
	I_27	,000	,000	,000		,000
	I_32	,000	,000	,000	,000	

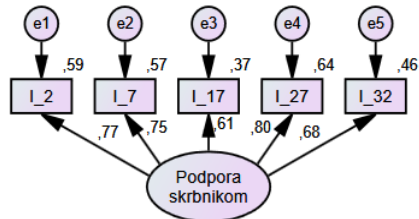
a. Determinant = ,131

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,812
	Approx. Chi-Square	664,946
Bartlett's Test of Sphericity	df	10
	Sig.	,000

S konfirmatorno faktorjsko analizo prvega faktorja, izvedeno v AMOS, pa smo ugotovili, da vrednost *hi-kvadrata* (ang. *chi-square*) znaša 48,608, *stopnja prostosti* (ang. *degree of freedom*) ima vrednost 5, *p-vrednost* (ang. *probability*) pa je 0,000 (slika 1).

Slika 1: Konfirmatorna faktorjska analiza prvega faktorja (AMOS)



Minimum was achieved
 Chi-square = 48,608
 Degrees of freedom = 5
 Probability level = ,000

Pri pregledu korelacijske matrike oziroma korelacij med spremenljivkami drugega faktorja odvisne spremenljivke »Angažiranost KPK« smo ugotovili, da obstaja najmočnejša povezanost oziroma najboljša korelacija med spremenljivkama

I_4 in I_24 in znaša 0,575, medtem ko je bila kot najnižja ugotovljena korelacija med spremenljivkama I_19 in I_34 in znaša 0,393 (tabela 8). Izračunana determinanta dobljene korelacijske matrike za omenjeni faktor znaša 0,223, kar je ustrezno. Nato smo s KMO mero ugotovili, da znaša izračunana vrednost več kot 0,8¹⁵ oziroma 0,840, p-vrednost Bartlettovega testa (sig.) je 0,000, kar je prav tako ustrezno oziroma sprejemljivo (tabela 8). Pri pregledu ekstrahiranih komunalitet smo ugotovili, da so izračunane vrednosti le-teh večje od 0,3.¹⁶ Najvišja vrednost ekstrahirane komunalitete znaša 0,668, in sicer pri spremenljivki I_4, najnižja pa 0,475, pri spremenljivki I_19. Pri pregledu lastnih vrednosti in pojasnjene variance smo ugotovili, da gre pri omenjenem faktorju dejansko za enofaktorsko strukturo. Delež skupne variance navedenega faktorja znaša 57,1 %, kar je povsem ustrezno. Kolenski diagram omenjenega faktorja prikazuje točko preloma v drugem faktorju. Nato smo pregledali kovariance oziroma faktorske uteži faktorja. Iz nerotirane faktorske matrike izhaja, da so faktorske uteži večje od 0,3, kar je ustrezno. Ugotovili smo, da je z omenjenim faktorjem, prav tako kot pri prejšnjem faktorju, povezanih pet spremenljivk. Največja faktorska utež je pri spremenljivki I_4 in znaša 0,817, najnižja pa pri spremenljivki I_19 in znaša 0,689.

Tabela 8: Eksploratorna faktorska analiza drugega faktorja (SPSS) (Correlation Matrix^a)

		I_4	I_9	I_19	I_24	I_34
Correlation	I_4	1,000	,553	,451	,575	,461
	I_9	,553	1,000	,417	,496	,427
	I_19	,451	,417	1,000	,394	,393
	I_24	,575	,496	,394	1,000	,445
	I_34	,461	,427	,393	,445	1,000
Sig. (1-tailed)	I_4		,000	,000	,000	,000
	I_9	,000		,000	,000	,000
	I_19	,000	,000		,000	,000
	I_24	,000	,000	,000		,000
	I_34	,000	,000	,000	,000	

a. Determinant = ,223

KMO and Bartlett's Test

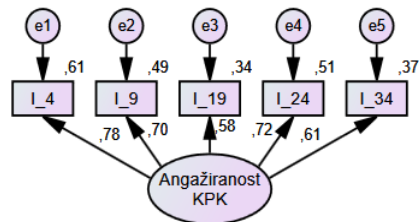
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,840
	Approx. Chi-Square	490,806
Bartlett's Test of Sphericity	df	10
	Sig.	,000

¹⁵ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

¹⁶ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

S konfirmatorno faktorjsko analizo drugega faktorja, izvedeno v AMOS, pa smo ugotovili, da vrednost hi-kvadrata znaša 2,667, stopnja prostosti ima vrednost 5, p-vrednost pa je 0,751 (slika 2).

Slika 2: Konfirmatorna faktorjska analiza drugega faktorja (AMOS)



Minimum was achieved
Chi-square = 2,667
Degrees of freedom = 5
Probability level = ,751

Pri pregledu korelacijske matrike oziroma korelacij med spremenljivkami tretjega faktorja odvisne spremenljivke »Obvladanost tveganj« smo ugotovili, da obstaja najmočnejša povezanost oziroma najboljša korelacija med spremenljivkama I_1 in I_21 in znaša 0,551, medtem ko je bila kot najnižja ugotovljena korelacija med spremenljivkama I_16 in I_20 in znaša 0,321 (tabela 9). Izračunana determinanta dobljene korelacijske matrike za omenjeni faktor znaša 0,279, kar je ustrezno. Nato smo s KMO mero ugotovili, da znaša izračunana vrednost nekoliko nižje od 0,8,¹⁷ pa vendar 0,797, p-vrednost Bartlettovega testa (sig.) je 0,000, kar je dejansko razmeroma ustrezno oziroma sprejemljivo (tabela 9). Pri pregledu ekstrahiranih komunalitet smo ugotovili, da so izračunane vrednosti le-teh večje od 0,3.¹⁸ Najvišja vrednost ekstrahirane komunalitete znaša 0,678, in sicer pri spremenljivki I_1, najnižja pa 0,431 pri spremenljivki I_20. Pri pregledu lastnih vrednosti in pojasnjene variance smo ugotovili, da gre pri omenjenem faktorju dejansko za enofaktorjsko strukturo. Skupna varianca navedenega faktorja znaša 53,3 %, kar je povsem ustrezno. Kolenski diagram omenjenega faktorja prikazuje točko preloma v drugem faktorju. Nato smo pregledali kovariance oziroma faktorjske uteži faktorja. Iz nerotirane faktorjske matrike so razvidne faktorjske uteži večje od 0,3, kar je ustrezno. Ugotovili smo, da je z omenjenim faktorjem, prav tako kot pri prejšnjih dveh faktorjih, povezanih pet spremenljivk. Največja faktorjska utež je pri spremenljivki I_I in znaša 0,824, najnižja pa pri spremenljivki I_20 in znaša 0,657.

¹⁷ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

¹⁸ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

Tabela 9: Eksploratorna faktoriska analiza tretjega faktorja (SPSS) (Correlation Matrix^{a)})

		I_1	I_6	I_16	I_20	I_21
Correlation	I_1	1,000	,452	,479	,464	,551
	I_6	,452	1,000	,445	,379	,366
	I_16	,479	,445	1,000	,321	,388
	I_20	,464	,379	,321	1,000	,287
	I_21	,551	,366	,388	,287	1,000
Sig. (1-tailed)	I_1		,000	,000	,000	,000
	I_6	,000		,000	,000	,000
	I_16	,000	,000		,000	,000
	I_20	,000	,000	,000		,000
	I_21	,000	,000	,000	,000	

a. Determinant = ,279

KMO and Bartlett's Test

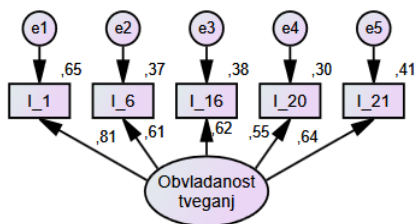
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of ,797

Sampling Adequacy.

Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	418,038
	df	10
	Sig.	,000

S konfirmatorno faktorisko analizo tretjega faktorja, izvedeno v AMOS, pa smo ugotovili, da vrednost hi-kvadrata znaša 15,179, stopnja prostosti ima vrednost 5, p-vrednost pa je 0,010 (slika 3).

Slika 3: Konfirmatorna faktoriska analiza tretjega faktorja (AMOS)



Minimum was achieved

Chi-square = 15,179

Degrees of freedom = 5

Probability level = ,010

Glede na navedeno lahko sklenemo, da lahko »Načrt integritete« povzamemo s tremi dimenzijami oziroma pojasnimo s tremi faktorji.

S konfirmatorno faktorsko analizo prvega, drugega in tretjega faktorja, izvedeno v AMOS, smo ugotovili, da vrednost hi-kvadrata znaša 146,052, stopnja prostosti ima vrednost 37, p-vrednost pa je $< 0,001$.

Po opravljeni faktorski analizi odvisne spremenljivke »Načrt integritete« smo izvedli še faktorsko analizo napovedne spremenljivke »Integriteta organizacije« (tabela 10). Ker smo za *Cronbachov koeficient alfa* že ugotovili, da je ustrezen, smo v nadaljevanju pregledali ustreznost podatkov s KMO mero. Ugotovili smo, da izračunana vrednost KMO znaša več kot 0,8,¹⁹ zato smo potrdili primernost vzorca. Izračunana KMO vrednost našega vzorca znaša 0,935, p-vrednost Bartlettovega testa (sig.) je 0,000 (matrika ni enotska), zato smo ocenili, da so podatki povsem prikladni za faktorsko analizo (tabela 10).

V nadaljevanju smo izvedli postopek ekstrakcije oziroma preverili ekstrahirane komunalitete in ugotovili, da so vse izračunane vrednosti le-teh večje od 0,3,²⁰ zato v nadaljevanju nobene spremenljivke ne izključimo iz obdelave. Ekstrahirana komunaliteta z najvišjo vrednostjo znaša 0,760, in sicer pri spremenljivki I_I, najnižja pa 0,309 pri spremenljivki I_II.

Pri pregledu lastnih vrednosti in pojasnjene variance smo ugotovili, da gre za dvo-faktorsko strukturo, saj nam je faktorska analiza ponudila dva faktorja. Delež skupne variance obeh faktorjev znaša 51,20 %, pri čemer lahko s prvim faktorjem pojasnimo 44,4 %, z drugim faktorjem pa 6,8 % skupne variance. Ostala varianca (48,8 %) pripada določenim vplivom, ki jih ne moremo pojasniti z obstoječimi spremenljivkami, kar pomeni, da poleg obstoječih spremenljivk, ki opredeljujejo napovedno spremenljivko »Integriteta organizacije«, obstajajo tudi takšne, ki jih naša napovedna spremenljivka »Integriteta organizacije« ne vsebuje.

Nato smo pregledali kovariance med faktorjem in spremenljivkami oziroma faktorske uteži napovedne spremenljivke »Integriteta organizacije«. Iz nerotirane faktorske matrike izhaja, da so faktorske uteži večje od 0,3. Ugotovili smo, da je s prvim faktorjem povezanih največ spremenljivk (14), medtem ko z drugim faktorjem samo ena. Največja faktorska utež pri prvem faktorju je pri spremenljivki I_IX in znaša 0,777, najnižja pa pri spremenljivki I_II in znaša 0,511. Faktorska utež drugega faktorja je pri spremenljivki I_I in znaša 0,659. Nato smo izvedli še rotirano faktorsko matriko. Ugotovili smo, da prvemu faktorju pripada 12 spremenljivk, drugemu faktorju pa tri. Najvišjo faktorsko utež pri prvem faktorju ima spremenljivka I_III in znaša 0,822, najnižjo pa pri spremenljivki I_VI in znaša 0,485. Najvišjo faktorsko utež pri drugem faktorju ima spremenljivka I_I in znaša 0,880, najnižjo pa pri spremenljivki I_XV in znaša 0,556. Po tovrstnem pregledu smo pregledali še korelacijsko faktorsko matriko (ang. component correlation matrix) in ugotovili, da se faktorji po rotaciji niso spremenili. V luči morebitnega obstoja boljše končne rešitve smo v nadaljevanju izvedli še pravokotno rotacijo (metoda varimax), s čimer smo izvedli postopek visoke faktorske uteženosti spremenljivke zgolj pri enem faktorju. Iz navedene matrike tako izhaja, da se naše spremenljivke povezujejo z dvema faktorjema. Najvišjo faktorsko utež pri prvem faktorju ima spremenljivka I_VIII in znaša 0,740, najnižjo pa pri spremenljivki I_VI in znaša 0,460. Najvišjo faktorsko utež pri drugem faktorju ima spremenljivka I_I in znaša 0,869, najnižjo pa pri spremenljivki I_V in znaša 0,681.

¹⁹ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

²⁰ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

Prav tako smo ugotovili, da kolenski diagram napovedne spremenljivke »Integriteta organizacije« prikazuje točko preloma v drugem faktorju, kar pomeni, da obstaja možnost za izločitev enega faktorja. Glede na dejstvo, da naj bi bil delež skupne pojasnjene variance v družboslovju vsaj 30 %, ²¹ in izračun naše skupne pojasnjene variance prvega faktorja (44,4 %) in drugega faktorja (6,8 %), smo se odločili, da obdržimo zgolj en faktor, zaradi česar smo imeli ugotovitve rotiranih matrik kot irelevantne.

Prvemu faktorju pripada 12 spremenljivk, drugemu faktorju pa tri spremenljivke. Prvi faktor tako definirajo spremenljivke: I_VIII, I_III, I_XIII, I_IX, I_VII, I_X, I_IV, I_XII, I_XIV, I_II, I_XI in I_VI. Drugi faktor pa definirajo spremenljivke I_I, I_XV in I_V.

Kot predhodno navedeno, smo se v tem primeru odločili, da drugi faktor izločimo, prvi faktor pa obdržimo in ga vključimo v nadaljnjo obdelavo podatkov. Faktor, za katerega smo se odločili, da ga obdržimo in uporabimo za nadaljnjo obdelavo podatkov, smo poimenovali »Indeks celovitosti«. Za tovrstno poimenovanje smo se odločili v luči pomena spremenljivk oziroma kazalnikov, ki vsebinsko opredeljujejo napovedno spremenljivko »Integriteta organizacije«. Ker pa, v povezavi z našim področjem raziskovanja obstajajo že številna poimenovanja indeksov oziroma drugi indeksi (npr. indeks ujetja držav, indeks korupcijske klime, indeks (globalne) konkurenčnosti, korupcijski percepcijski indeks, (globalni) integritetni indeks), indeks celovitosti pa kot pokazatelj stopnje integritete v literaturi še ni uporabljen, smo ocenili, da je navedeno poimenovanje ustrezno.

Tabela 10: Eksploratorna faktorjska analiza četrtega faktorja (SPSS) (Correlation Matrix^a)

	I_I	I_II	I_III	I_IV	I_V	I_VI	I_VII	I_VIII	I_IX	I_X	I_XI	I_XII	I_XIII	I_XIV	I_XV
I_I	1,000	,202	,177	,290	,472	,248	,332	,308	,397	,320	,266	,333	,390	,405	,580
I_II	,202	1,000	,275	,309	,301	,269	,350	,362	,263	,258	,249	,368	,373	,338	,346
I_III	,177	,275	1,000	,372	,348	,326	,356	,524	,400	,349	,302	,317	,534	,418	,422
I_IV	,290	,309	,372	1,000	,336	,298	,320	,432	,445	,426	,316	,364	,405	,419	,400
I_V	,472	,301	,348	,336	1,000	,325	,363	,393	,402	,346	,354	,401	,377	,390	,528
I_VI	,248	,269	,326	,298	,325	1,000	,364	,319	,397	,248	,317	,399	,374	,359	,413
I_VII	,332	,350	,356	,320	,363	,364	1,000	,489	,494	,407	,330	,428	,511	,456	,442
I_VIII	,308	,362	,524	,432	,393	,319	,489	1,000	,529	,498	,389	,465	,537	,441	,494
I_IX	,397	,263	,400	,445	,402	,397	,494	,529	1,000	,536	,501	,541	,565	,558	,574
I_X	,320	,258	,349	,426	,346	,248	,407	,498	,536	1,000	,418	,481	,495	,462	,486
I_XI	,266	,249	,302	,316	,354	,317	,330	,389	,501	,418	1,000	,373	,451	,439	,488
I_XII	,333	,368	,317	,364	,401	,399	,428	,465	,541	,481	,373	1,000	,506	,410	,473
I_XIII	,390	,373	,534	,405	,377	,374	,511	,537	,565	,495	,451	,506	1,000	,507	,506
I_XIV	,405	,338	,418	,419	,390	,359	,456	,441	,558	,462	,439	,410	,507	1,000	,499
I_XV	,580	,346	,422	,400	,528	,413	,442	,494	,574	,486	,488	,473	,506	,499	1,000

²¹ Več o tem glej Šifrer in Bren (2011).

	I_I	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_II	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_III	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_IV	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_V	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_VI	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_VII	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_VIII	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_IX	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_X	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_XI	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_XII	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_XIII	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_XIV	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	I_XV	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000

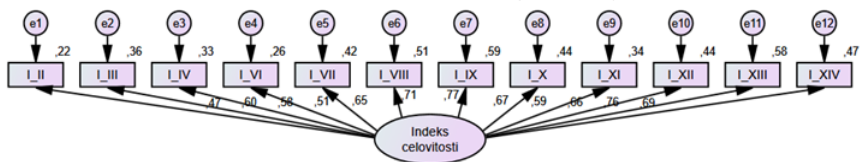
a. Determinant = ,002

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	,935	
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2021,558
	df	105
	Sig.	,000

S konfirmatorno faktorško analizo četrtega faktorja, izvedeno v AMOS, smo ugotovili, da vrednost hi-kvadrata znaša 99,169, stopnja prostosti ima vrednost 54, p-vrednost pa je 0,000 (slika 4).

Slika 4: Konfirmatorna faktorška analiza četrtega faktorja (AMOS)



Minimum was achieved
 Chi-square = 99,169
 Degrees of freedom = 54
 Probability level = ,000

V sklopu dobljene faktorške rešitve smo pregledali korelacije oziroma povezanost med vsemi štirimi faktorji. Ugotovili smo, da med faktorji odvisne spremenljivke »Načrt integritete« obstajajo signifikantne pozitivne in sorazmerno močne korelacije (najvišja znaša 0,580, p-vrednost je 0,000). Prav tako smo ugotovili obstoj sorazmerno močne statistično značilne oziroma pomembne povezanosti faktorjev med odvisno in napovedno spremenljivko (najvišji koeficient znaša 0,738, p-vrednost je 0,000, najnižji pa 0,472, p-vrednost je 0,000) (tabela 11).

Tabela 11: Pearsonovi koeficienti korelacij med faktorji (SPSS)

		Podpora skrbnikom	Angažiranost KPK	Obvladanost tveganj	Indeks celovitosti
Podpora skrbnikom	Pearson Correlation	1	,499**	,576**	,738**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000
	N	331	331	331	331
Angažiranost KPK	Pearson Correlation	,499**	1	,486**	,472**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000
	N	331	331	331	331
Obvladanost tveganj	Pearson Correlation	,576**	,486**	1	,694**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000
	N	331	331	331	331
Indeks celovitosti	Pearson Correlation	,738**	,472**	,694**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	
	N	331	331	331	331

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

4 RAZPRAVA

Raziskovalno vprašanje je bilo usmerjeno k pojasnitvi, ali sta integriteta organizacije in načrt integritete povezana? Zastavljena hipoteza je bila, da sta integriteta organizacije in načrt integritete statistično značilno povezana oziroma da med njima obstaja statistično značilna korelacija. V iskanju odgovora na postavljeno prvo raziskovalno vprašanje in s preverjanjem prve hipoteze smo na podlagi rezultatov izvedenih statističnih testov in analiz oziroma metod ugotovili, da sta integriteta organizacije in načrt integritete statistično značilno povezana oziroma da med načrtom integritete in integriteto organizacije obstaja pozitivna statistično značilna korelacija, zato smo na prvo raziskovalno vprašanje odgovorili pritrdilno, hipotezo pa potrdili.

Na podlagi navedenega ugotavljamo, da naši rezultati potrjujejo obstoječe pravne akte s tega področja v Sloveniji (resolucija, zakon), program vlade, smernice idr. priporočila oziroma ugotovitve evropskih, mednarodnih in slovenskih organizacij s področja preprečevanja korupcije in krepitev integritete.

Glede na dejstvo, da o konceptu načrta integritete ne obstajajo predhodne raziskave, naših rezultatov ni mogoče primerjati z ugotovitvami drugih raziskovalcev. Razlog, da o navedenem na splošno obstaja zelo malo število enot literature, je zelo verjetno povezan z vsebino širitve EU in se v okviru le-te nanaša na izpolnjevanje pogojev v sklopu pristopnih pogajanj držav kandidatke za pridobitev članstva EU v zadnjih nekaj letih, kjer je med drugim treba zadostiti tudi pogoju zagotavljanja protikorupcijske politike in s tem ustanovitve

protikorupcijskega organa, katerega posledica je obveznost sprejema preventivnega protikorupcijskega ukrepa, imenovanega načrt integritete. Ne glede na navedeno je Slovenija (skupaj z devetimi drugimi državami kandidatkami) vstopila v EU (že) leta 2004, za nami pa še tri druge, kar po drugi strani verjetno predstavlja dovolj legitimen razlog in razumno dovolj dolgo obdobje za večje strokovno zanimanje in znanstveno udejstvovanje v zvezi s proučevanjem koncepta načrta integritete v Sloveniji? Ne nazadnje številni avtorji enoglasno pritrjujejo ugotovitvi, da je v boju zoper korupcijo nadvse pomembno zlasti preventivno delovanje, kjer ima integriteta zelo pomembno vlogo.

Naše priporočilo zavezancem za načrt integritete v Sloveniji v prihodnje gre v smeri nadaljnjih preventivnih prizadevanj zoper korupcijska, protipravna in neetična ravnanja v organizaciji v smislu doslednega izvajanja načrta integritete in s tem krepitev integritete javnega sektorja v Sloveniji.

VIRI IN LITERATURA

- African Union. (11. 7 2003). *African Union Convention on preventing and combating corruption*. <https://au.int/en/treaties/african-union-convention-preventing-and-combating-corruption>
- Arnone, M. in Borlini, L. S. (2014). Governance, corruption, and effects on institutions. V M. Arnone, in L. S. Borlini (ur.), *Corruption: Economic analysis and international law* (str. 153–179). Elgar Publishing Ltd.
- Avbelj, M. (2011). Kaj je integriteta? *Ius Info*. <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/62841#>
- Bren, M. (2014/2015). *Metodologija družboslovnega raziskovanja in multivariatne metode*. Fakulteta za varnostne vede.
- Brüner, F. H. (2006). European initiatives in the fight against corruption. V M. Kreutner (ur.), *The corruption monster: Ethik, politik und korruption* (str. 31–44). Czernin.
- Bucić, M. (2004). *Vrste korupcije v Sloveniji in možnosti za njihovo preprečevanje* (Diplomsko delo). Ekonomska fakulteta. <http://www.cek.ef.uni-lj.si/u-diplome/bucic1255.pdf>
- Cockroft, L. (2012). *Global corruption*. I. B.Tauris & Co. Ltd.
- Comte-Sponville, A. (2002). *Mala razprava o velikih vrlinah*. Vale Novak.
- Council of Europe. (2015). *Basic anti-corruption concepts. A training manual*. <https://www.coe.int/en/web/corruption>
- Cvetek, R. (2013). *Raziskujemo medosebne odnose: Priročnik za izvedbo koantitativne empirične raziskave*. Teološka fakulteta.
- De Vaus, D. (2004). *Surveys in social research*. Routledge.
- Dobovšek, B. (2009a). *Prevenција korupcije*. Uprava za kadrove Crne Gore.
- Dobovšek, B. (2009b). Prevention of corruption in practice – Integrity plans. V G. Meško in H. Kury (ur.), *Crime policy, crime control and crime prevention – Slovenian perspectives* (str. 255–277). Tipografija.
- Dobovšek, B. (16. 8. 2011). Intervju s strokovnjakom za sistemsko korupcijo Bojanom Dobovškom (M. Šalehar, izpraševalec). *MMC RTV Slovenija*.

<https://4d.rtv slo.si/arhiv/na-tretjem/113421816>

- Dobovšek, B. (2012). *Korupcija v tranziciji*. Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek B. in Kordež G. (2005a). Načrti integritete kot prevencija korupcije. V B. Lobnikar (ur.), *Zbornik prispevkov: 6. slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 11). Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. in Kordež, G. (2005b). Prevencija v praksi – načrti integritete. V B. Dobovšek (ur.), *Korupcija in politika* (str. 283–304). Ministrstvo za notranje zadeve, Policijska uprava kriminalistične policije.
- Dobovšek, B. in Miklavčič, K. (2010). Korupcija v politiki: Razvojni pristop k preventivi. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Smernice sodobnega varstvoslovja: Zbornik prispevkov: 11. dnevi varstvoslovja* (str. 9). Fakulteta za varnostne vede. https://www.fvv.um.si/DV2010/zbornik/preprecevanje_korupcije/Miklavcic_Dobovsek.pdf
- Dobovšek, B. in Škrbec, J. (2012). Korupcija, grožnja slovenski (pravni) državi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(1), 50–59.
- Dobovšek, B., Ažman, B., Eman, K., Kuhar, S., Kurež, B., Mastnak, M. ... Škrbec, J. (2016). *Peta veja oblasti*. eBesede, d.o.o. in Dobra država, zavod za politično kulturo.
- Društvo Integriteta. (2012). *Nacionalni sistem integritete Slovenija*. Društvo Integriteta.
- European Bank for Reconstruction and Development. (n. d.). <https://www.ebrd.com/>
- European Commission [EC]. (2014). *Report from the commission to the council and the European Parliament. EU anti-corruption report*. European Commission. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf
- European Commission [EC]. (2017). *European Commission. Public opinion*. <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm>
- Ferlič Žgajnar, B. (14. 1 2019). Korupcija odžre Slovincem 2,1 milijarde hlebcev kruha. *Delo*. <https://www.delo.si/novice/slovenija/korupcija-odzre-slovincem-2-1-milijarde-hlebcev-kruha-138563.html>
- Ferligoj, A., Lozar Manfreda, K. in Žiberna, A. (2011). *Inferenčna statistika: Osnove statistike na prosojnicah* (Študijsko gradivo pri predmetu Statistika). Fakulteta za družbene vede.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS: Introducing statistical method*. Sage.
- GfK Gral-Iteo. (2006). *Raziskava o gospodarskem in poslovnem okolju, poslovni etiki in neuradnih plačilih na Slovenskem*. Komisija za preprečevanje korupcije. <https://www.kpk-rs.si/kpk/wp-content/uploads/2018/03/Raziskava-o-gospodarskem-in-poslovnem-okolju-poslovni-etiki-in-neuradnih-pla%C4%8Dilih-na-Slovenskem-2006.pdf>
- Gray, C. W. in Kaufmann, D. (1998). Corruption and development. *Finance & Development*, 35(1), 7–10. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/03/pdf/gray.pdf>
- Graycar, A. in Prenzler, T. (2013). *Understanding and preventing corruption*. Palgrave

- Pivot. <https://doi.org/10.1057/9781137335098>
- Graycar, A. in Smith, G. R. (2011). Research and practice corruption: An introduction. V A. Graycar in G. R. Smith (ur.), *Handbook of global research and practice in corruption* (str. 3–11). Edward Elgar Publishing.
- Graycar, A. in Villa, D. (2011). The loss of governance capacity through corruption. *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, 24(3), 419–438. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2011.01535.x>
- Group of States against Corruption [GRECO]. (2012). *Fourth evaluation round: Preprečevanje korupcije pri poslancah, sodnikih in tožilcih: Poročilo o Republiki Sloveniji*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ca70c>
- Hair, J., Black, W., Babin, B. in Anderson, R. (2014). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson.
- Huther, J. in Shah, A. (2000). *Policy research working paper 2501. Anti-corruption policies and programs. A framework for evaluation*. World Bank.
- Independent Commission Against Corruption. (2018). <https://www.icac.nsw.gov.au/>
- International Monetary Fund. (2016). *Corruption: Costs and mitigating strategies. IMF staff discussion note. SDN/16/05*. MDS. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1605.pdf>
- Kaufmann, D. (1997). Corruption: The facts. *Foreign Policy*, 107, 114–131. <https://doi.org/10.2307/1149337>
- Kečanović, B. (2009). *Esej o integriteti*. Integriteta. <http://www.integriteta.si/gradiva/clanki/29-esej-o-integriteti>
- Klitgaard, R. (2015). *Addressing corruption together*. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/publications/FINAL%20Addressing%20corruption%20together.pdf>
- Komisija za preprečevanje korupcije [KPK]. (2011). *Korupcija je posledica, ne vzrok*. <https://www.kpk-rs.si/2011/12/08/korupcija-je-posledica-ne-vzrok/>
- Komisija za preprečevanje korupcije [KPK]. (2012). *Obdobno poročilo 2011/2012*. http://arhiv2014.skupnostobcin.si/fileadmin/sos/datoteke/pdf/pojasnila_ministrstev/KPK/2012/Obdobno_porocilo_KPK_2011-2012.pdf
- Komisija za preprečevanje korupcije [KPK]. (2013). *Ocena stanja 2013*. KPK.
- Komisija za preprečevanje korupcije [KPK]. (2014). *Smernice za izdelavo, uvedbo in izvajanje načrtov integritete*. <https://www.kpk-rs.si/sl/korupcija-integriteta-in-etika/protikorupcijska-zakonodaja-in-strateski-dokumenti/slovenski-pravni-akti>
- Komisija za preprečevanje korupcije [KPK]. (2018). *Ocena stanja 2017*. https://www.kpk-rs.si/kpk/wp-content/uploads/2018/07/Ocena_Stanja_2017.pdf.pdf
- Komisija za preprečevanje korupcije [KPK]. (n. d.). *Splošno o načrtu integritete*. <https://www.kpk-rs.si/preventiva-in-integriteta/nacrt-integritete/splosno-o-nacrtu-integritete/>
- Košmelj, K. (2007). *Uporabna statistika*. Biotehniška fakulteta. https://www.bf.uni-lj.si/fileadmin/groups/2721/Uporabna_statistika_okt_2007/Uporabna

[statistika_01.pdf](#)

- Kraska, P. B. in Newman, W. L. (2008). *Criminal justice and criminology research methods*. Pearson Education.
- Meško, K. (2009). Preventivni vidik ukrepov proti korupciji. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Varstvoslojje med teorijo in prakso; Zbornik prispevkov: 10. dnevi varstvoslojja*, (str. 12). Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/dv2009/zbornik/clanki/mesko.pdf>
- Miklič, J. (2009). Upoštevati in razvijati je potrebno sistem vrednot medsebojnega zaupanja, spoštovanja in sodelovanja. *Rast: Revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja*, XX(5(125)), 522–537.
- Mozetič, A. (2010). *Pomembnost integritete posameznika na odgovornih položajih* (Diplomsko delo). Fakulteta za varnostne vede.
- Open Society Institute [OSI]. (2002). *Spremljanje pridruževanja EU: Korupcija in protikorupcijski ukrepi v Sloveniji*. https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/9cc4987b-e8d9-4995-94be-5ccf6d700dbb/euaccesscorruptionslovenentrans_2002060_0.pdf
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2013). *Fighting corruption in the public sector. Integrity review of Italy*. OECD Publishing. <http://www.oecd.org/gov/ethics/oecd-integrity-review-of-italy-9789264193819-en.htm>
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2018). *Strategic approach to combating corruption and promoting integrity*. <https://search.oecd.org/fr/corruption/oecd-strategic-approach-to-combating-corruption-and-promoting-integrity.htm>
- Organization of American States. (1996). *Inter-American Convention against corruption (B-58)*. http://www.oas.org/en/sla/dil/inter_american_treaties_B-58_against_Corruption.asp
- Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE]. (2000). *Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R(2000) 10 to Member States on codes of conducts for public officials*. <https://polis.osce.org/node/4696>
- Ovsenik, M. in Ambrož, M. (2010). *Celovitost in neznatnost organizacije*. Inštitut za management.
- Ovsenik, R. in Kozjek, D. (2015). Vrednote generacij. *Revija za univerzalno odličnost*, 4(2), 17–32. http://www.fos-unm.si/media/pdf/ruo/ruo_full_version.pdf
- Ovsenik, R., Ovsenik, M. in Spitzer, A. (2013). *Intellectual capital as a challenge for intergenerational gap*. Društvo i tehnologija.
- Palanski, M. E. in Yammarino, F. J. (2009). Integrity and leadership: A multi-level conceptual framework. *The Leadership Quarterly*, 20(3), 405–420. <https://doi.org/10.1016/j.leafqua.2009.03.008>
- Pavčnik, M. (2007). *Teorija prava: Prispevek k razumevanu prava*. Založba GV.
- Pevc Rozman, M. (14. 3. 2010). Med pobesnelimi kompasi. *Družina*. <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/59-11-NasPogovor-1>
- Pulay, G. (2014). Preventing corruption by strengthening organisational integrity. *Public Finance Quarterly*, 2, 133–148.
- Rendtorff, D. J. (2011). Corporate citizenship as organizational integrity. V I. Pies in P. Koslowski (ur.), *Studies in economic ethics and philosophy. Corporate*

- citizenship and new governance. *The political role of corporations* (str. 59–90). Springer Dordrecht Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1661-2_5
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016 (ReNPPZK12-16). (2012). *Uradni list RS*, (83/12).
- Resolucija o preprečevanju korupcije v Republiki Sloveniji (RePKRS). (2004). *Uradni list RS*, (85/04).
- Rieger, H.-J. (24. 3. 2005). Prevention – A key factor in fighting corruption. The role of a new training concept. *Dbb Akademie*. <http://www.law.kuleuven.be/integriteit/egpa/previous-egpa-conferences/bern-2005/rieger.pdf>
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. Cambridge University Press.
- Selinšek, L. (2015). *Corruption risk assessment in public institutions in South East Europe. Comparative research and methodology*. Regional Cooperation Council. <http://www.rcc.int/pubs/30/corruption-risk-assessment-in-public-institutions-in-south-east-europe--comparative-research-and-methodology>
- Shah, A. (2007). Tailoring the fight against corruption to country circumstances. V A. Shah (ur.), *Performance accountability and combating corruption. Public sector governance and accountability series* (str. 233–254). World Bank. <http://siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/ShahTailoringtheFightagainstCorruptiontoCountryCircumstances.pdf>
- Smolej, D. in Gorenak, V. (2013). Odziv javnosti na korupcijo in njene pojavne oblike. V T. Pavšič Mrevlje in I. Areh (ur.), *Zbornik povzetkov: 14. dnevi varstvoslovja* (str. 5). Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/DV2013/zbornik/kriminologija.pdf>
- Soering, J. (2004). *An expensive way to make bad people worse: An essay on prison reform from an insider's perspective*. Lantern Books.
- Šifrer, J. in Bren, M. (2011). *SPSS – Multivariatne metode v varstvoslovju*. Fakulteta za varnostne vede.
- Škrbec, J. in Pristavec, S. (2012). Načrt integritete oziroma upravljanje s tveganji v javnem in zasebnem sektorju. V T. Pavšič Mrevlje (ur.). *13. slovenski dnevi varstvoslovja, 7. - 8. junij 2012, zbornik prispevkov*. Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/DV2012/zbornik.html>
- Šumi, R. (2006). *Krepitev integritete policistov* (Diplomsko delo). Fakulteta za varnostne vede.
- Tanzi, V. (1998). *Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures. IMF working paper*. Fiscal Affairs Department.
- The Greens/EFA. (2018). *The costs of corruption across the EU*. www.greens-efa.eu
- Tičar, B., Bohinc, R. in Nahtigal, M. (2010). Recepcija rimske antične vrednote fides poštenosti in zvestobe dani besedi – v sodobnem slovenskem upravnem pravu. *Acta Histriae*, (4), 847–864.
- Transparency International [TI]. (2017). *People and corruption: Citizens's voices from around the World. Global corruption barometer*. https://www.transparency.org/whatwedo/publication/people_and_corruption_citizens_voices_from_around_the_world
- Transparency International [TI]. (2018a). *Corruption perceptions index 2017*. <https://>

- www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
- Transparency International [TI]. (2018b). *Corruption perception index 2018*. <https://www.transparency.org/cpi2018>
- Transparency International [TI]. (2018c). *Corruption Perception Index*. <https://www.transparency.org/cpi2019>
- Uhan, S. in Vovk, T. (2006). *Raziskava. Stališča o korupciji*. Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij – Inštitut za družbene vede, Fakulteta za družbene vede. https://www.kpk-rs.si/kpk/wp-content/uploads/2018/03/JMR_2006.pdf
- United Nations [UN]. (2013). *A guide for anti-corruption risk assessment*. <https://www.unglobalcompact.org/library/411>
- United Nations Office on Drug and Crime [UNODC]. (2004). *The global programme against corruption: UN anti-corruption toolkit, Vienna* (3rd ed.). <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/the-global-programme-against-corruption-un-anti-corruption-toolkit/>
- United Nations Office on Drug and Crime [UNODC]. (2019). *Thematic areas - United Nations Office on Drugs and Crime Prevention*. <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/thematic-areas.html>
- Van Dyne, P. C. (1997). Organized Crime, Corruption and Power. *Crime, Law and Social Change*, 26(3), 201–238.
- Vandekerckhove, W. (2010). On the notion of organisational integrity. *Philosophy of Management*, 9(1), 123–134.
- Vlaj, S. (2012). Etična načela v lokalnem javnem življenju. V B. Kečanović (ur.), *Javna etika in integriteta: Odgovornost za skupne vrednote* (str. 211–231). Komisija za preprečevanje korupcije.
- World Bank [WB]. (2000). *Anticorruption in transition. A contribution to the policy debate*. <https://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/contribution.pdf>
- World Bank [WB]. (2010). *Corruption hunters rally for action against fraud*. <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2010/12/06/corruption-hunters-rally-for-action-against-fraud>
- World Economic Forum [WEF]. (2017). *The global competitiveness report 2017–2018*. WEF. <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>

O avtorjih:

Dr. Jasna Fedran, Ministrstvo za obrambo. E-pošta: jasna.fedran@gmail.com

Dr. Matevž Bren, redni profesor, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. E-pošta: matevz.bren@fvv.uni-mb.si

Mag. Branko Ažman, višji predavatelj, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. E-pošta: branko.azman@fvv.uni-mb.si

Dr. Bojan Dobovšek, redni profesor, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. E-pošta: bojan.dobovsek@fvv.uni-mb.si

PRILOGI

**Priloga 1:
Matrika
merskega
instrumenta A**

Dimenzija	Gradnik	Spremenljivka	Indikator	Izločitev spremenljivke/ Indikatorja	
'Stopnja tveganja'	Tveganja	I_1	V našem načrtu integritete so dejavniki tveganja in skupine tveganj skrbno analizirani in vrednoteni.		
		I_6	V našem načrtu integritete so ukrepi za obvladovanje dejavnikov tveganja realno določeni in se uresničujejo skladno z določenim rokom.		
		I_11	Dejavniki tveganja iz skupine tveganj v zvezi z vplivi in zahtevami, nasprotjem interesov in javnimi naročili so bodisi obvladani bodisi delno obvladani.	Da	
		I_16	Za odpravo nastanka dogodkov iz naslova dejavnikov tveganja v zvezi z vplivi in zahtevami, nasprotjem interesov in javnimi naročili so na splošno potrebni majhni ukrepi (posledic praktično ni).		
		I_21	Skupna ocena tveganja dejavnikov tveganja v našem načrtu integritete je majhna.		
		I_26	Obvladljivost dejavnikov tveganja v našem načrtu integritete je visoka.	Da	
		I_31	Naš načrt integritete vsebuje (tudi) (učinkovite) predloge izboljšav pri virih tveganj.	Da	
		(Pravni) akti	I_5	(Pravni) akti, ki opredeljujejo koncept načrta integritete, so aktualni oziroma med novejšimi v državi.	Da
		I_10	(Pravni) akti, ki opredeljujejo koncept načrta integritete, so razumljivi.	Da	

	I_15	Ker poznam/razumem protikorupcijske (pravne) akte, se v naši organizaciji lažje izogibam tveganjem za korupcijo.	Da	
	I_20	Zaradi ustreznosti predpisov, navodil idr. (pravnih) aktov, ki opredeljujejo koncept načrta integritete, je oblikovanje/posodabljanje načrta integritete enostavno.		
	I_25	Predpisi, ki opredeljujejo koncept načrta integritete, ustrezajo mednarodnim in evropskim protikorupcijskim predpisom in standardom v javnem sektorju.	Da	
	I_30	Zaradi jasnih predpisov, navodil idr. (pravnih) aktov je naš načrt integritete kvalitetno oblikovan.	Da	
	I_35	Odkar sodelujem/sem sodeloval-a pri dejavnostih, povezanih z oblikovanjem/posodabljanjem načrta integritete, bolje poznam/razumem predpise in vsebino, ki opredeljujejo korupcijo v javnem sektorju.	Da	
'Skrbnišтво'	Skrbniki	I_2	Skrbnik od zaposlenih prejme zadostno podporo.	
		I_7	Skrbnik se lahko zanese na podporo vodstva.	
		I_12	Podpora predstojnika skrbniku je ustrezna.	Da
		I_17	Skrbnik redno poroča predstojniku o izvajanju načrta integritete, pri čemer ga le-ta spodbuja in podpira.	
		I_22	Skrbnik uživa podporo in pomoč tudi od zunaj.	Da
		I_27	Skrbnik je v zvezi z oblikovanjem/posodabljanjem načrta integritete neodvisen.	

Povezanost integritete organizacije z načrtom integritete

		I_32	Ko/Če v naši organizaciji skrbnik opozarja na kršitve integritete ali predlaga izboljšave, s strani predstojnika ni deležen povračilnih ukrepov.	
Vodstvo		I_3	Vodstvo naše organizacije pri oblikovanju/posodabljanju načrta integritete aktivno in tvorno sodeluje.	Da
		I_8	Vodstvo naše organizacije skrbi za uresničevanje ukrepov iz načrta integritete in njegovo posodabljanje.	Da
		I_13	Vodstvo naše organizacije skrbniku pomaga in mu nudi podporo, kadar je to potrebno.	Da
		I_18	Brez podpore vodstva bi bilo delo skrbnikov težje.	Da
		I_23	Med vodstvom in skrbnikom je vzpostavljena dobra komunikacija.	Da
		I_28	Če bi vodstvo vedelo, da člani delovne skupine oziroma skrbnik pri oblikovanju/posodabljanju ter uresničevanju načrta integritete nima(jo) zadostne podpore, bi se za to zavzelo.	Da
		I_33	Vodstvo naše organizacije se zanima za aktivnosti v zvezi z načrtom integritete.	Da
‘Strokovna podprtost in kontrolni mehanizmi’	KPK	I_4	KPK aktivno sodeluje s skrbniki in jim pomaga ter nudi podporo, kadar je to potrebno.	
		I_9	KPK podpira skrbnike (tudi) na način, da organizira strokovne posvete za izmenjavo mnenj, stališč in informacij.	
		I_14	Zaradi podpore KPK je delo skrbnikov lažje.	Da
		I_19	Ko KPK preveri ustreznost načrtov integritete, skrbnike z ugotovitvami tudi seznani.	

I_24	Ko/Če se skrbnik znajde v dilemi, ga KPK podpre z nasveti.	
I_29	KPK je dozvetna za predloge izboljšanja stanja s strani zavezancev/skrbnikov.	Da
I_34	KPK ima vzpostavljeno ustrezno informacijsko platformo za izmenjavo znanj, izkušenj, predlogov in rešitev v zvezi z načrti integritete.	

Vprašanj, ki so se v sklopu napovedne spremenljivke nanašala na merski instrument B, je bilo 15 (priloga 2).

Gradnik	Spremenljivka	Indikator	Izločitev spremenljivke/Indikatorja
Vedenje	I_I	Zaposleni v naši organizaciji so osebe s precej visoko stopnjo integritete; ravnaajo tako, kot govorijo in so v sebi takšne, kot se kažejo navzven.	Da
	I_II	Dasiravno v naši organizaciji obstajajo nekatera korupcijska tveganja, zaposleni ne delujejo v duhu pridobiti korist zase ali za drugega.	
Ravnanje	I_III	V naši organizaciji zaposleni interese organizacije postavljajo pred osebne interese.	
	I_IV	V naši organizaciji se zaposleni pri svojem delu ravnaajo po moralnih načelih in normah ter ločijo dobro od slabega.	
Moralne vrednote	I_V	V naši organizaciji so med zaposlenimi takšni, po katerih si z vidika integritete lahko jemljem zgled.	Da
	I_VI	Splošno gledano so zaposleni v naši organizaciji pošteni in ne bi zlorabili položaja/predpisov/aktov, da bi pravočasno/bolje izvedli nalogo.	
Org. kultura in klima	I_VII	Splošno gledano zaposleni v naši organizaciji niso agresivni in ne nasprotujejo avtoriteti.	
	I_VIII	V naši organizaciji pri zaposlenih na splošno ne zaznavam korupcijskega namena.	
Profesionalnost	I_IX	V naši organizaciji pri zaposlenih na splošno ne zaznavam kršitev dolžnega ravnanja.	
	I_X	V naši organizaciji med zaposlenimi obstajata precejšnja stopnja zaupanja ter pripravljenost za pomoč/sodelovanje.	

Priloga 2: Matrika merskega instrumenta B

Povezanost integritete organizacije z načrtom integritete

Zgled	I_XI	Zaposleni v naši organizaciji integriteti, vrednotam in vrlinam pripisujejo precejšen pomen.	
Požrtvovalnost	I_XII	Zaposleni v naši organizaciji so profesionalni in predani svojemu delu.	
	I_XIII	V naši organizaciji pri zaposlenih integriteto prepoznavam kot čedalje bolj pomembno vrednoto/krepost.	
Notranji kontrolni mehanizmi	I_XIV	V naši organizaciji ravnanje/vedenje delavcev prepoznavam kot korektno.	
	I_XV	V naši organizaciji so notranji kontrolni mehanizmi z vidika preprečevanja korupcije in krepitve integritete organizacije vzpostavljeni.	Da

Vedenjski vzorci pogrešanih oseb

VARSTVOSLOVJE
letn. 23
št. 1
str. 73–86

Simon Slokan, Sebastian Mohorič, Alojz Sladič

Namen prispevka:

Namen prispevka je prikazati pomen vedenjskih vzorcev pogrešanih oseb in uporabno vrednost omenjenega znanja pri delu služb, ki iščejo pogrešane osebe. Predstavljena sta tudi zgodovinski razvoj vedenjskih vzorcev pogrešanih oseb ter normativni okvir v Sloveniji, ki ureja dejavnosti za izsleditev pogrešanih oseb.

Metode:

Prispevek temelji na pregledu literature in normativnih podlag, ki smo jih pregledali s pomočjo deskriptivne metode. Ob tem so v članku predstavljena zgolj dejstva, ki so neposredno pomembna za operativno delo s pogrešanimi osebami v slovenskem prostoru.

Ugotovitve:

Čeprav v Sloveniji že zaznavamo pomen vedenjskih vzorcev pri pogrešanih osebah, zadeve še niso urejene na normativni ravni, posledično pa tudi še niso uporabljene v operativnih okvirih. Tako, kljub zavedanju pomena in obstoja vedenjskih vzorcev, službe, ki se ukvarjajo z iskanjem pogrešanih oseb, še zmeraj izvajajo dejavnosti brez pomoči uporabi omenjenih raziskav.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Naša raziskava je v večji meri omejena na teoretični okvir, pri čemer se uporabna vrednost nanaša na raziskavo, ki je bila izvedena v okviru zaključnega dela (Mohorič, 2017). Sami vedenjski vzorci pogrešanih oseb v Sloveniji še niso normativno urejeni.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Ugotovitve v članku so predstavljene na podlagi perspektive in izkušenj avtorjev, ki se z omenjenim področjem vsakodnevno ukvarjajo na normativni in operativni ravni, tako v službenem kot zasebnem času. Na podlagi izkušenj avtorjev pri vodenju iskalnih akcij pogrešanih oseb, ob povezovanju znanja iz literature in ob zavedanju, da podobnih predstavitev omenjene vsebine v Sloveniji (še) ni, bo članek pomembno prispeval k razumevanju pomembnosti omenjene vsebine, tako na znanstveni, operativni, praktični kot tudi normativni ravni.

Ključne besede: pogrešane osebe, vedenjski vzorci, policija, iskanje pogrešanih oseb, iskalne akcije

UDK: 351.741:364.642.6

Behavioral patterns of missing persons

Purpose:

The purpose of the paper is to show the meaning of behavioural patterns of missing persons and its application/the application of such knowledge with services actively searching for missing persons. It also shows the historical development of behavioural patterns of missing persons and the legislative frame in Slovenia that is applied with activities to find missing persons.

Design/Methods/Approach:

The paper is based on a literature and normative bases review, which we reviewed using a descriptive method. At the same time also includes findings from the research frame and direct daily operative work with missing persons.

Findings:

Our research shows that the meaning of behavioural patterns in missing persons in Slovenia is recognized however the legislation for its use is not yet established and cannot be used in daily operations. As a result services who actively seeking missing persons still carry on with activities without the aid of the aforementioned research.

Research Limitations/Implications:

Our research is manly limited on the theoretical frame; its applicable value however references the research that was conducted in a separate paper (Mohorič, 2017). There is no legislative framework/ normative base for behavioural patterns in Slovenia.

Originality/Value:

The findings in the article are presented on the basis of the perspective and experience of the authors, who deal with the mentioned field on a daily basis at the normative and operational level, both in work and private time. Based on the authors' experience in conducting search campaigns for missing persons, combining knowledge from the literature and being aware that there are no similar presentations of the mentioned content in Slovenia (yet), the article will significantly contribute to understanding the importance of the mentioned content. also at the normative level.

Keywords: Behavioural pattern of the missing person, missing persons, police, searching for missing persons, search actions

UDC: 351.741:364.642.6

1 UVOD

Iskanje pogrešanih oseb izvaja policija v okviru svoje temeljne naloge varovanja življenja, osebne varnosti in premoženja ljudi, kar določa 4. člen Zakona o nalogah in pooblastilih policije (»ZNPPol«, 2013). Policija letno prejme okoli 400 prijav o pogrešanih osebah, pri čemer pa je v letu 2019 izvedla 330 iskanj pogrešanih oseb,

v prvem polletju leta 2020 pa 220 iskanj (Policija, 2020). Dejstvo je, da veliko večino pogrešanih oseb najdejo ali se sami javijo na policijo ali svojem neposredno po prijavi pogrešanja in so dejavnosti v zvezi njenega iskanja prekinjene. Za ostale pogrešane osebe pa policija vložijo veliko napora in sredstev, da bi pogrešano osebo čim hitreje našli. Pri samem iskanju pogosto zaprosijo za pomoč enote Sile za zaščito, reševanje in pomoč. Člani reševalnih enot so prostovoljci, s specifičnim znanjem, s katerim lahko veliko pripomorejo k uspešni izvedbi iskalne akcije. Cilj vsake izvedene iskalne akcije je najdba žive pogrešane osebe, vendar so primeri, ko pogrešane osebe zaradi različnih vzrokov najdejo mrtve.

Vsak človek ima svoj zbir vedenjskih vzorcev, ki je dokaj stalen, in po teh točno določenih vzorcih deluje, zaradi česar lahko napovemo njegovo obnašanje. Za uspeh iskalne akcije je to lahko odločilno, a individualnega vedenjskega vzorca posameznika ob začetku iskanja večinoma žal ne poznamo. Kljub temu pa za nekatere specifične skupine ljudi velja, da imajo skupne, podobne vedenjske vzorce. Ob raziskovanju vedenjskih vzorcev oseb so tako različni raziskovalci (Čotar Konrad, 2010; Koester, 2008; Syrotuck, 2000; Zupančič, 2004b) ugotovili, da imajo denimo mladostniki v različnih fazah razvoja podobne vedenjske vzorce. Prav tako vedenjski vzorci določenih bolezenskih stanj prevladujejo nad vedenjskimi vzorci zdravega človeka.

Zelo pomembno je, da ob prijavi pogrešane osebe poizkušamo pridobiti čim več podatkov o pogrešani osebi, na podlagi katerih lahko sklepamo, ali pogrešana oseba spada v točno določeno skupino pogrešanih oseb, s točno določenim vedenjskim vzorcem. Znan vedenjski vzorec je eden izmed ključnih dejavnikov, ki bi lahko odločilno vplivali na organiziranje, načrtovanje in vodenje iskalne akcije.

Namen prispevka je, da na teoretični osnovi in z analizo dostopnih virov, predstavimo različne okoliščine pri pogrešanih osebah ter dejansko pravno osnovo za izvajanje posameznih dejavnosti. Ob tem bomo predstavili tudi različne kategorije pogrešanih oseb, ki jih išče policija, in razloge za iskanje. Osredotočili se bomo na pomen vedenjskih vzorcev, pri čemer bo temeljni poudarek na vedenjskih vzorcih pogrešanih oseb, ki jih je mogoče prepoznati kot morebitno osnovo za izvajanje dejavnosti policije ob zaznavi pogrešanja. Dejstvo je, da v Sloveniji vedenjski vzorci pri obravnavi pogrešanih oseb niso upoštevani pri pripravi določenih dejavnosti policije in tudi niso normativno urejeni.

Cilj prispevka je doprinos tako k razvoju omenjenega strokovnega področja dela policije kot tudi k razvoju zaznavanja pomena vedenjskih vzorcev oseb – tako pogrešanih kot tudi ostalih kategorij.

2 TEMELJNI POJMI

Za boljše razumevanje pomena vedenjskih vzorcev pogrešanih oseb bomo najprej razložili temeljne pojme različnih kategorij oseb, ki jih policija išče, in sicer: pogrešana oseba, iskana oseba in pogrešana oseba ob naravnih nesrečah. V nadaljevanju bomo podrobneje razložili definicijo pogrešane osebe.

Za uvod v vedenjske vzorce pogrešanih oseb bomo najprej predstavili vedenjske vzorce na splošno.

2.1 Kategorije oseb, ki jih išče policija

V slovenski normativni ureditvi in usmeritvah se za osebe, ki jih iščemo, najpogosteje uporabljajo naslednje besedne zveze: pogrešana oseba, iskana oseba in pogrešana oseba ob naravnih nesrečah. V nadaljevanju bomo natančno razdelili posamezne pojme oseb, ki jih iščemo, in bistvene razlike med njimi. Zaradi omenjenih razlik prihaja do različnega pojmovanja izgubljenih oseb. Ob tem pa se bomo osredotočili samo na termin »pogrešane osebe«, ki je rdeča nit članka.

*Opomnik za iskanje oseb,*¹ ki je priloga Zbirki navodil in usmeritev za delo policije na področju splošnih nalog (2002, str. 280), opredeljuje naslednja iskanja:

- »iskanje oseb z uporabo pooblastil policije (opazovanje, zbiranje informacij, ogled kraja kaznivega dejanja itd.);
- iskanje oseb z uporabo pooblastil policije in sodelovanjem drugih struktur (organiziranje iskanja na terenu s pregledom določenega območja – t. i. iskalna akcija);
- iskanje pogrešanih oseb v primeru naravnih in drugih nesreč (potres, poplava, zemeljski ali snežni plaz ipd.). To iskanje vodi in organizira vodja intervencije iz vrst sil za zaščito, reševanje in pomoč.«

2.1.1 Pogrešana oseba

Pogrešana oseba je tista oseba, ki je iz znanih ali neznanih vzrokov odsotna iz določenega okolja, o čemer je policija obveščena oziroma to sama ugotovi, ter je za njeno izsleditev izveden določen ukrep (GPU, Uprava uniformirane policije, 2000). Ena izmed nalog policije, ki so navedene v prvem odstavku 4. člena ZNPPol, je iskanje pogrešanih oseb (»ZNPPol«, 2013). Na podlagi omenjenih določb zakona lahko policija objavlja fotografije iskanih oseb v sredstvih javnega obveščanja. Vendar je zaradi spoštovanja osebne sfere svojcev pogrešanih oseb v primerih, ko njihovo izginotje ni povezano s sumom kaznivega dejanja, za objavo fotografije potrebno soglasje svojcev. Osnovne podatke o pogrešani osebi, splošnih okoliščinah pogrešanja in fotografijo pogrešane osebe policija objavlja tudi na svojih spletnih straneh policije, vendar izključno s soglasjem svojcev (Policija, 2016).

2.1.2 Iskana oseba

Iskana oseba je tista, ki jo policija išče zaradi izvrševanja odredb pravosodnih in drugih organov ali na drugi pravni podlagi zaradi izvrševanja zakonsko določenih nalog. Prav tako med iskane osebe spadajo storilci kaznivih dejanj in prekrškov (GPU, Uprava uniformirane policije, 2000), pri čemer policija razpiše iskanje tudi za pogrešano osebo na podlagi 2. odstavka 148. člena Zakona o kazenskem postopku (»ZKP«, 2012).

2.1.3 Pogrešana oseba ob naravnih nesrečah

Ukrepanje ob naravnih nesrečah ureja Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (»ZVNDN-UPB1«, 2006), ki določa, v katerih primerih gre za naravno

¹ V omenjenem primeru gre za interni dokument Policije, ki ga uporabljajo policisti pri izvajanju dejavnosti ob iskanju oseb (dok. GPU, šifra: 2111-4-526331/03 z dne 19. 2. 2003).

nesrečo (potres, poplava, zemeljski plaz, snežni plaz, visok sneg, močan veter, toča, žled, pozeba, suša, požar v naravnem okolju, množični pojav nalezljive človeške, živalske ali rastlinske bolezni in druge nesreče, ki jih povzročijo naravne sile). Za naravno nesrečo se štejejo tudi neugodne vremenske razmere po predpisih o kmetijstvu in odpravi posledic naravnih nesreč, ki jih povzročijo žled, pozeba, suša, neurje, toča ali živalske in rastlinske bolezni ter rastlinski škodljivci (»ZVNDN-UPB1«, 2006).

Ena izmed nalog sil za zaščito, reševanje in pomoč je iskanje pogrešanih oseb ob naravnih in drugih nesrečah (»ZVNDN-UPB1«, 2006, 71. člen). Policija ob naravnih in drugih nesrečah zagotavlja mir ter varnost na ogroženih in prizadetih območjih (»ZVNDN-UPB1«, 2006, 79. člen) in je del sistema sil za zaščito, reševanje in pomoč.

2.2 Pogrešane osebe – definicija

Besedna zveza »pogrešana oseba« je na prvi pogled zelo preprosta. Vendar ob raziskovanju najrazličnejše tuje in domače literature s tega področja lahko ugotovimo, da ni splošno sprejete definicije, kdo je pogrešana oseba.

Slovar slovenskega knjižnega jezika besedne zveze pogrešana oseba ne pozna, vendar vsebuje pojem pogrešati, ki ga opisuje kot: »Ugotavljati, opazovati odsotnost, manjkanje koga ali česa: že nekaj dni ga pogrešajo; nekaj članov posadke še pogrešajo.« Glagol iskati opisuje kot: »Prizadevati si priti do česa izgubljenega, manjkajočega ali odsotnega.« Prav tako nam razloži glagolnik od iskati, in sicer iskanje, kot primer navaja: »Fanta so po dolgem iskanju našli v gozdu.« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, n. d.).

Kot družbeni in kriminalistični pojav je besedno zvezo – pogrešana oseba leta 1983 oblikoval Darko Maver (1983). Glavni element pogrešanosti je nenadna in nepričakovana odsotnost iz kraja, kjer je oseba dotlej prebivala, pa tudi nejasnost glede njene usode. Odsotnost je daljša od običajne (npr. zaradi nakupov, obiska izleta ipd.), zato vzbuja zaskrbljenost svojcev in drugih oseb. Občan postane pogrešan šele tedaj, ko nekdo opazi njegovo odsotnost. Zaradi različnega odnosa svojcev do pogrešanega, različnih okoliščin ob izginitvi ter različnih navad pogrešanega ni mogoče postaviti časovne meje, od kdaj nekoga šteti za pogrešanega (Maver, 1983).

Usmeritve za delo policije na omenjenem področju pojem pogrešane osebe opredeljujejo, da je pogrešana oseba tista, ki je odsotna iz določenega okolja iz neznanih ali znanih razlogov in je o tem policija obveščena ali to sama odkrije ter so za njeno izsleditev izvedeni določeni ukrepi (Zbirka navodil in usmeritev za delo policije na področju splošnih policijskih nalog, 2002).

Podobno kot kriminaliteto, alkoholizem, narkomanijo in nekatere druge oblike odklonskosti je tudi pogrešanost mogoče obravnavati kot individualni in družbeni pojav. Ljudje postanejo pogrešani zaradi različnih razlogov, ki jih gre iskati tako v osebnosti pogrešanega, njegovi interakciji z okoljem (družino, sodelavci, sosedi, prijatelji ...) kakor tudi v širši družbeni skupnosti, političnem sistemu, kulturi, navadah, vrednotah in podobno (Maver, 1983).

Iz objave v Psihološkem inkubatorju (Junc in Strahinić, 2014) je razvidno, da tudi strokovna javnost z drugih delovnih področij še vedno priznava – povzema Mavrovo razlago pojma pogrešane osebe kot najprimernejšo definicijo, ki pravi, da je pogrešana oseba tista, ki je iz znanih ali neznanih razlogov odsotna iz okolja, pri čemer glede na njene dotedanje življenjske navade, običaje, stike, dejavnosti in druge okoliščine ne obstajajo podatki o njenem prebivališču ali usodi.

V Republiki Hrvaški se kot najpogostejšo definicijo pogrešane osebe, ki je objavljena na spletni strani Ministrstva za notranje zadeve Republike Hrvaške, uporablja: »Pogrešana oseba je tista oseba, ki se je oddaljila iz njenega običajnega okolja (bivališča) proti njeni volji ali samovoljno, upoštevajoč njene običajne življenjske navade, njeno obnašanje, socialne navezanosti, poklicne dejavnosti, ko to traja dlje kot običajno.« (Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, n. d.)

Položaj »pogrešane osebe« ni definiran v nobenem od obstoječih pravnih predpisov s področja hrvaške policijske zakonodaje, kar vpliva na začetek iskanja pogrešane osebe. Položaj v vsakem konkretnem primeru, na podlagi lastnih izkušenj, znanja, odnosov, predsodkov, sposobnosti opazovanja ali sumničenja in ocene pridobljenih začetnih informacij (najpogosteje od prijavitelja pogrešane osebe), presodi policist (Šuperina in Čurčić, 2006).

Po nemških Pravilih policijske službe se kot pogrešana razume oseba, ki zapusti svoje običajno življenjsko področje, zanjo ni znan kraj prebivanja ali kraj stalnega bivališča ali da obstaja nevarnost za njeno življenje ali telo (je žrtev nezakonitih dejanj, nesrečnega naključja, nemoči, samomora) (Miklič, 2012).

Grampian Police v svoji publikaciji Missing Persons² uporablja štiri različne izraze za izginule osebe. (a) Izgubljena oseba – je oseba, ki je začasno dezorientirana in želi, da je najdena; (b) pogrešana oseba, ki je prostovoljno zapustila domače okolje, se zaveda svojega dejanja, ki ga ima pod kontrolo; (c) pogrešana oseba proti svoji volji in (č) pogrešana oseba med kakršno koli nesrečo, poškodovana ali bolna oseba (Gibb in Woolnough, 2007). Podobno Young in Wehbring (2007) navajata tri kategorije pogrešanih oseb. Pred kategorizacijo je smiselno raziskati vzrok pogrešanosti osebe. Kategorizacija pogrešane osebe je lahko zelo težka, kajti ne zahteva samo znanja, kako ugotoviti, o čem je razmišljala pogrešana oseba, temveč tudi, kako so različni dogodki vplivali na pogrešanje. Vse pogrešane osebe je možno razvrstiti v eno izmed spodnjih skupin. Prostovoljno pogrešane osebe se vsaj na začetku smatrajo kot pogrešane osebe. Največkrat si premislijo, ko se težave ob izginotju stopnjujejo. Ta skupina vključuje pobegle otroke in odrasle, ljudi s samomorilnimi nagnjenji, osebe, ki se skrivajo pred roko pravice, in osebe, ki ne želijo, da jih osebe, ki so jih prijavile kot pogrešane, najdejo. Osebe, ki niso izgubljene – v to skupino se uvrščajo osebe, ki so pogrešane, vendar ne izgubljene. Do prijave pogrešanja je prišlo zaradi nesporazuma med pogrešanim in osebo, ki je pogrešanje prijavila. Zadnja skupina je izgubljena oseba, ki pa je neorientirana v okolju in se ne zaveda svojega položaja. Tipične izgubljene osebe so osebe z Alzheimerjevo boleznijo, mentalno zaostale osebe in otroci (Young in Wehbring, 2007).

2 Publikacijo sta za potrebe iskanja pogrešanih oseb na območju Anglije izdelala Graham J. Gibb, inšpektor Grampian Police, in priznana angleška psihologinja dr. Penny Woolnough.

Definicija pogrešane osebe po ACPO³ je: »Vsakdo, ki je neznan kje, ne glede na okoliščine izginotja, bo obravnavan kot pogrešan vse, dokler ne bo najden.« (National Centre for Policing Excellence, 2005) Doke (2012) je izgubljeno osebo definiral kot osebo, ki ne prepozna okolja ali se v njem ne more orientirati po njeni predhodni lokaciji in nima idej, kako bi se rešila iz dane situacije.

Omenjeni avtorji (Doke, 2012; Junc in Strahinič, 2014; Maver, 1983; Miklič, 2012; Šuperina in Čurčić, 2006; Young in Wehbing, 2007) si torej niso enotni v definiciji pogrešane osebe. Sama definicija je dejansko odvisna od države ter v kakšnem kontekstu se besedna zveza uporablja. Pri tem poudarjamo, da sami izhajamo iz predpostavke, da je pogoj izgubljenosti dejstvo, da se oseba zaveda, da se je izgubila. Šele tedaj lahko rečemo, da je nekdo izgubljen. Za pogoj pogrešanosti pa izhajamo iz dejstva, da osebo nekdo pogreša in to sporoči pristojnim organom. Iz tega posledično izpeljemo, da se besedna zveza »pogrešana oseba« uporablja pri njenem iskanju. Šele ob najdbi žive pogrešane osebe bomo namreč izvedeli, ali se je ta izgubila ali je namerno zapustila svoje okolje ali pa so jo zaradi različnih razlogov pogrešali in to prijavili policiji (Mohorič, 2017).

3 VEDENJSKI VZORCI

Ljudje delujemo po točno določenih prevzetih vzorcih. Te vzorce smo v večini prejeli s primarno in sekundarno socializacijo, torej od svojih staršev, širše družine, učiteljev, medijev in še bi lahko naštevali. Vsi ti vzorci so nam dani (Kos, 2016), pri čemer ima vsak človek svoj vedenjski vzorec. Vedenjski vzorci v človekovem obdobju so dokaj stalni, zato lahko do neke mere napovemo obnašanje ljudi (Juntež, 2008).

Za lažje razumevanje vedenjskih vzorcev je pomembno zavedanje pomena psihološke terminologije, ki določa, da gre v omenjenem primeru za izraz osebnosti. Osebnost je eden od temeljnih dejavnikov našega doživljanja in obnašanja (Musek, 2010). Osebnost je definirana kot celota posameznikovih relativno trajnih telesnih, vedenjskih in duševnih lastnosti posameznika oziroma njegove značilnosti. Sestavljajo jo temperament, značaj, sposobnosti in telesne značilnosti (Musek in Pečjak, 1997). Za vsakega posameznika je značilno, da ima določene lastnosti, ki se povezujejo v njegovo osebnost. Prav tako pa se v teh lastnostih vsak posameznik razlikuje od drugega. Tudi enojajčni dvojčki, ki so si res osupljivo podobni, so individualno različni, imajo različne osebnosti (Musek, 2010). Razvoj osebnosti je odvisen od treh temeljnih dejavnikov, ki so: dednost, okolje in samodejavnost (Musek, 1993; 2002).

Dedne zasnove (geni) vplivajo na naš telesni, socialni in duševni razvoj. So potenciali za oblikovanje lastnosti, ki se ob sodelovanju okolja in samodejavnosti dejansko uresničijo. Drugi dejavnik – okolje – omogoča, da se razvijejo določene lastnosti posameznika. Družbeno okolje (starši, sorojenci, vrstniki, učitelji, prijatelji, sodelavci, mediji ...) posameznika usmerja in nanj vpliva. Pomembno vlogo pri oblikovanju osebnosti ima tudi samodejavnost. To je dejavnost, ki nastaja na podlagi lastnih zavestnih in bolj ali manj svobodnih odločitev. Posameznikova lastna dejavnost je pogojena z dednostjo in okoljem, hkrati pa ju tudi presega in

vpliva nanju (Musek in Pečjak, 1997; Musek, 2002). Če povzamemo, lahko rečemo, da so dejavniki razvoja osebnosti med seboj v neprestani interakciji.

V preteklosti so raziskovalci poudarjali, da gre v omenjenem primeru za celovitost oziroma vnaprej nerazčlenljivo danost (po Musek, 1977). Novejše raziskave (Avsec, 2007; Musek, 2015) pa poudarjajo, da lahko značilnosti posameznika zajamemo v petih velikih dimenzijah⁴, pri čemer naj bi šlo za celovito teorijo, ki dobro opiše posameznikove lastnosti. Model vključuje naslednje dimenzije: ekstravertnost, prijetnost/sprejemljivost, vestnost, nevroticizem in odprtost.

Osebnost je lahko na različne načine povezana s psihopatologijo. Rezultati analiz so pokazali, da so posamezne duševne motnje (depresivna motnja, unipolarna motnja, motnja odvisnosti od psihoaktivnih snovi itd.) visoko povezane z osebnostjo (Musek, 2002).

Razvoj osebnosti je vseživljenjski proces. V vsakem razvojnem obdobju posameznika se pojavljajo spremembe, ki vplivajo na različna področja – telesno, duševno in socialno področje (Zupančič, 2004b).

Na naše vedenje vplivajo po eni strani osebnostne značilnosti, po drugi strani pa tudi situacije, v katerih se znajdemo. Osebnostne lastnosti so pomembni prediktorji, vendar ne smemo pozabiti, da niso edini. Razlage in napovedi obnašanja so pogosto napačne, ker so pomanjkljive; večkrat ne upoštevamo dovolj situacijskih okoliščin (Musek, 1993).

Ne glede na več načinov delitve osebnosti pa je vsem skupno to, da so značilnosti in lastnosti posameznika relativno trajne in tako opredeljujejo njegovo obnašanje, vedenje in doživljanje. Ob tem je pomembno, da so le-te značilnosti povezljive tudi z različnimi razvojnimi obdobji, ki imajo vpliv na posamezne vedenjske vzorce. V razvojnih obdobjih ljudje pridobijo izkušnje, znanje, vedenja, ki jih na nezaveden način prenašajo v poznejša obdobja življenja. Zaradi omenjenega bomo v nadaljevanju predstavili razvojna obdobja posameznika z nekaterimi specifičnimi ugotovitvami in posebnostmi, ki bi jih pri zaznavanju pogrešanih oseb bilo smotno poznati in upoštevati.

Za širše razumevanje samih vedenjskih vzorcev je treba upoštevati, da se razvoj posameznika od rojstva naprej odvija na naslednjih področjih:

- telesni razvoj (vključuje telesne spremembe, razvoj zaznavnih in gibalnih sposobnosti in spretnosti);
- spoznavni razvoj (vsebuje vse spremembe v intelektualnih (višjih mentalnih) procesih: razvoj spomina, sklepanja, reševanja problemov, govora, učenja, presojanja);
- čustveno-osebnostni in socialni razvoj (predstavlja spremembe v doživljanju, uravnavanju čustev, razvoj temperamenta, osebnostnih značilnosti ter razvoj komunikacije, medosebnih odnosov, socialne spretnosti, moralnih vidikov vedenja) (Zupančič, 2004a).

Na podlagi tega so Zupančič (2004a), Čotar Konrad in Rosseau (v Čotar Konrad, 2010) razdelili razvojna obdobja otrok in mladostnikov, pri čemer so jih vsi razdelili na štiri razvojna obdobja. Ob tem se razhajajo zgolj pri dolžini

⁴ Ta model se imenuje tudi pet faktorski model osebnosti.

posameznih obdobj, največje razlike so pri prvem in drugem obdobju,⁵ medtem ko je sam razvoj po posameznih obdobjih skoraj identičen. Sama obdobja so razdeljena glede na razvojne stopnje, ki niso enake definicijam otroka (do dopolnjenega 14. leta starosti) in mladoletnika (do dopolnjenega 18. leta starosti), ki jih uporabljamo danes (Mohorič, 2017). Ob tem je treba poudariti, da je Koester (2008) pogrešane osebe razvrstil v drugačna razvojna obdobja, in sicer na podlagi zaključka posameznega obdobja (jasli, vrtec, osnovna šola, razredna in predmetna stopnja itd.). Pri tem dodajamo, da so razlike lahko vezane tudi na družbene in socialne okoliščine, zato je treba v vsakem posameznem primeru zadevo pogledati v najširšem smislu.

3.1 Vedenjski vzorci pogrešanih oseb

Prvi statistični zapisi o iskanju pogrešanih oseb so iz leta 1783 z območja švicarskih Alp, kjer so letno zabeležili tri do štiri pogrešane osebe, ob tem pa so beležili tudi razlog pogrešanja. V tistem času sta bila dva tipična razloga pogrešanja, in sicer pogrešanje zaradi snežnih plazov in ozeblin (Koester, 2008). Iz prvih zapisov o pogrešanih osebah je razvidno, da ne moremo govoriti o vedenjskih vzorcih pogrešanih oseb, lahko pa govorimo o razlogih, zaradi katerih so bile osebe pogrešane.

V 20. stoletju se pojavijo prve analize statističnih podatkov. V teh statističnih podatkih že beležimo vzroke, za katere lahko rečemo, da so bili začetek raziskovanja obnašanja pogrešanih oseb. V analizah so tako zajeti že naslednji statistični podatki: mobilnost, starost, rezultati iskanj, poškodbe, razlogi, da se je nekdo izgubil, število izgubljenih in koliko časa so bili izgubljeni. Pri tem je analiza zajemala statistične podatke za 380 primerov iskanja pogrešanih oseb (Koester, 2008).

Največ raziskav v zvezi z vedenjem pogrešanih oseb je narejenih na območju Združenih držav Amerike, kjer je najbolj znana in največkrat v praksi uporabljena knjiga »Lost Person Behavior« (Koester, 2008), sledita pa ji knjiga »Urban Search« (Young in Wehbring, 2007) in statistični priročnik »Analysis of Lost Person Behavior« (Syrotuck, 2000). V evropskem prostoru je pri raziskovanju vedenjskih vzorcev pogrešanih oseb najbolj dejavna Velika Britanija. *Grampian Police Force Head quarters* je izdala priročnik »Missing Persons – Understanding, planning, responding«, *The Police National Missing Persons Bureau z New Scotland Yarda* v Londonu je izdal priročnik »Missing presumed ...? The police response to missing persons«, *Association of Chief Police Officers by the National Centre for Policing Excellence* iz Hampshira je izdala priročnik »Guidance on the management recording and investigation of missing persons«, najnovejši priročnik z naslovom »iFIND« pa sta v letu 2016 izdali *National Crime Agency* in *UK Missing Persons Bureau*.

⁵ Zupančič (2004a) prvo obdobje ocenjuje na starost 1–3 let, Čotar Konrad (2010) in Rosseau (v Čotar Konrad, 2010) na starost 0–6 let; drugo obdobje pa Zupančič (2004) na starost 3–6 let in Čotar Konrad (2010) na 6–12 let.

3.2 Najpogostejše skupine in kategorije pogrešanih oseb

Ob pregledu strokovne literature s področja iskanja pogrešanih oseb je zaznati, da različni avtorji obravnavajo podobne, vendar hkrati različne kategorije pogrešanih oseb. Young in Wehbring (2007) obravnavata naslednje kategorije pogrešanih oseb: dementne osebe, pogrešani otroci, potrte osebe, duševno zaostali, duševni bolniki, avtisti in odvisniki (Young in Wehbring, 2007). Syrotuck (2000) obravnava naslednje kategorije pogrešanih oseb: otroke od 1. do 6. leta starosti, otroke od 6. do 12. leta starosti, lovce, pohodnike, osebe, starejše od 65 let, druge osebe (nabiralce gozdnih sadežev, fotografe, osebe različnih aktivnosti v naravi itd.), duševno prizadete in potrte osebe (Syrotuck, 2000).

Gibb in Woolnough (2007) obravnavata naslednje kategorije pogrešanih oseb: pogrešani otroci različnih kategorij (od 1 do 4 let, od 5 do 8 let, od 9 do 11 let, od 12 do 14 let in od 15 do 16 let), osebe z motnjo pozornosti s hiperaktivnostjo – ADHD, depresivne osebe, osebe s samomorilnim nagnjenjem, dementne osebe, osebe z bipolarno motnjo, shizofrenike in trupla, pogrešana v vodi (Gibb in Woolnough, 2007).

V priročniku »iFIND« (Eales, 2016) so identificirane naslednje kategorije pogrešanih oseb: otroci različnih starostnih kategorij (od 1 do 4 let, od 5 do 8 let, od 9 do 11 let in od 12 do 17 let), osebe z avtizmom, osebe z Aspergerjevim sindromom, osebe z ADHD, osebe z Downovim sindromom, intelektualno prizadete osebe, dementne osebe, depresivne osebe, osebe s posttravmatskim sindromom – PTSD, osebe s samomorilnimi nagnjenji, osebe s shizofrenijo, osebe z bipolarno motnjo, osebe z motnjo osebnosti, osebe z motnjami hranjenja, osebe s finančnimi problemi in žalostne osebe, kamor se uvrščajo naslednje osebe: ločene osebe; osebe, ki so izgubile službo; osebe, ki so zbolele; osebe, ki so se upokojile; osebe, ki jim je umrl hišni ljubljencek; osebe, ki so izgubile prijatelja, itd. (Eales, 2016).

Koester (2008) obravnava naslednje kategorije pogrešanih oseb: ugrabljene osebe; pogrešana letala; pogrešani ribiči; osebe, ki so se izgubile z vozili; osebe z avtizmom; osebe, ki taborijo; jamarji; otroci različnih starostnih obdobj (od 1 do 3 let, od 4 do 6 let, od 7 do 9 let, od 10 do 12 let in od 13 do 15 let); plezalci; dementne osebe; potrte osebe; nabiralci; pohodniki; jezdeci; lovci; osebe z duševnimi motnjami in duševnimi boleznimi; gorski kolesarji; drugi ekstremni športniki; tekači; alpski smučarji; nordijski smučarji; deskarji; osebe s snežnimi sanmi; odvisniki; osebe, izgubljene v urbanih okoljih; osebe, kjer je pogrešanje povezano z vozilom ali plovilom in delavci. Ob tem jih razvršča v tri skupine: glede na bolezensko stanje pogrešane osebe; skupino otrok do 15. leta starosti in skupino ostalih pogrešanih oseb.

V nadaljevanju predstavljamo kategorije pogrešanih oseb, ki so v Sloveniji najpogosteje prijavljene kot pogrešane osebe. Ob tem pa je treba poudariti, da posebnih uradnih kategorij ni, temveč so vse osebe zavedene kot *pogrešane osebe*. V Policiji trenutno ne delijo pogrešanih oseb na kategorije – za lažje statistično spremljanje pa vodijo tri tipe pogrešanih oseb, in sicer:

- odrasla oseba;
- odrasla oseba, ki ji je odvzeta ali omejena poslovna sposobnost, ter odrasla oseba, ki v času pogrešanja ne more skrbeti zase;

- otrok in mladoletna oseba.

Kategorije pogrešanih oseb smo tako razvrstili v tri skupine pogrešanih oseb, ki so povzete po Koesterju (2008), in sicer:

1. skupina pogrešanih oseb različnih bolezenskih stanj
V skupino uvrščamo pogrešane osebe naslednjih kategorij: pogrešane osebe z bipolarno motnjo, dementne pogrešane osebe, depresivne pogrešane osebe, osebe s samomorilnimi nagnjenji, shizofrenike in odvisnike od alkohola ter prepovedanih drog.
2. skupina pogrešanih otrok in mladostnikov
Omenjeno skupino smo po Zupančič (2004a) razdelili v kategorije otrok in mladostnikov po razvojno psiholoških opredelitvah, na naslednja obdobja:
 - obdobje malčka (1–3 let);
 - obdobje zgodnjega otroštva (3–6 let);
 - obdobje srednjega in poznega otroštva (6–11 let);
 - obdobje mladostništva (11–24 let).
3. skupina ostalih pogrešanih oseb.
V to skupino smo uvrstili pogrešane osebe, ki ne spadajo v prejšnji dve skupini. Za pogrešane osebe te skupine ne moremo trditi, da imajo vedenjske vzorce s psihološkega vidika (primarni vedenjski vzorci), imajo pa vedenjske vzorce/karakteristike glede na svojo dejavnost (sekundarni vedenjski vzorci), ki jo opravljajo in pri kateri so pogrešane (npr. kampisti, nabiralci gozdnih sadežev, pohodniki).

Posamezne kategorije pogrešanih oseb smo razvrstili v tri najpogostejše skupine, pri čemer menimo, da bi bilo vedenjske vzorce omenjenih skupin smiselno nadalje raziskati in ugotovitve implementirati v postopke organiziranja iskanja.

4 POMEN ZAVEDANJA VEDENJSKIH VZORCEV ZA DELO POLICIJE - PRISPEVEK K VEČJI UČINKOVITOSTI

Zbirka navodil in usmeritev za delo policije na področju splošnih policijskih nalog (2002) v delu, ki ureja usmeritve za delo policije v zvezi iskanja pogrešanih oseb in stvari, določajo usmerjene naloge policije, ki jih mora ta izvajati za izsleditev pogrešane osebe. V segmentu načrtovanja, organiziranja in vodenja posamezne iskalne akcije, ki je ena izmed ključnih nalog za izsleditev pogrešanih oseb, so zelo pomembna spoznanja in vedenja o vedenjskem vzorcu posamezne pogrešane osebe.

Kot izhaja iz predstavljenih ugotovitev domačih in tujih raziskovalcev, je posamezen vedenjski vzorec nesporno povezan s posamezno skupino ljudi. Ob vedenju in uporabi omenjenega znanja v okviru izvajanja policijskih nalog pri izsleditvi pogrešanih oseb smo prepričani, da gre za prispevke k večji učinkovitosti samih policijskih nalog. Pri iskanju pogrešanih oseb, ki so velikokrat lahko bolne, slabotne, ostarele oziroma gre lahko za otroke, je izredno pomemben dejavnik tudi čas. Hitrost odvijanja posameznih dejavnosti in hitrost najdbe posameznih pogrešanih oseb velikokrat usodno vplivata na njihovo zdravstveno stanje. Osebe,

ki jih časovno iščemo dalj časa, so praviloma tudi huje poškodovane, v določenih primerih pa jih policija najde tudi prepozno. Iz tega sledi, kako pomembno je zavedanje, da poznavanje vedenjskih vzorcev pri pogrešanih osebah policistom lahko pomaga pri lažjem načrtovanju prvih ukrepov za najdbo pogrešane osebe. Če poznamo vedenjski vzorec pogrešane osebe, lahko ukrepe in dejavnosti policije takoj ob sprejemu prijave pogrešane osebe usmerimo na območja, kjer naj bi bila omenjena oseba s posameznim vedenjskim vzorcem. Le to lahko izvajamo tudi z manjšim številom policistov in/ali materialnimi sredstvi, ob tem pa smo lahko dejansko še bolj učinkoviti.

5 ZAKLJUČEK

Kot je v članku predstavljeno, ima vsak človek v določeni situaciji znan vedenjski vzorec. Poznavanje le-tega je pomembno za vsakodnevno življenje – toliko bolj pa je pomembno za službe, ki se ukvarjajo z iskanjem pogrešanih oseb, saj lahko na podlagi tega pripravijo ustrezne ukrepe za hitrejšo najdbo pogrešane osebe. Omenjenih dejstev se v tujini, kot je prikazano tudi v članku, že zelo dobro zavedajo in znanje uporabljajo pri pripravi posameznih ukrepov.

Na podlagi vsega navedenega smo prepričani, da bi znanje o vedenjskih vzorcih oseb ter njihova uporaba ob izvajanju dejavnosti za izsleditev pogrešanih oseb tudi v Sloveniji prispevala k lažji in hitrejši najdbi pogrešanih oseb. Ob tem se zavedamo, da je opolnomočenje, tako posameznikov kot tudi organov, ki so udeleženi v procesih sprememb in operativnem delu za izsleditev pogrešanih oseb, proces, ki terja svoj čas. V raziskovalnem smislu prispevek predstavlja enega prvih poskusov predstavitve tovrstne tematike v slovenskem prostoru, saj na tem področju skoraj ni narejenih raziskav, prav tako pa se vsebine na operativni ravni pri iskanju pogrešanih oseb (še) ne uporabljajo – vsaj ne v takšnem okviru, da bi predstavljale reprezentativnost. Glede na opisane ugotovitve menimo, da je treba tudi v Sloveniji začeti s spremembami na področju iskanja pogrešanih oseb, v smislu upoštevanja vedenjskih vzorcev – tako na normativni ravni kot tudi na neposredni ravni pri sami operativni izvedbi iskalne akcije.

UPORABLJENI VIRI

- Avsec, A. (2007). *Psihodiagnostika osebnosti*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Čotar Konrad, S. (2010). *Razvojni psihologija*. Pedagoška fakulteta.
- Doke, J. (2012). *Analysis of search incidents and lost person behavior in Yosemite National Park* (Thesis). University of Kansas.
- Eales, N. (2016). *iFIND*. Sunningdale: National Crime Agency.
- Gibb, J. G. in Woolnough, P. (2007). *Missing persons: Understanding, planning, responding*. Grampian Police.
- GPU, Uprava uniformirane policije. (2000). *Iskanje oseb in stvari: Usmeritve za delo policije*. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- Junc, S. in Strahinić, M. (2014). Iskanje pogrešane osebe. *Psihološki inkubator*, 5(2), 58–59.

- Juntez, Š. (2008). *Spodbujanje motivacije članov tima glede na njihove vedenjske vzorce* (Diplomska delo). Ekonomska fakulteta.
- Koester, J. R. (2008). *Lost person behavior: A search and rescue guide on where to look – for land, air and water*. dbS Productions LLC.
- Kos, B. (2016). *Spreminjanje navad in vedenjskih vzorcev*. <http://www.blazkos.com/page/7?s=lastnosti&x=-834&y=-189>
- Maver, D. (1983). Pogrešane osebe (kot družbeni in kriminalistični problem). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 1(34), 16–27.
- Miklič, D. (2012). *Pogrešane osebe kot družbeni in kriminalistični problem, vzroki in pojavne oblike* (Magistrsko delo). Fakulteta za varnostne vede.
- Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske. (n. d.). *Nacionalna evidencija nestalih osoba: Tko su nestale osebe?* <http://www.nestali.hr/default.aspx?id=27>
- Mohorič, S. (2017). *Vloga vedenjskih vzorcev pogrešanih oseb pri njihovem iskanju* (Magistrsko delo). Fakulteta za državne in evropske študije.
- Musek, J. (1977). *Psihologija osebnosti*. Univerzum.
- Musek, J. (1993). *Znanstvena podoba osebnosti*. Educy.
- Musek, J. (2002). Dimenzije in meje osebnosti. *Dialogi*, 38(9/10), 23–35.
- Musek, J. (2010). *Psihologija življenja*. Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Musek, J. (2015). *Osebnost, vrednote in psihično blagostanje*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Musek, J. in Pečjak, V. (1997). *Psihologija*. Educy.
- National Centre for Policing Excellence (NCPE). (2005). *Guidance on the management recording and investigation of missing persons*. <https://library.college.police.uk/docs/acpo/Missing-Persons-2005-ACPO-Guidance.pdf>
- Policija. (25. 6. 2016). *Pogrešane osebe*. <https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/oosebna-varnost/pogresane-osebe/>
- Policija. (2020). *Pregled dela policije za prvo polletje 2020*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/PorociloZaPrvoPolletje2020.pdf>
- Slovar slovenskega knjižnega jezika. (n. d.). *Pogrešati*. <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=pogre%C5%A1ati>
- Syrotuck, W. G. (2000). *Analysis of lost person behavior: An aid to search planning*. Barkleigh Productions.
- Šuperina, M. in Čurčić, D. (2006). Primjena indicijalnih metoda, postavljanje verzija i utvrđivanje početnih istražnih situacija kod traganja za nestalom osobom. V B. Lobnikar (ur.), *Raznolikost zagotavljanja varnosti*. Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Young, S. C. in Wehbring, J. (2007). *Urban search: Managing missing person searches in the urban environment*. dbS Productions.
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP). (2012, 2013, 2014, 2016, 2017, 2019, 2020). *Uradni list RS*, (32/12, 47/13, 87/14, 8/16, 64/16, 65/16, 66/17, 22/19, 55/20, 89/20).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2015, 2017, 2019). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15, 10/17, 46/19, 47/19).
- Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN-UPB1). (2006, 2010, 2018). *Uradni list RS*, (51/06, 97/10, 21/18).
- Zbirka navodil in usmeritev za delo policije na področju splošnih policijskih nalog. Ministrstvo za notranje zadeve – Policija, Ljubljana, številka 211-1-524681/02 s

kasnejšimi spremembami in dopolnitvami.

Zupančič, M. (2004a). Predmet in zgodovina razvojne psihologije. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Zupančič, M. (2004b). Razvoj identitete in poklicno odločanje v mladostništvu. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

O avtorjih:

Dr. Simon Slokan, glavni inšpektor Inšpektorata RS za šolstvo in šport. E-pošta: simon.slokan@gov.si

Sebastian Mohorič, višji samostojni policijski inšpektor v Upravi uniformirane policije Generalne policijske uprave. E-pošta: sebastian.mohoric@policija.si

Alojz Sladič, višji samostojni policijski inšpektor, vodja Oddelka za splošno varnost in varnostno načrtovanje v Upravi uniformirane policije Generalne policijske uprave. E-pošta: alozj.sladic@policija.si

Poznavanje in zadovoljstvo z delom Komisije za preprečevanje korupcije med prebivalci Pomurja

VARSTVOSLOVJE
letn. 23
št. 1
str. 87–106

Mateja Lepoša, Bojan Dobovšek

Namen prispevka:

Namen prispevka je ugotoviti, kako prebivalci Pomurja poznajo Komisijo za preprečevanje korupcije (KPK) in kako so zadovoljni z njenim delom.

Metode:

Prispevek temelji na pregledu domačih in tujih strokovnih ter znanstvenih del na področju preprečevanja korupcije, na podlagi katere je bil oblikovan vprašalnik. Z uporabo statističnega orodja SPSS so opravljene statistične analize, s pomočjo katerih smo lahko uspešno odgovorili na zastavljena raziskovalna vprašanja.

Ugotovitve:

Med izpraševanci Pomurja na (ne)zadovoljstvo z delom KPK najbolj vplivata ocena sodelovanja KPK z drugimi institucijami in ocena profesionalnosti ter integritete. Ugotavljamo, da na (ne)zadovoljstvo z delom KPK nimata vpliva ocena narave njenega dela in zaznava korupcije v Pomurju.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Vzorčenje v naši raziskavi ni bilo opravljeno verjetnostno, zato rezultatov raziskave ne moremo posplošiti na celotno populacijo. Zaradi krajšega časa zbiranja podatkov je naš vzorec dokaj majhen ($N = 164$).

Praktična uporabnost:

Raziskovalni model in rezultati predstavljajo zelo dobro izhodišče za prihodnje raziskovanje dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje mnenja, ki izhaja iz rezultatov naše raziskave.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Tovrstna raziskava v Sloveniji še ni bila opravljena, kar predstavlja izvirnost prispevka na tem področju in spodbuja predvsem mlade raziskovalce za raziskovanje mnenja prebivalcev o tovrstnih institucijah in raziskovanju dejavnikov, ki oblikujejo takšno mnenje ter posledično omogoča izboljšave.

Ključne besede: korupcija, preprečevanje, Komisija za preprečevanje korupcije, zadovoljstvo z delom, Pomurje

UDK: 343.352(497.4)

Acquaintance and satisfaction with the work of the Commission for the Prevention of Corruption among residents of Pomurje

Purpose:

The purpose of the paper is to find out how residents of Pomurje know the Commission for the prevention of corruption (KPK) and how satisfied they are with its work.

Design/Methods/Approach:

The findings, presented in this paper, are based on descriptive method of scientific literature review on the subject of preventing corruption, especially empirical research findings. To evaluate satisfaction with KPK's work and cooperation between KPK and other institutions one sample t-test was used. We compared evaluations between professionalism and integrity and nature of KPK's work with Pearson coefficient. To determine associations between all factors we used multiple regression analysis.

Findings:

Evaluation of cooperation between KPK and other institutions and evaluation of professionalism and integrity have the most impact on general (un)satisfaction with their work while we conducted that evaluation of the nature of the KPK's work and corruption perception does not make significant impact on (un)satisfaction with their work.

Research Limitations/Implications:

Most implications in our research are related to our sample which was not patterned randomly and that is why we cannot generalize our results on whole population. Due to the short amount of time collecting the data we only had 164 respondents.

Practical Implications:

Our research model and results represent a great starting point for future research of understanding which factors are the most important regarding trust in KPK's work.

Originality/Value:

This kind of research of satisfaction with preventive institutions work is the first one in Slovenia and could be a good encouragement for young researchers to find out more about the importance of civil society cooperating more with preventive institutions which could lead to better understanding their work and working more successfully on the subject of preventing corruption.

Keywords: prevention, corruption, Commission for the Prevention of Corruption, satisfaction with work, Pomurje

UDC: 343.352(497.4)

1 UVOD

Škodo, ki jo korupcija povzroča družbi, je težko izmeriti, posledice pa plačajo prebivalci, kar se pozna na njihovi kakovosti življenja. Po podatkih politične skupine Zeleni/ESZ Evropska unija zaradi korupcije izgubi približno 904 milijarde evrov letno. Po enakih podatkih Slovenija na letni ravni zaradi korupcije izgubi približno 3,5 milijarde evrov. Omenjeni znesek je ravno tolikšen, kolikor Slovenija letno nameni zdravstvenemu sistemu ter oskrbi starejših. Še bolj skrb vzbujajoče postane, ko iz poročila razberemo podatek, da Slovenija šolskemu sistemu letno nameni 1,8 milijarde evrov, kar je polovica tega, kar s korupcijo izgubimo (The Greens/EFA Group, 2018). Čeprav je korupcija globalni problem, jo je treba v vsaki državi obravnavati kot individuum, saj se korupcijska ravnanja prilagajajo okolju, v katerem nastajajo. To pomeni, da so oblike korupcije predvsem odvisne od sistema, ki v določeni državi deluje (Parisi, 2019), prav tako se s tem pojavljajo različni pristopi, kako se s korupcijo soočati.

Različni avtorji opisujejo različne pristope, ki jih je v boju proti korupciji treba upoštevati. V Sloveniji lahko boj proti korupciji razdelimo v dve skupini: represija in preventiva. Za uspešno delovanje na področju korupcije je potrebna združitev obeh pristopov v skupno integriran pristop v boju proti korupciji (Parisi, 2019) oziroma dopolnjevanje preventivnih ukrepov z represivnimi (Dobovšek in Miklavčič, 2010), ključnega pomena pa je prav tako mednarodno sodelovanje (Dobovšek, 2005).

V Sloveniji na področju represije deluje Policija, ki je na področju korupcije vezana izključno na Kazenski zakonik (»KZ-1-UPB2«, 2012). V preventivni smeri delujoča institucija pa je Komisija za preprečevanje korupcije (v nadaljevanju Komisija), ki je samostojen in neodvisen državni organ ter ima jasno določene pristojnosti in naloge v boju s korupcijo. Komisija ima z zakonom določene pristojnosti, ki zajemajo preprečevanje korupcije, krepitev integritete in nadzor ter preiskovanje domnevnih koruptivnih ravnanj (Komisija za preprečevanje korupcije, n. d. b).

Zaupanje ljudi v tovrstne institucije in zakonodajo ter razumevanje korupcije in njenih oblik s strani družbe je pomemben dejavnik, ki odraža dobro delo na področju preventive (Meško, 2005). Tudi Fedran (2014) poudarja potrebo po skupnem udejstvovanju in družbenem soglasju na področju preprečevanja korupcije, kjer je pomembno predvsem sodelovanje vseh institucij z javnostjo. Enako v svoji raziskavi potrjuje Ankamah (2019), ki trdi, da je sodelovanje nekaterih socialnih akterjev s preventivnimi institucijami na področju korupcije ključnega pomena (mediji, aktivisti civilne družbe, žvižgači ipd.).

2 PREPREČEVANJE KORUPCIJE

Korupcijo lahko do določene mere definiramo zelo splošno in univerzalno, njena definicija pa se spreminja glede na njeno dojetje predvsem z vidika okoliščin njenega nastanka. Dobovšek in Miklavčič (2010) delita definicije na tiste, ki zajemajo družbeno ali politično komponento ter ekonomski ali organizacijski vidik. Če se najprej osredotočimo na splošno in univerzalno definicijo korupcije, jo številni avtorji opredeljujejo kot najbolj odklonsko in deviantno ravnanje posameznika ali organizacije v družbi (Smolej in Gorenak, 2013), ter sodobni družbeni problem, ki ga lahko v Sloveniji štejemo med enega izmed najnevarnejših poleg organizirane kriminalitete in terorizma (Meško, 2009). Med korupcijo štejemo vsa dejanja in vedenja, s katerim se kršijo družbena moralna in etična načela, norme ter vrednote (Dobovšek, 2008).

Konkretnejše definicije korupcije lahko opredelimo kot tiste, ki podrobneje definirajo posamezne akterje v korupciji ter njene posledice in okolje, v katerem korupcija nastane. Sandholtz in Koetzle (2000) korupcijo definirata kot zlorabo javne funkcije za zasebne namene, s čimer se strinjata tudi Shleifer in Vishny (1993), ki korupcijo definirata kot izkoriščanje javnih uslužbencev za zasebno korist interesnih skupin, tako definicijo pa v Sloveniji uporablja tudi Dobovšek (2009). Sviderskyi in Lubentsov (2020) delita korupcijo glede na vsoto denarja, ki je prisotna pri dejanju in na okolje, kjer nastane na: veliko, majhno in politično. Podobna je tudi delitev Jandosove (v Dobovšek, 2008), ki korupcijo deli na tri nivoje: mikro, srednji in makro nivo korupcije, ki se prav tako razlikujejo glede na akterje, ki korupcijo izvajajo, ter oblike korupcije, ki pri tem nastanejo. Na mikro nivoju so akterji korupcije državljani in nižji javni uslužbenci, v srednjem nivoju so to mali in srednji poslovneži ter srednji nivo vladnih uslužbencev, funkcionarji in lokalne avtoritete, na makro nivoju pa so akterji korupcije menedžerji nacionalnih in internacionalnih podjetij ter najvišji državni uslužbenci, politiki, komisije ter nadzorna telesa.

Dobovšek in Škrbec (2012) sta mnogim definicijam korupcije, analiziranih v slovenskem okolju, določila skupni imenovalac treh lastnosti, da dejanje opredelimo kot koruptivno: kršitev, položaj in pridobljena korist. V slovenskem pravnem okolju je najpomembnejša definicija korupcije iz Zakona o integriteti in preprečevanju korupcije: »Korupcija je vsaka kršitev dolžnega ravnanja uradnih in odgovornih oseb v javnem ali zasebnem sektorju, kot tudi ravnanje oseb, ki so pobudniki kršitev ali oseb, ki se s kršitvijo lahko okoristijo zaradi neposredno ali posredno obljubljenih, ponujenih ali dane oziroma zahtevane, sprejete ali pričakovane koristi zase ali za drugega.« (»Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije [ZIntPK]«, 2011)

Na omenjeno definicijo korupcije po ZIntPK se sklicuje tudi Komisija za preprečevanje korupcije (n. d. a), ki povzema elemente, ki jih določeno dejanje mora vsebovati, da ga označimo kot koruptivnega: a) kršitev (storitev in opustitev), b) dolžno ravnanje, c) kršitev stori uradna oseba kot določeno z zakonom, d) okolje javnega ali zasebnega sektorja in e) namen pridobitve koristi zase ali za drugega (premoženjska ali nepremoženjska). Po definiciji Komisije za preprečevanje korupcije (n. d. b) je bistven tudi koruptivni namen ter aktivna in pasivna stran koruptivnega ravnanja. V nasprotju s Policijo Komisija ni vezana

izključno na Kazenski zakonik, kar Smolej (2015) opisuje kot korupcijo v širšem pomenu. Delo Policije na področju korupcije torej lahko opredelimo kot korupcijo v ožjem pomenu, saj zajemajo izključno kazniva dejanja po KZ-1 (»KZ-1-UPB2«, 2012), medtem ko delo Komisije opredelimo kot korupcijo v širšem pomenu (zraven prištevamo vsa moralno zavržna in negativna dejanja).

2.1 Analiza podatkov števila korupcijskih ravnanj v Sloveniji

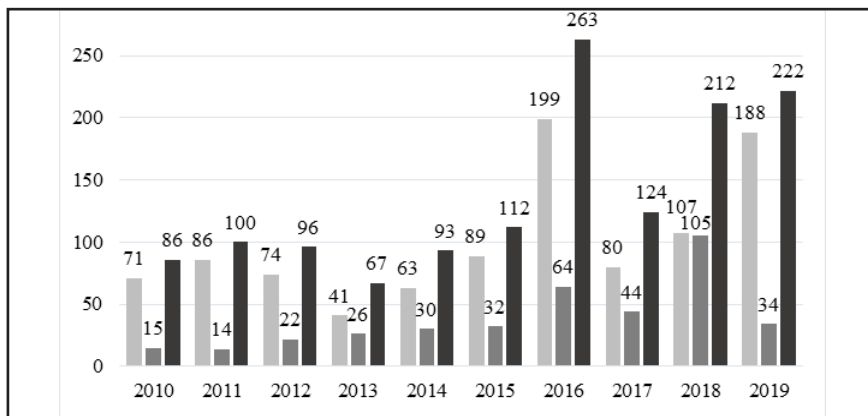
Evropska komisija v svojem poročilu iz leta 2014 navaja podatek, da korupcija Evropsko unijo stane približno 120 milijard letno (European Commission, 2014). V poročilu posebnega Evrobarometra o korupciji iz leta 2019 je naveden podatek, da kar 26 % prebivalcev Evropske unije občuti posledice korupcije v svojem vsakodnevnem življenju. Ocenjevanje razširjenosti korupcije se je leta 2019 v primerjavi z letom 2017 povzdignilo v kar 18 državah Evropske unije (European Union, 2020). Večina držav, vključenih v ocenjevanje globalnega indeksa korupcije, zadnja leta doživlja padec na lestvici od 0 do 100, kjer 0 pomeni, da je država zelo koruptivna, 100 pa pomeni, da je država glede korupcije zelo čista. Več kot dve tretjini držav dosega vrednost pod 50, medtem ko je povprečna vrednost vseh vključenih izključno 43. Slovenija se na tej lestvici zadnja leta giblje dokaj enakomerno. Najvišjo vrednost beleži leta 2009 (66), najnižjo pa leta 2013 (57). V letih 2016 in 2017 je dosegla vrednost 61, v letih 2018 in 2019 pa vrednost 60 (Transparency International, 2019). V letu 2020 je posebni izziv v boju proti korupciji prinesla pandemija covid-19. Po podatkih Transparency International Slovenia (2021) so prijave o korupciji v času pandemije odmevale po vsem svetu. V boju proti korupciji je 26 držav napredovalo na lestvici, 22 držav pa nazadovalo. Preostale države so ostale na enaki stopnji, med temi tudi Slovenija.

Slovenska policija vsako leto javno dostopno objavi podatke o kriminaliteti za preteklo leto za celotno Slovenijo. Podatkovna baza zajema vsa kazniva dejanja po KZ-1 (»KZ-1-UPB2«, 2012), ki jih policisti obravnavajo, kategorizirana pa so po času, območju, klasifikaciji kaznivega dejanja idr. Za potrebe naše analize smo najprej pregledali statistične podatke za celotno Slovenijo, nato pa smo se osredotočili na vsa kazniva dejanja na območju Policijske uprave Murska Sobota, saj smo v raziskavi osredotočeni na območje Pomurja. V naslednjem koraku smo izločili vsa kazniva dejanja, ki za našo analizo niso pomembna, ohranili pa osem kaznivih dejanj, ki jih Policija uvršča med koruptivna ravnanja, in sicer kršitev proste odločitve volivcev (151. člen), sprejemanje podkupnine pri volitvah (157. člen), nedovoljeno sprejemanje daril (241. člen), nedovoljeno dajanje daril (242. člen), jemanje podkupnine (261. člen), dajanje podkupnine (262. člen), sprejemanje koristi za nezakonito posredovanje (263. člen) in dajanje daril za nezakonito posredovanje (264. člen).

Graf 1 prikazuje število kaznivih dejanj korupcije za območje celotne države Slovenije, evidentiranih v statistični bazi Policije. Na pomembno dejstvo, ki ga je za pravilno interpretacijo statistično zavedenih podatkov Policije treba poudariti, je že leta 2008 opozarjal Jevšek (2008), ko je poudaril, da je Policija pri kazenskem pregonu korupcije vezana izključno na definicije Kazenskega zakonika, zato je

posledično število prijav korupcijskih ravnanj občutno manjše v primerjavi z delom Komisije.

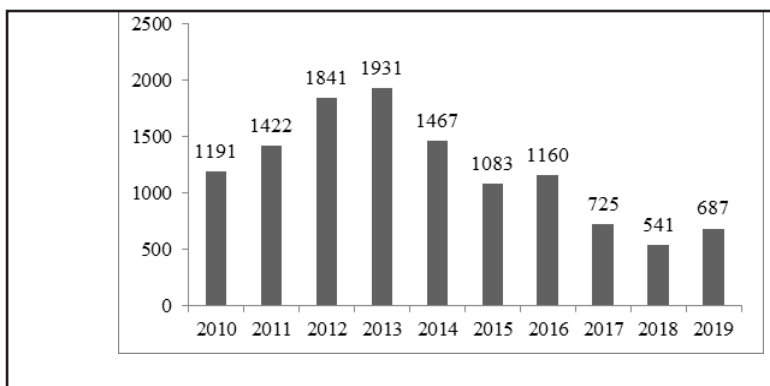
Graf 1: Število čistih kaznivih dejanj korupcije in drugih kaznivih dejanj z elementi korupcije v Sloveniji (Vir: Ministrstvo za notranje zadeve, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019).



Komisija v največji meri prejema splošne prijave korupcije, ki se ne navezujejo na že določene konkretne institute po ZIntPK. Jevšek (2008) je prav tako opozoril na pravilno interpretacijo t. i. »čistih korupcijskih ravnanj« ter kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, kjer je posreden motiv lahko tudi korupcija. V statistiki je veliko takšnih ravnanj evidentiranih v okviru drugih kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete (Policija, n. d. a), kar predstavlja še večjo problematiko interpretacije vseh korupcijskih ravnanj.

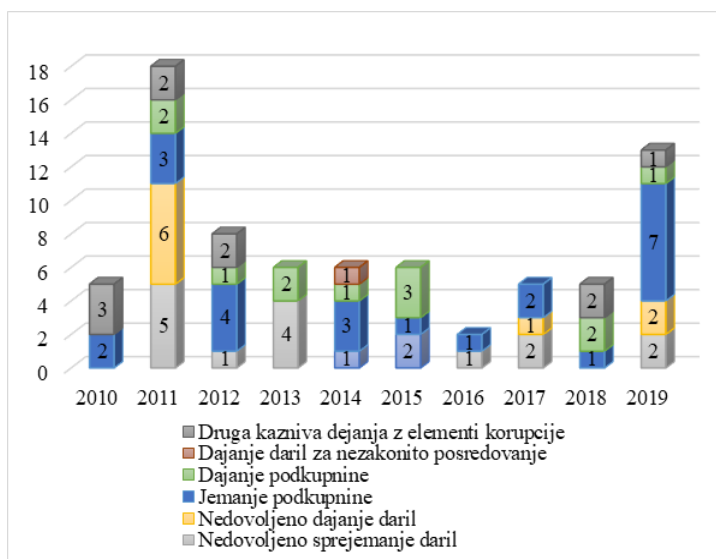
Komisija je recimo v letu 2019 vse skupaj prejela 687 prijav sumov korupcije, od tega je po 40. členu Poslovnika 125 prijav zavrgla. Poslovnik Komisije za preprečevanje korupcije (2012) v 40. členu namreč navaja razloge, zaradi katerih se Komisija lahko odloči, da določene prijave ne bo obravnavala (če so v prijavi izražena zgolj stališča in mnenja, ni možnost razbrati obstoja dokazov o koruptivnem dejanju in podobno). V letu 2019 je Komisija rešila 676 prijav, kar predstavlja izdane zaključene dokumente v zvezi s prijavo, zavrženjem, naknadnim odgovorom ali odstop prijave drugim organom, odgovorom prijaviteljem in podobno (Komisija za preprečevanje korupcije, n. d. c).

Graf 2 prikazuje, da se v zadnjih desetih letih število prijavljenih primerov giblje zelo različno. Pri številu rešenih prijav moramo včasih upoštevati, da Komisija v določenem letu rešuje tudi prijave, ki so ostale iz prejšnjih let, zato lahko v poročilih Komisije v nekaterih letih opazimo večje število rešenih prijav kot prijavljenih. Tudi v letu 2019 je Komisija na primer rešila 696 prijav, prejela pa 687 (Komisija za preprečevanje korupcije, n. d. c).



Graf 2: Število prejetih prijav v Sloveniji po letih v obdobju 2010–2019 (Vir: Komisija za preprečevanje korupcije, n. d. c)

Graf 3 prikazuje število korupcijskih ravnanj po letih na območju PU Murska Sobota v obdobju 2010–2019. Največ korupcijskih dejanj (čista korupcijska dejanja in druga kazniva dejanja z elementi korupcije skupaj) v Pomurju beležimo v letu 2011 (18), najmanj pa v letu 2016 (2). V obdobju 2010–2019 ni zabeležena storitev kaznivega dejanja sprejemanje podkupnine pri volitvah (157. člen KZ-1 (»KZ-1-UPB2«, 2012)) ter sprejemanja koristi za nezakonito posredovanje (263. člen KZ-1 (»KZ-1-UPB2«, 2012)) na območju PU Murska Sobota. Največ kršitev zaznamo pri 261. členu KZ-1 (»KZ-1-UPB2«, 2012), jemanje podkupnine (24), najmanj pa kršitev 264. člena, dajanje daril za nezakonito posredovanje (1).



Graf 3: Število korupcijskih ravnanj na območju PU Murska Sobota po letih v obdobju 2010–2019 (Vir: Policija, n. d. b)

Po podatkih Transparency International v Sloveniji kar 89 % anketiranih v posebnem Evrobarometru 470 leta 2017 (EU Open Data Portal, n. d.) meni, da je korupcija v Sloveniji zelo razširjena. Od tega 57 % vprašanih meni, da se je korupcija v zadnjih treh letih povečala, 32 % meni, da je korupcija ostala enaka,

le 5 % državljanov pa meni, da se je korupcija v Sloveniji v zadnjih treh letih zmanjšala.

2.2 Teoretični koncepti preprečevanja korupcije

Boj proti korupciji predstavljajo ukrepi, ki jih lahko razdelimo v dve skupini glede na njihov pristop: represivni in preventivni. Represivni ukrepi predstavljajo reakcijo na koruptivna dejanja, ko so ta že odkrita. Smolej (2015) takšno korupcijo definira kot korupcijo v ožjem smislu, z njo pa se ukvarjata Policija in tožilstvo. Fedran, Dobovšek in Ažman (2015) nekatere represivne reakcije ocenjujejo kot neuspešne, zato trdijo, da je uspešno vzpostavljena preventiva na področju boja proti korupciji izrednega pomena. Fedran (2014) zapiše še, da zgolj represivni ukrepi za takšen pojav, kot je korupcija niso dovolj, temveč so potrebni uspešni neekaznovalni preventivni ukrepi.

Pri preprečevanju korupcije lahko sledimo načelom situacijske prevencije, ki v boju proti korupciji zajemajo dejavnike, kot so: izobraževanje, dostop do informacij, vloga medijev in vloga drugih institucij (Masoumi, 2016), ki sčasoma vodi do manj skorumpirane družbe (Dobovšek, 2008). Novinarji, aktivisti in žvižgači predstavljajo dejavnik podpore institucijam, ki se ukvarjajo s preprečevanjem korupcije, zanje pa so pomembni predvsem s štirih vidikov: a) aktivirajo preiskave, b) razširjajo dejavnosti in operacije, c) varujejo operacije in preiskave ter d) branijo neodvisnost in moč protikorupcijskih institucij (Ankamah, 2019). Težnjo po skupnem udejstvovanju na področju preprečevanja korupcije zaznava tudi Fedran (2014), ki poudarja, da je na tem področju potreben družbeni konsenz ter sodelovanje javnosti s preventivnimi institucijami.

Učinkovit pristop prav tako predstavljajo načela situacijske prevencije, ki svoj pristop k preprečevanju korupcije usmerja na prostor oziroma okoliščine, pri katerih prihaja do koruptivnih ravnanj, ne osredotoča pa se na storilce (Porter in Graycar, 2016), s čimer zmanjšujemo možnosti za nastanek koruptivnih ravnanj (Meško, 2009) ter s tem preprečimo škodljive posledice, ki jih le-ta predstavljajo (Dobovšek in Kordež, 2005). Načelom situacijske prevencije Slovenija sledi z implementacijo načrta integritete, ki je eden izmed najbolj aktualnih metod na področju preprečevanja korupcije (Fedran, Dobovšek in Ažman, 2015).

2.3 Percepcija civilne družbe do dela preventivnih institucij

V raziskavah na mnogih področjih služb, katerih primarni namen je zagotavljanje varnosti, tako represivno kot preventivno (policija, zasebnovarnostna industrija ipd.), je zadovoljstvo družbe oziroma javnosti kritični merski instrument, s katerim raziskovalci ugotavljajo legitimnost opravljanja takšnega dela (Steden in Nalla, 2010). Stališče ljudi do korupcijskih ravnanj je po mnenju avtorjev Tu et al. (2020) ključnega pomena, kakšno mnenje imajo ljudje o funkcionarjih oziroma ljudeh, ki se s tem področjem ukvarjajo. Zato postane še posebej skrb vzbujajoče, kadar se korupcija pojavi na področjih, kot so sodišča, policija, in v organih, ki bi morali s svojim delovanjem ljudem biti vzor in zgled. Ko se v takšnih institucijah pojavi sum o koruptivnem ravnanju oziroma posledično neefektivno in neuspešno ravnanje, institucije po mnenju Hutchisona in Johnsona (2011) začnejo izgubljati svojo

legitimnost delovanja. Javnost mora verjeti v verodostojnost protikorupcijskih institucij, da bodo vsi sumi korupcije obravnavani enako, ne glede na status in položaj ljudi, ki so vpleteni (Johnston, 2002, v Quah, 2009). S tem se strinja tudi Gemperle (2017), ki trdi, da je za uspešnost delovanja protikorupcijskih institucij najpomembnejša podpora javnosti oziroma seznanjenost javnosti v smislu sooblikovanja novih družbenih norm na področju integritete. Dejavnost protikorupcijskih institucij mora biti kolektivna. V nekaterih državah Zahodnega Balkana Harasymiw (2019) označuje vlogo civilne družbe kot zelo šibko, kar se odraža v visoki stopnji korupcije. Oblikovanje mnenja družbe ter razumevanje korupcije sta po njegovem mnenju ključna v boju proti korupciji.

V slovenskem prostoru na manko dobrih empiričnih raziskav na področju korupcije opozarjajo Dobovšek, Ažman in Slak (2016). Da bi dobili širši vpogled v raziskanost tematike v Sloveniji, smo v slovenskem knjižničnem informacijskem sistemu (COBISS) naredili sistematični pregled literature. Naša vključitvena merila so zajemala vir v slovenskem jeziku, tematsko ustreznost vira in strokovno literaturo, izključili pa smo merila, kot so vir v tujem jeziku, zaključna dela (diplomsko delo, magistrsko delo, doktorska disertacija), leposlovje in tematska neustreznost. Naše iskanje je zajemalo le eno ključno besedo, in sicer »Komisija za preprečevanje korupcije«, saj smo želeli dobiti vpogled izključno v raziskave, ki zajemajo Komisijo in ne korupcijo v splošnem. Po metodi PRISMA smo po pregledu 150 zadetkov ugotovili, da v Sloveniji ni empiričnih znanstvenih raziskav, ki bi proučevale stališča ali mnenja javnosti o Komisiji.

V drugem koraku smo v vključitvena merila dodali samo zaključna dela ključne besede »Komisija za preprečevanje korupcije« (diplomska dela, magistrska dela ter doktorske disertacije), saj nas je zanimalo, ali med njimi na izbrano temo obstaja kakšna empirična raziskava. Dobili smo 23 zadetkov, med katerimi smo za dva zadetka potrdili tematsko ustreznost našega iskanja. S sistematičnim pregledom literature o raziskanosti našega področja se strinjamo z navedbami Dobovška, Ažmana in Slaka (2016) o slabi raziskanosti področja korupcije izven akademskega področja. V Sloveniji pa še vedno velik problem predstavlja nedovzetnost nekaterih organizacij za delovanje na področju preventive korupcije. To poudarjajo tudi Fedran (2014) ter Pristavec in Škrbec (2012), ki menijo, da na primer sama implementacija načrta integritete ni dovolj za uspešno preprečevanje korupcije, ampak je pomembno le tega aktivno izvajati, nadzorovati ter nadgrajevati. Prav tako je veliko zaposlenih slabo seznanjenih s preventivnimi ukrepi ali pa se jim zdi, da le-ti niso uspešni.

Krepitev transparentnosti in integritete ter seznanjenost s problemom korupcije bi morala priti primarna področja, s katerimi bi se seznanili mladi v času svojega izobraževanja, saj bi s predstavitvijo škodljivih posledic korupcije spodbujali njihova moralna načela in ravnanja v prihodnosti.

Na tem področju je v letu 2020 Komisija v okviru tedna boja proti korupciji predstavila projekt »Integriteta, skupni cilj generacij« v sodelovanju z drugimi institucijami na področju izobraževanja, katerega cilj je predstavitev integritete v segmentih družbe, katerih namen je izobraževanje in vzgoja mladih. Tako bi se pojem integritete implementiral v proces učenja od vrtca do visokošolskih zavodov (Komisija za preprečevanje korupcije, 2020).

3 RAZISKOVALNI OKVIR

Glede na to, da v Sloveniji ne obstajajo empirične raziskave o stališčih civilne družbe do Komisije za preprečevanje korupcije, je cilj raziskave dobiti vpogled v dve dokaj osnovni merili percepcije delovanja določene institucije: poznavanje njenega delovanja in obstoja ter splošno zadovoljstvo z njenim delom (Steden in Nalla, 2010). S sliko 3.1. prikazujemo raziskovalni model, sestavljen na podlagi pregleda tuje in domače literature. Štirje konstrukti, na podlagi katerih smo sestavili vprašalnik, so povzeti po raziskavi avtorjev Steden in Nalla (2010), in sicer zadovoljstvo z delom, narava dela, sodelovanje z drugimi institucijami ter profesionalnost in integriteta zaposlenih. Trditve smo za namen naše raziskave prilagodili našim potrebam ter jih nato prevedli iz angleščine v slovenščino in nato nazaj v angleščino, da smo preverili, ali smo ohranili vsebinsko podobnost vprašalnika, pri čemer smo upoštevali spremembe, ki so nastale zaradi prilagoditve vprašalnika glede na ocenjevanje druge institucije. Dodali smo še konstrukt zaznave korupcije, ki je povzet po raziskavi Lobnikar et al. (2016), kajti veliko tujih avtorjev, ki raziskujejo stališča javnosti do protikorupcijskih institucij, (npr. Brusca et al, 2017) kot pomemben dejavnik vključujejo tudi stopnjo zaznave korupcije. Slika 3.1 prikazuje tudi krajšave poimenovanja konstruktov, ki smo jih uporabili v analizah, z namenom lažjega pregleda kazalnikov in razumljivosti.

Slika 1:
Raziskovalni
model in
poimenovanje
konstruktov



Uporabili smo kvantitativno metodo zbiranja podatkov s pomočjo vprašalnika, oblikovanega v spletnem orodju EnKlik Anketa (1.ka.si). Za objavo vprašalnika smo izbrali socialno omrežje Facebook, kamor smo objavili povezavo do vprašalnika. Ker so naša ciljna populacija prebivalci Pomurja, smo se osredotočili na skupine Facebooka, ki so vsebinsko namenjene prebivalcem Pomurja, in izbrali skupino »Moje Pomurje«, ki šteje 708 članov. Za objavo povezave smo administratorja skupine prosili za dovoljenje. Prav tako je bilo omogočeno deljenje povezave med uporabniki. Zbiranje podatkov je trajalo od 5. 2. 2020 do 5. 5. 2020. Anketirance smo v uvodu ankete seznanili z namenom vprašalnika ter opozorili na anonimnost in prostovoljnost sodelovanja v raziskavi. Poudariti je treba, da naše vzorčenje ni bilo opravljeno naključno, torej rezultatov ne moremo brez zadržkov posploševati na celotno populacijo.

Raziskovalna vprašanja, na katera smo v naši raziskavi poskušali odgovoriti, so:

- R1: V kolikšni meri so izpraševanci zadovoljni z delom Komisije?
- R2: Kako izpraševanci ocenjujejo naravno dela Komisije ter profesionalnost in integriteto zaposlenih?
- R3: Kakšno je mnenje izpraševancev o stanju korupcije v Pomurju?
- R4: Kako izpraševanci ocenjujejo sodelovanje Komisije z drugimi institucijami?
- R5: Kako vplivajo narava dela, sodelovanje Komisije z drugimi institucijami, profesionalnost in integriteta zaposlenih ter zaznava korupcije v Pomurju na zadovoljstvo z delom Komisije?

Vprašalnik smo sestavili na podlagi predhodno opravljenega sistematičnega pregleda domače in tuje literature. Sestavljen je iz petih vsebinsko povezanih konstruktov: zadovoljstvo z delom Komisije, narava dela Komisije, zaznava korupcije v Pomurju, sodelovanje Komisije z drugimi institucijami ter profesionalnost in integriteta zaposlenih. Prvi sklop vprašanj je obsegal pet trditev v povezavi z zadovoljstvom z delom, ki v podobnih raziskavah predstavlja kritični merski instrument za ugotavljanje legitimnosti dela institucij (Steden in Nalla, 2010). Drugi sklop zajema štiri trditve o naravi dela Komisije, ki po mnenju Stedna in Nalle (2010) meri poznavanje dela določene institucije. Tretji sklop je sestavljen iz štirih trditev o zaznavi korupcije v Pomurju, ki se nanašajo na mnenje izpraševancev o razširjenosti korupcije v Pomurju, katerega vpliv nas zanima na splošno zadovoljstvo z delom Komisije. Četrty sklop je sestavljen iz štirih trditev o sodelovanju Komisije z drugimi institucijami, peti sklop pa sestavljajo štiri trditve o profesionalnosti in integriteti zaposlenih. Za merjenje vseh petih sklopov trditev je bila uporabljena Likertova lestvica strinjanja od 1 do 5, pri čemer vrednost 1 predstavlja »močno se ne strinjam«, vrednost 5 pa »močno se strinjam«. Zadnji del vprašalnika je obsegal demografska vprašanja o spolu, starosti, trenutnem poklicnem statusu, izobrazbi in delovnih izkušnjah v letih. Vprašanje o starosti anketirancev je bilo odprtega tipa, vsa druga vprašanja v vprašalniku so zaprtega tipa.

Notranjo doslednost vprašalnika smo preverili s koeficientom Cronbach alfa, za vsak sklop trditev posebej in skupno zanesljivost celotnega vprašalnika, njihove vrednosti so predstavljene v tabeli 1.

Konstrukt	N trditev	Cronbach alfa
Zadovoljstvo z delom Komisije	5	0,824
Narava dela Komisije	4	0,752
Zaznava korupcije v Pomurju	4	0,817
Sodelovanje z drugimi institucijami	4	0,828
Profesionalnost in integriteta zaposlenih	4	0,829
SKUPAJ	21	0,882

Tabela 1: Vrednost koeficienta Cronbach alfa za vsak sklop trditev ter skupna zanesljivost vprašalnika

Vzorec predstavlja 164 oseb, ki so izpolnile vprašalnik. Čeprav udeležba (N = 164) ni izjemno velika, lahko spodbuja mlade raziskovalce in raziskovalce nasploh za nadgradnjo raziskovalnega modela, uporabljenega v tem delu. V nadaljevanju bomo predstavili karakteristike našega vzorca glede na demografijo, zajeto v vprašalniku. V raziskavi nas je zanimala tudi izobrazbena struktura anketirancev, saj po mnenju Mahajana in Bandyopadhyaya (2015) predstavlja najpomembnejšo demografsko karakteristiko, kajti vsakemu posamezniku omogoča možnost neodvisne presoje. Pri tem ugotavljamo, da ima 46,3 % anketirancev visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo, kar je tudi modus oziroma vrednost, ki je pri tej kategoriji izbrana največkrat. Le 1,8 % anketirancev ima dokončano osnovno šolo ali manj, 6,1 % anketirancev ima zaključeno specializacijo, magisterij ali doktorat, pri čemer zaključujemo, da naš vzorec predstavljajo dobro izobraženi. V Pomurju je po podatkih statističnega urada v letu 2020 delovno aktivnih 42.046 prebivalcev. Največ izpraševancev je zaposlenih (70,1 %) z delovnimi izkušnjami manj kot 5 let (45,7 %). Temu primerna je tudi povprečna vrednost starosti, ki je v našem vzorcu 35 let. Povprečna starost v Pomurski regiji je v letu 2020 po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije 45,6 let (Statistični urad Republike Slovenije, n. d.).

4 REZULTATI

V analizi smo uporabili različne statistične metode, izbrane na podlagi ustreznosti preverjanja zastavljenih hipotez in posledično uspešnega odgovora na zastavljena raziskovalna vprašanja. Hipoteze smo preverjali s pomočjo t-testa, Pearsonovega koeficienta korelacije, opravili smo metodo glavnih komponent ter večkratno regresijsko analizo.

Za ugotavljanje zadovoljstva z delom Komisije smo ob izpolnjevanju vseh predpostavk uporabili t-test za en vzorec. Preverjali smo, ali je izračunana vzorčna aritmetična sredina višja ali nižja od določene testne vrednosti. Postavili smo ničelno ter nasprotno hipotezo:

H₀₁: Zadovoljstvo z delom je 3.

H₁: Zadovoljstvo z delom je manjše od 3.

Eksperimentalna vrednost testne statistike (t-vrednost) za merjeno spremenljivko »zadovoljstvo« je -2,327. Njena negativna vrednost pomeni, da je manjša od določene testne vrednosti. Izračunana p-vrednost je bila 0,01, kar pomeni, da je $p < 0,05$. Ničelno hipotezo smo zavrnili in potrdili H₁. Zaključili smo, da izpraševanci niso zadovoljni z delom Komisije.

Najvišjo vrednost aritmetične sredine, merjeno na lestvici 1–5, smo zabeležili pri trditvi »Komisija v splošnem s svojim delom proti korupciji deluje v dobrobit ljudi« (3,22), kar je pravzaprav obetajoče, saj je to tudi primarni namen Komisije. Največkrat izbran odgovor pri tej trditvi je »se strinjam«. Trditev »Z delom Komisije sem zadovoljen/na« je najslabše ovrednotena (2,59), zaskrbljujoče pa je predvsem dejstvo, da tudi seznanjenost z uspešnim delom Komisije izpraševancem ne daje občutka varnosti pred korupcijo.

Drugi vsebinski sklop so sestavljale trditve o sami naravi dela Komisije, saj smo želeli preveriti, kako izpraševanci ocenjujejo delo Komisije in ali ima to vpliv na končno zadovoljstvo z njihovim delom. Izpraševance smo povprašali o kompleksnosti, stresnosti, zahtevnosti in ogroženosti zaradi narave dela zaposlenih. Pri vseh štirih trditvah je najpogostejši odgovor »se strinjam«, kar nas tudi pozitivno preseneča. Lahko bi rekli, da je ta konstrukt vprašalnika zelo homogen, saj sta tako modus kot povprečna vrednost zelo konsistentna pri vseh trditvah. Izpraševanci se torej strinjajo, da je delo Komisije stresno, zahtevno in kompleksno, ter menijo, da so zaposleni lahko zaradi narave dela Komisije tudi ogroženi.

Zanimalo nas je, ali obstaja povezanost med tem, kako izpraševanci ocenjujejo naravo dela Komisije ter profesionalnost in integriteto zaposlenih v Komisiji. To smo ugotavljali s Pearsonovim koeficientom povezanosti spremenljivk, merjenih na intervalni lestvici, kar je tudi pogoj za opravljanje te analize. Pearsonovi koeficienti korelacije morajo zavzemati vrednosti med $[-1, 1]$, kjer -1 pomeni popolno negativno povezanost, 1 pa popolno pozitivno povezanost. Vrednost 0 pomeni, da povezanost ne obstaja (Šifrer in Bren, 2011). V našem primeru so bili vsi izračunani koeficienti pozitivni, kar pomeni, da tisti, ki višje ocenjujejo samo naravo dela Komisije, višje ocenjujejo tudi profesionalnost in integriteto zaposlenih.

V vprašalnik smo vključili tudi konstrukt o zaznavi korupcije, saj smo skozi pregled literature ugotovili, da se percepcija o številu koruptivnih dejanj velikokrat »precenjuje«, kar pomeni, da javnost meni, da je korupcije veliko več, kot pa je dejansko število koruptivnih dejanj. V vprašalnik smo vključili: dajanje in sprejemanje podkupnine, dajanje in sprejemanje daril, nezdržljivost funkcij ter odkrivanje nesorazmernega premoženjskega stanja. Trditve smo zastavili v smislu »Zdi se mi, da je *določeno koruptivno dejanje* velik problem v Pomurju«. Pri vseh štirih trditvah je na lestvici strinjanja 1–5 modus »se strinjam«, vse povprečne vrednosti pa presegajo 3,6. Izjema je le sprejemanje in dajanje daril, kjer je povprečna vrednost nižja (3,48). Tudi hipotezo o stanju korupcije smo preverjali s t-testom za en vzorec ter postavili ničelno in nasprotno hipotezo:

Ho1: Stanje korupcije je 3 (neopredeljeno).

H1: Stanje korupcije je več od 3 (veliko).

Eksperimentalna vrednost testne statistike za merjeno spremenljivko je 9,928. Njena pozitivna vrednost pomeni, da je večja od testne vrednosti 3. Izračunana p vrednost je 0,000, kar pomeni, da je $p < 0,05$. Ničelno hipotezo zavrnemo ter potrdimo nasprotno. Izpraševancem se koruptivna dejanja torej zdijo velik problem, čeprav je po statističnih podatkih Policije število koruptivnih dejanj dokaj nizko, kar potrjujejo dejstva iz predhodnih raziskav.

Z vprašalnikom smo želeli dobiti tudi vpogled v mnenje izpraševancev o sodelovanju Komisije z drugimi institucijami. Po mnenju Lambergerja (2017) je javnost večkrat napačnega mnenja o samih vlogah določenih institucij pri preprečevanju korupcije (npr. Policije, tožilstva). Nas pa je zanimalo, kaj izpraševanci menijo o uspešnosti sodelovanja več institucij proti korupciji

(Policija, FURS). Večina izpraševancev se strinja, da Komisija sodeluje s Policijo in Finančno upravo Republike Slovenije (modus je 4 – se strinjam). Prav tako je dobro ocenjena trditev, da sodelovanje med vsemi institucijami pripomore k uspešnemu preprečevanju korupcije.

Zadnji sklop trditev predstavlja ocena profesionalnosti in integritete zaposlenih v Komisiji. Izpraševance smo spraševali, ali se jim zdi, da so zaposleni dobro izobraženi, usposobljeni za reševanje kompleksnih situacij, pošteni in profesionalni. Izpraševanci so najbolje ocenili izobraženost, sledi dobra usposobljenost za reševanje kompleksnih situacij, profesionalnost, najslabše pa je ocenjena poštenost.

Nazadnje nas je še zanimalo, ali zaznava korupcije v Pomurju, narava dela zaposlenih, profesionalnost in integriteta vplivajo na splošno zadovoljstvo z delom Komisije. Uporabili smo večkratno regresijsko analizo, najprej pa smo za preglednejšo regresijsko analizo z metodo glavnih komponent zmanjšali število spremenljivk v faktorje. Izločili smo 5 faktorjev, s katerimi smo pojasnili 64,87 % skupne variance (zadovoljstvo z delom, narava dela, zaznava korupcije, sodelovanje, profesionalnost in integriteta). V družboslovju po navedbah Šifrer in Bren (2011) velja, da naj bi skupna pojasnjena varianca z izločenimi faktorji predstavljala vsaj 30 %.

Za izvedbo regresijske analize smo za odvisno spremenljivko izbrali zadovoljstvo, za neodvisne pa naravo dela, profesionalnost in integriteto, zaznavo korupcije in sodelovanje. Rezultat večkratne regresije celotnega modela je multipli determinacijski koeficient in znaša 0,442, kar pomeni, da je 44,2 % variance odvisne spremenljivke pojasnjeno z izbranimi neodvisnimi spremenljivkami. Za neodvisne spremenljivke smo izračunali standardizirane koeficiente, ki prikazujejo njihov vpliv na odvisno. Ocenjevanje profesionalnosti in integritete zaposlenih najbolj vpliva na zadovoljstvo z delom Komisije (standardizirani koeficient = 0,413; p-vrednost je 0,000), nato pa sodelovanje z drugimi institucijami (standardizirani koeficient = 0,336; p-vrednost je 0,000). Zaznava korupcije ne vpliva na zadovoljstvo z delom Komisije (koeficient znaša 0,071; p-vrednost pa 0,238), prav tako narava dela, katere standardizirani koeficient znaša le 0,019; p-vrednost pa je 0,784.

5 ZAKLJUČNA RAZPRAVA

Korupcija je z vidika preiskovanja kaznivih dejanj organizirane kriminalitete ena izmed najtežavnejših na področju njenega odkrivanja, saj imamo pri tem vpletena dva akterja, pri čemer imata oba od koruptivnega ravnanja nekakšno korist. Prav to je razlog za neprijavo koruptivnega ravnanja, saj bi prijava dejanja enega akterja hkrati pomenila samoinkriminacijo istega akterja. Prav iz tega izhaja potreba po preprečevanju korupcije. S preventivno namreč dosežemo, da preprečimo nastanek okoliščin, ki bi omogočile, da do kaznivega dejanja korupcije sploh pride. Temelj preprečevanja korupcije je Slovenija leta 2004 začela graditi z Zakonom o preprečevanju korupcije (»ZPKor«, 2004), ki je urejal ustanovitev neodvisnega organa na tem področju. Tako je začela delovati Komisija, s tem pa se

je začela tudi implementacija načrtov integritete, ki so pomemben in tudi temeljni institut na področju preprečevanja korupcije.

Za vzpostavitev zaupanja javnosti v delovanje preventivnih institucij je ključnega pomena transparentnost teh institucij, kar vključuje dobro preventivno delovanje in uspešnost preiskovanja koruptivnih dejanj. Po mnenju Mahajana in Bandyopadhyaya (2015) je uspešnost delovanja protikorupcijskih institucij odvisna od podpore javnosti in dobrega sodelovanja med ljudmi. Kot avtorja poudarjata, je povezava med javnostjo in institucijo za preprečevanje korupcije vitalnega pomena za nadzorovano vključenost javnosti v delo protikorupcijske komisije in legitimizacijo njihovega dela.

Z našo raziskavo smo dobili širši vpogled v oceno dela Komisije med izpraševanci Pomurja. Zadovoljstvo z delom Komisije je ocenjeno kot slabo, ugotavljamo pa statistično značilen vpliv ocene sodelovanja Komisije z drugimi institucijami ter mnenje o profesionalnosti in integriteti zaposlenih na splošno zadovoljstvo z delom Komisije. Ne opazimo pa statistično značilnega vpliva na splošno zadovoljstvo pri oceni narave dela Komisije ter zaznave korupcije v Pomurju.

Pri zaznavi korupcije v Pomurju so izpraševanci ocenili, da je korupcije v Pomurju veliko, kar potrjuje podatke iz raziskave posebnega Evrobarometra za Slovenijo, kjer je kar 89 % vprašanih ocenilo, da se je korupcija v zadnjih treh letih povečala. Podatki, ki smo jih analizirali za območje PU Murska Sobota, ne prikazujejo občutnega povečanja števila kaznivih ravnanj korupcije v letih, ko je bila raziskava opravljena, prav tako je v Pomurju relativno malo zabeleženih kaznivih dejanj, ki jih klasificiramo kot korupcijska, zato menimo, da so prebivalci Pomurja premalo ozaveščeni o dejanskem stanju korupcijskih kaznivih ravnanj in o preiskavah korupcije. V našo raziskavo smo vključili le nekaj faktorjev, ki nam bolje pojasnijo mnenje izpraševancev o delu Komisije. Razsežnosti za nadaljnje raziskave so na tem področju ogromne, saj je v Sloveniji raziskovanje področij dela institucij, ki delujejo na področju preprečevanja korupcije, ničelno. Naša izbrana populacija so bili prebivalci Pomurja, kar predstavlja zelo majhen del prebivalstva Slovenije, zato tudi vzorec ni velik ($N = 164$), naših rezultatov pa zaradi nenaključnega izbora v vzorec ne moremo brez zadržkov posploševati na celotno populacijo.

Naš raziskovalni model izhaja iz raziskave, opravljene v tujini, in ni specifično oblikovan za raziskovanje preventivne institucije na področju korupcije, temveč je za ta namen prilagojen. Glede na analize njegove zanesljivosti bi lahko rekli, da je smiselno oblikovan in zanesljivo meri, kar želimo meriti, vsekakor pa bi bil lahko z vključitvijo več področij ter nadgradnjo uporabljen za širše raziskovanje delovanja institucij, ki se ukvarjajo s preventivo koruptivnih dejanj. Takšna raziskovanja so v prihodnosti zaželeni in potrebna, saj se mora ustvarjati vez med zaupanjem javnosti v delovanje takšnih institucij. Iz tujih raziskav (npr. Harasymiw (2019), Gemperle (2017)) namreč izhaja dejstvo, da so mnogi deležniki širše javnosti pomembni dejavniki pri uspešnem delovanju preventivnih institucij, k čemur bi bilo treba v prihodnosti vedno bolj stremeti. Delovanje vseh deležnikov lahko sčasoma vodi do manj skorumpirane družbe ter krepitve transparentnosti in integritete institucij.

UPORABLJENI VIRI

- Ankamah, S. S. (2019). Why do »teeth« need »voice«? The case of anti-corruption agencies in three Australian states. *Australian Journal of Public Administration*, 78, 1–16. <https://doi.org/10.1111/1467-8500.12374>
- Brusca, I., Rossi, M. F. in Aversano, N. (2017). Accountability and transparency to fight against corruption: An international comparative analysis. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 20(5), 486–504. <http://dx.doi.org/10.1080/13876988.2017.1393951>
- Dobovšek, B. (ur.). (2005). *Korupcija in politika*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Dobovšek, B. (2008). *Korupcija v tranziciji*. Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. (2009). Prevention of corruption in practice – Integrity plans. V G. Meško in H. Kury (ur.), *Crime policy, crime control and crime prevention – Slovenian perspectives* (str. 255–277). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Dobovšek, B., Ažman, B. in Slak, B. (2016). Velika ekonomska kriza in finančna kriminaliteta. V J. Piano (ur.), *Peta veja oblasti* (str. 129–156). eBesede d.o.o. in Dobra Država, zavod za politično kulturo.
- Dobovšek B. in Kordež G. (2005). Načrti integritete kot prevencija korupcije. V B. Lobnikar (ur.), *Zbornik prispevkov: 6. slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 11). Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. in Miklavčič, K. (2010). Korupcija v politiki: Razvojni pristop k preventivi. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Smernice sodobnega varstvoslovja: Zbornik prispevkov: 11. dnevi varstvoslovja* (str. 9). Fakulteta za varnostne vede. https://www.fvv.um.si/DV2010/zbornik/preprecevanje_korupcije/Miklavcic_Dobovsek.pdf
- Dobovšek, B. in Škrbec, J. (2012). Korupcija, grožnja slovenski (pravni) državi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(1), 50–59.
- EU Open Data Portal. (n. d.). *Special Eurobarometer 470: Corruption*. https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG
- European Commission. (2014). *Report from the Commission to the Council and the European Parliament: EU anti-corruption report*. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf
- European Union. (2020). *Special Eurobarometer 502: Corruption*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2247>
- Fedran, J. (2014). Problematika načrtov integritete v Sloveniji. V B. Flander, I. Areh in M. Jere (ur.), *Zbornik prispevkov: 15. slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/dv2014/zbornik/Fedran.pdf>
- Fedran, J., Dobovšek, B. in Ažman, B. (2015). Assessing the preventive anti-corruption efforts in Slovenia. *Varstvoslovje*, 17(1), 82–99. https://www.fvv.um.si/rV/arhiv/2015-1/05_Fedran_Dobovsek_Azman_rV_2015-1.pdf
- Gemperle, M., S. (2017). Improving state legitimacy? The role of anti-corruption agencies in fragile and conflict-affected states. *Global Crime*, 19(1), 22–41. <https://doi.org/10.1080/17440572.2017.1411806>
- Harasymiw, B. (2019). Civil society as an anti-corruption actor in post-Euromaidan Ukraine. *Canadian Slavonic Papers*, 61(3), 288–320. <https://doi.org/10.1080/000>

[85006.2019.1636630](https://doi.org/10.1177/0022343311417981)

- Hutchison, M. L. in Johnson, K. (2011). Capacity to trust? Institutional capacity, conflict, and political trust in Africa, 2000–2005. *Journal of Peace Research*, 48(6), 737–752. <https://doi.org/10.1177/0022343311417981>
- Jevšek, A. (11. 6. 2008). *Policija preiskuje več kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete – Informacija iz novinarske konference* [Zvočni posnetek]. Policija. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/2374-policija-preiskuje-vec-kd-s-podrocja-gospodarske-kriminalitete-nk-2008?fbclid=IwAR3YO5BPW5PBEAj4L3HUkUKB5DQalh47wfKhpI0jrYe5VdQZx2fwODWWy-c>
- Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2). (2012, 2015, 2016, 2017, 2020). *Uradni list RS*, (50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17, 23/20).
- Komisija za preprečevanje korupcije. (1. 12. 2020). *Vabilo na spletni dogodek v okviru projekta Integriteta: Skupni cilj generacij*. <https://www.kpk-rs.si/blog/2020/12/01/vabilo-na-spletni-dogodek-v-okviru-projekta-integriteta-skupni-cilj-generacij/>
- Komisija za preprečevanje korupcije. (n. d. a). *O Komisiji*. <https://www.kpk-rs.si/komisija-2/o-komisiji/>
- Komisija za preprečevanje korupcije. (n. d. b). *Pristojnosti in naloge*. <https://www.kpk-rs.si/komisija-2/o-komisiji/pristojnosti-in-naloge/>
- Komisija za preprečevanje korupcije. (n. d. c). *Letna poročila*. <https://www.kpk-rs.si/komisija-2/publikacije/letna-porocila/>
- Lamberger, I. (2017). Dosedanje izkušnje in učinkovitost preiskovalnih institucij pri odkrivanju in obvladovanju korupcijskih tveganj v zdravstvu. V *Korupcijska tveganja v zdravstvu / 24. strokovno srečanje ekonomistov in poslovnih delavcev v zdravstvu* (str. 39–43). Društvo ekonomistov v zdravstvu.
- Lobnikar, B., Prisljan, K. in Modic, M. (2016). Merjenje uspešnosti implementacije policijskega dela v skupnosti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(2), 89–110.
- Masoumi, M. S. (2016). Social prevention approach from corruption. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. http://tojdac.org/tojdac/VOLUME6-NOVSPCL_files/tojdac_v060NVSE173.pdf
- Mahajan, S., K. in Bandyopadhyay, B. (2015). Role of anti-corruption institutions in sustainable development – An opinion survey on the impact of corruption for effective governance. V X. Zhu in S. Zhao (ur.), *Proceedings of 2015 International Conference on Public Administration: 11th International Conference on Public Administration*, (1), (str. 293–306). <https://www-webofscience-com.ezproxy.lib.ukm.si/wos/woscc/full-record/WOS:000373537900032>
- Meško, G. (2005). Odzivanje na korupcijo-Preprečevanje ali zanihanje? V B. Dobovšek (ur.), *Korupcija in politika* (str. 61–78). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Meško, K. (2009). Preventivni vidik ukrepov proti korupciji. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Varstvoslovje med teorijo in prakso; Zbornik prispevkov: 10. dnevi varstvoslovja*, (str. 12). Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/dv2009/zbornik/clanki/mesko.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2010). *Poročilo o delu policije za leto 2010*.

- <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2010.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2011). *Letno poročilo o delu policije za 2011.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2011.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2012). *Letno poročilo o delu policije za 2012.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2012.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2013). *Letno poročilo o delu policije za 2013.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2013.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2014). *Letno poročilo o delu policije za 2014.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2014.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2015). *Letno poročilo o delu policije za 2015.* https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2015_popravljeno.pdf
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2016). *Letno poročilo o delu policije za 2016.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2016.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2017). *Letno poročilo o delu policije za 2017.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2017.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2018). *Letno poročilo o delu policije za 2018.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2018.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2019). *Letno poročilo o delu policije za 2019.* https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2019_popr.pdf
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2020). *Letno poročilo o delu policije 2020.* <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2020.pdf>
- Parisi, N. (2019). The institutionalisation of strategies to prevent corruption: The international and European model. *Revista brasileira de estudos politicos*, 119, 397–447. http://apps.webofknowledge.com.ezproxy.lib.ukm.si/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=11&SID=E4ZChtN41tDvrPKpxTY&page=1&doc=4
- Policija. (n. d. a). *Kriminaliteta.* <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika/kriminaliteta>
- Policija. (n. d. b). *Letna poročila o delu policije.* <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika>
- Porter, L. E. in Graycar, A. (2016). Hotspots of corruption: Applying a problem-oriented policing approach to preventing corruption in the public sector. *Security Journal*, 29(3), 423–441.
- Poslovnik Komisije za preprečevanje korupcije. (2012). *Uradni list RS*, (24/12).
- Pristavec, S. in Škrbec, J. (2012). Načrt integritete oziroma upravljanje s tveganji

- v javnem in zasebnem sektorju. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik prispevkov: 13. Slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/DV2012/zbornik.html>.
- Quah, J. S. (2009). Benchmarking for excellence: A comparative analysis of seven Asian anti-corruption agencies. *Asia. Pacific Journal of Public Administration*, 31(2), 171–195. <https://doi.org/10.1080/23276665.2009.10779362>
- Shleifer, M. in Vishny, R. W. (1993). Corruption. *Quarterly Journal of Economics*, 108(39), 599–617.
- Smolej, D. (2015). Kdo nadzira nadzornike Komisije za preprečevanje korupcije. V B. Flander, I. Areh in M. Modic (ur.), *Zbornik prispevkov: 16. slovenski dnevi varstvoslovja* (str. 124–131). Fakulteta za varnostne vede. <https://www.fvv.um.si/knjigarna/eknjige/pdf/DV2015-Zbornik.pdf>
- Smolej, D. in Gorenak, V. (2013). Odziv javnosti na korupcijo in njene pojavne oblike. V T. Pavšič Mrevlje in I. Areh (ur.), *Zbornik povzetkov: 14. dnevi varstvoslovja* (str. 5). Fakulteta za varnostne vede. https://www.fvv.um.si/DV2013/zbornik/kriminologija/Smolej_Gorenak.pdf
- Sandholtz, W. in Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: Economic structure, democracy, and trade. *International Studies Quarterly*, 44(1), 31–50.
- Statistični urad Republike Slovenije. (n. d.). Pomurska regija. <https://www.stat.si/obcine/sl/Region/Index/1>
- Steden, R. in Nalla, K. M. (2010). Citizen satisfaction with private security guards in the Netherlands: Perceptions of an ambiguous occupation. *European Journal of Criminology*, 7(3), 214–234.
- Sviderskiy, O. in Lubentsov, A. (2020). The impact of corruption on the development of legal and economic systems of state. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6(1). <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/776>
- Šifrer, J. in Bren, M. (2011). *SPSS – Multivariatne metode v varstvoslovju*. Fakulteta za varnostne vede.
- The Greens/EFA Group. (2018). *The costs of corruption across the EU*. <https://www.greens-efa.eu/files/doc/docs/e46449daadbfebc325a0b408bbf5ab1d.pdf>
- Transparency International. (29. 1. 2019). *How corruption weakens democracy*. https://www.transparency.org/news/feature/cpi_2018_global_analysis
- Transparency International Slovenia. (16. 2. 2021). *CPI 2020: Slovenija brez napredka že od leta 2012*. <https://www.transparency.si/novica/cpi-2020-slovenija-brez-napredka-ze-od-leta-2012/>
- Tu, W., Yang, J. in Zheng, Y. (2020). Influence of individual values on attitudes toward corruption: What undermine formal anticorruption effectiveness. *Asian Journal of Social Psychology*, 23(3), 264–277.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK). (2011, 2020). *Uradni list RS*, (69/11, 158/20).
- Zakon o preprečevanju korupcije (ZPKor). (2004, 2006). *Uradni list RS*, (2/04, 20/06).

O avtorjih:

Mateja Lepoša, magistrica varstvoslovja. E-pošta: mateja.leposa@student.um.si

Dr. Bojan Dobovšek, redni profesor, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. E-pošta: bojan.dobovsek@fvv.uni-mb.si

Poročilo z Dneva Inštituta za varstvoslovje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru 2021

Inštitut za varstvoslovje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (v nadaljevanju Inštitut) je v letu 2021 praznoval 17. obletnico obstoja. Inštitut je bil ustanovljen z namenom razvoja, podpore in koordinacije raziskovalnega dela na Fakulteti za varnostne vede. Trenutno je na Inštitutu aktivnih 30 raziskovalcev in trije strokovni delavci. Inštitut za varstvoslovje se osredotoča na preučevanje in razvijanje teorij, struktur, postopkov, vzrokov in posledic družbenega odzivanja na kriminaliteto in prestopništvo ter drugih varnostnih pojavov.

23. marca 2021 je v spletnem okolju MS Teams potekal Dan Inštituta za varstvoslovje, ki ga je organizirala Fakulteta za varnostne vede. Uvodni del srečanja je povezovala doc. dr. Maja Modic, v katerem so udeležence pozdravili in nagovorili izr. prof. dr. Andrej Sotlar, dekan Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, prof. dr. Zdravko Kačič, rektor Univerze v Mariboru, prof. dr. Robert Repnik, direktor Javne agencije RS za raziskovalno dejavnost, in dr. Anton Olaj, generalni direktor policije. Prof. dr. Gorazd Meško je nadaljeval s pregledom dejavnosti in najpomembnejših dosežkov Inštituta v letu 2020. Po končanem uvodnem delu so sledile predstavitve posameznih kateder na Fakulteti za varnostne vede.

Predstojniki in člani kateder so predstavili raziskovalno delo, dejavnosti, prejeta priznanja in načrte za prihodnje delo v letu 2021 posameznih kateder: katedra za družboslovje (predstojnik izr. prof. dr. Igor Areh), katedra za informacijsko varnost (predstojnik prof. dr. Igor Bernik), katedra za kriminalistiko (predstojnica izr. prof. Danijela Frangež), katedra za kriminologijo (predstojnik prof. dr. Gorazd Meško), katedra za policijsko dejavnost in varnostne vede (predstojnik prof. dr. Branko Lobnikar) in katedra za pravo (predstojnik izr. prof. dr. Benjamin Flander).

V drugem delu dogodka se je odvijala okrogla miza na temo nadaljnjega razvoja raziskovalne dejavnosti na področju varstvoslovja, na kateri so sodelovali prof. dr. Zoran Ren, prorektor za raziskovalno dejavnost UM, izr. prof. dr. Andrej Sotlar, dekan Fakultete za varnostne vede, prof. dr. Branko Lobnikar, prodekan za raziskovalno dejavnost in vodja doktorskega študija Fakultete za varnostne vede, ter mag. Tatjana Bobnar in dr. Darko Anželj, predstavnik Generalne policijske uprave. Okroglo mizo je moderiral prof. dr. Gorazd Meško, ki je začel s kratkim povzetkom raziskovanja v zadnjih dveh desetletjih in sodelovanja Inštituta v nacionalnem in mednarodnem okolju. Prof. dr. Zoran Ren je nadaljeval z razpravo, kjer je delovanje Fakultete za varnostne

vede primerjal z Medicinsko fakulteto in kot primer izpostavil paleto različnih strokovnjakov, tako za širše področje varnostnih ved kot tudi za specifična področja in dejavnosti. Hkrati je opozoril, da je Fakulteta za varnostne vede relativno mlada fakulteta, ki je še vedno v procesu konsolidacije (kar ji uspešno uspeva), ter da bi bil pod boljšimi finančnimi pogoji ta proces še veliko hitrejši. Želje in pričakovanja univerze so, da se v celoti pokrijejo vsa raziskovalna področja, kjer obstajata kader in znanstvenoraziskovalni dosežki, da se bodo lahko ta področja razvijala tudi v prihodnje. Hkrati je prorektor izrazil tudi zaskrbljenost glede neprestanega pritiska na raziskovalce zaradi sedanjega sistema točkovanja znanstvenoraziskovalnih del na podlagi faktorjev vpliva in izrazil upanje, da se nekoč ne bo potrebno več toliko ukvarjali z bibliometrijo, ampak se bo ocenjevalo dejansko vrednost dosežkov raziskovalcev.

Izr. prof. dr. Andrej Sotlar je izpostavil, da se je prvi večji premik v raziskovanju na Fakulteti za varnostne vede zgodil z ustanovitvijo kateder in prihodom sodelavcev z drugih institucij, naslednji pa je bil ustanovitev inštituta, ki je prevzel organizacijo raziskovalnega dela, koordinacijo večjih projektov, kjer je vplival tudi na povezovanje med katedrami. Obenem je izpostavil tri nujne pogoje za razvoj raziskovalne dejavnosti v prihodnje: 1) zagotovitev kakovostnih delovnih pogojev, mentorstvo, možnost usposabljanja v tujini in ustrezno raziskovalno infrastrukturo, 2) potrebo po sprostitvi raziskovalnega potenciala oz. domišljije in 3) zavedanje raziskovalcev, da niso zavezani samo globalni znanosti, temveč da je treba služiti tudi potrebam slovenskih naročnikov, in z raziskovanjem razreševati njihove probleme. Ohranjanje tesnega sodelovanja s slovenskimi naročniki je pomembno tudi z vidika razvijanja stroke, ki vodi družbo dalje. Prof. dr. Gorazd Meško je dopolnil dekanova opažanja s pomembno vlogo raziskovalnega dela študentov Fakultete za varnostne vede na vseh ravneh študija in dodal, da je Fakulteta za varnostne vede od leta 2009 dalje članica Association of Doctoral Studies in Criminology and Criminal Justice (ADPCCJ).

Prof. dr. Branko Lobnikar je izpostavil, da je znanstvenoraziskovalno delo bistveno za razvoj pedagoškega dela, ter poudaril, da je znotraj tega izjemno pomembno raziskovanje doktorskih študentov. Po njegovih opažanjih na Fakulteti za varnostne vede obstajata dve vrsti doktorskih študentov: 1) mladi raziskovalci, ki so močno vpeti v raziskovalno delo, in 2) ostali doktorski študenti, ki niso vključeni v delo na fakulteti in za katere je treba veliko več organizacijskih spretnosti. Ocenil je, da če želi razvoj znanosti temeljiti predvsem na razvoju kadrov, je treba veliko truda vložiti v razvoj doktorskih študentov. Za konec razprave o pomenu doktorskega raziskovanja je izpostavil, da mora biti za dosego kakovostnih rezultatov zagotovljeno ustrezno podporno okolje, kjer se razvijajo dejavnosti ter formalna podpora.

Mag. Tatjana Bobnar je izpostavila, da je Fakulteta za varnostne vede z izvajanjem svojih raziskav pomemben deležnik pri odpiranju novih pogledov praksi, hkrati pa policiji odstira morebitne slepe pege ter prispeva k njeni večji učinkovitosti pri varovanju človekovih pravic. Omenila je, da je imela priložnost sodelovati v Programskem svetu Fakultete za varnostne vede, glede nadaljnjega sodelovanja pri konferencah in ostalih projektih pa je izredno optimistična. Izpostavila je tudi svoje prepričanje, da tako policija kot Fakulteta za varnostne

vede lahko ponudita, ne samo drug drugemu, temveč tudi laični in strokovni javnosti, veliko uporabnega in praktičnega znanja. Dr. Darko Anželj je spomnil na sporazum med policijo in Fakulteto za varnostne vede, na podlagi katerega je bilo na fakulteti izvedenih veliko predavanj strokovnjakov iz policije, ravno tako pa so študenti fakultete imeli priložnost obiskati policijske postaje. Slovensko policijo je ocenil kot odprto do novih znanj, a opozoril, da je morda treba najti filtre, kako posamezna znanja približati policistom preko višje policijske šole ali drugih usposabljanj. Prof. dr. Gorazd Meško je dopolnil opažanja predstavnikov policije in opozoril, da je ključno to, da raziskovalci znajo komunicirati s praktiki in oblikovalci politik, saj prenos znanja v prakso predstavlja bistveni del raziskovalnega procesa.

Kot zadnji se je razpravi pridružil izr. prof. dr. Aleš Bučar Ručman, prodekan za mednarodno sodelovanje Fakultete za varnostne vede, ki je spregovoril o mednarodnem sodelovanju, ki se redno izvaja na Fakulteti za varnostne vede. Opozoril je, da Fakulteta za varnostne vede praktično z vsemi partnerskimi institucijami, ki jih je samo v Evropi čez 50, sodeluje tako pedagoško kot tudi raziskovalno. Prof. dr. Gorazd Meško je pohvalil dr. Bučar Ručmana, da nadaljujejo tradicijo formalnega sodelovanja s tujimi institucijami šele potem, ko so vidni rezultati sodelovanja, saj šteje le dejavno sodelovanje. Okroglo mizo je sklenil z željo, da Fakulteta za varnostne vede ostane vodilna institucija na področju varstvoslovja v nacionalnem in mednarodnem okolju in zaključil da bi bil marsikdo presenečen nad kakovostjo dela s študenti, raziskovalnega dela, dobrega sodelovanja ter razvijanja družbene odgovornosti na fakulteti.

Iza Kokoravec

Webinar *The-cocaine-pipeline-to-Europe*: poročilo

Mednarodna nevladna organizacija Global Initiative against Transnational Organised Crime (GI-TOC) in organizacija InSight Crime sta ob izidu poročila, ki sta ga izdelali o trgovini s kokainom v Evropi, organizirali webinar z naslovom *The-cocaine-pipeline-to-Europe* oz. »Kokainski cevovod« v Evropo, ki je potekal 2. marca 2021 prek videokonferenčnega sistema Zoom. V poročilu je izpostavljeno, da se je proizvodnja kokaina med letoma 2013 in 2018 več kot podvojila. Glavne države proizvodnice so Kolumbija, Bolivija in Peru, kjer se je v zadnjem času proizvodnja upočasnila, vendar ne kaže, da bi se ustalila. Evropa je zaradi rasti trga s kokainom bolj privlačna za prekupčevalce, ker je trg v ZDA že prenasičen, poleg tega pa kokain v Evropi dosega višjo ceno. Dovod kokaina v Evropo se je glede na podatke v zadnjih letih povečal, kar vzbuja skrb in prinaša številna varnostna tveganja. Strokovnjaki ocenjujejo, da se količina pretihotapljenega kokaina med letoma 2019 in 2020 v Evropi giblje med 500–800 ton. Predpostavka količine temelji na oceni, da zasežejo med 10 % in 20 % kokaina, ki prispe v Evropo (GI-TOC, 2021).

Predstavitev poročila je otvoril Jeremy McDermott, direktor in soustanovitelj organizacije InSight Crime, ki je povedal, da so bile za latinske narkokartele njihove severne »sosed« ZDA do zdaj glavni trg. Zaradi njihove večne »vojne proti mamilom« je postalo tihotapljenje v ZDA bolj tvegano, ob enem pa se je znižala tudi cena kokaina v ZDA. V Ameriki naj bi kilogram kokaina stal približno 28.000 dolarjev, v Evropi pa naj bi bila povprečna cena 41.000 dolarjev na kilogram. Izpostavil je poslovno logiko kartelov – ker je bolj tvegano tihotapiti v Ameriko, kjer so tudi zaslužki manjši, so se preusmerili v Evropo. To preusmeritev v Evropo je možno videti tudi skozi količine zasegov, ki se stopnjujejo. Predstavil je tudi načine pošiljanja, ki jih uporabljajo prekupčevalci. Glavna izbira kartelov je pomorski prevoz zabojnikov, včasih se je večinoma tihotapilo v pošiljkah sadja (predvsem banan), vendar so te zdaj zelo nadzirane. McDermott je predstavil tudi problem ponarejenih carinskih pečatov pošiljk, ki jih uporabljajo prekupčevalci. Prekupčevalci namreč odstranijo uradni pečat carine, v pošiljko dodajo kokain in jo ponovno zapečatijo s ponarejenim pečatom. Karteli poleg tega uporabljajo tudi majhne ladje, barke, s katerimi se pripeljejo ob veliko transportno ladjo, ko je ta že zapustila pristanišče, in predajo drogo zaposlenim na ladji. Zanimivo je, da se je povečala tudi uporaba podmornic, ki lahko preplujejo Atlantik in imajo na krovu tudi do 8 ton kokaina. Poleg tega prevladuje tudi letalski promet, predvsem čarterski in komercialni leti, s katerimi potujejo ljudje (t. i. mule), ki zaužijejo kapsule s kokainom. V kapsulah gre za majhne količine, vendar je na takih letih lahko tudi do 30 mul na let, in če letalo leti trikrat na teden, je na ta način pretihotapljena že velika količina kokaina. McDermott je predstavil tudi primer komercialnega leta iz Caracasa v Paris z

letom letalske družbe AirFrance leta 2013, na katerega so pripadniki venezuelske nacionalne garde naložili 1,4 tone kokaina. V nadaljevanju je predstavil tudi prepletenost venezuelskega političnega vrha s kolumbijsko revolucionarno gardo in britanskimi trgovci ter posredniki, ki delajo s francoskim, italijanskim in nizozemskim podzemljem. Mreže kartelov niso le kolumbijske in italijanske, kot je bilo včasih, ko je bila npr. mafijska skupina 'Ndrangheta neposredno povezana s kolumbijskim kartelom Slavatore Mancuso in je bila glavna dobaviteljica kokaina za celo Evropo. Zdaj je vpletenih veliko različnih narodnosti in etničnih skupin iz celotne evropske in latinskoameriške regije, ki predstavljajo mreže za tihotapljenje in preprodajo. Vse navedeno kaže, da je zelo težko razbiti te mreže, saj se nenehno spreminjajo in na novo povezujejo v različnih oblikah sodelovanja.

McDermott je za konec predstavil svoje mnenje o tem, kakšna bo prihodnost trga kokaina v Evropi in verjame, da bo proizvodnja ostala enaka ali pa se bo povečala. Politični kaos in nestabilnost v Latinski Ameriki bo še naprej spodbujala proizvodnjo kokaina, trg se bo še naprej širil, povečala se bosta uporaba enkripcijske tehnologije med prekupčevalci in z drogo povezano nasilje v Evropi. Za konec pričakuje veliko »zabavo« po odpravi omejitev zaradi pandemije, ki bo prinesla povišanje porabe kokaina v Evropi.

Naslednja govorka je bila Fatjona Mejdini, koordinatorica za Balkan iz organizacije GI-TOC, ki je predstavila vlogo balkanske regije na evropskem nelegalnem trgu. Povedala je, da je balkansko podzemlje skozi bogato 30-letno zgodovino svojega delovanja pridobilo veliko izkušenj. Razvoj podzemlja v tej regiji so še dodatno podpihovale politične nestabilnosti, vojne in politična korupcija v regiji. Izpostavila je tudi, da se podzemlje različnih etničnih organiziranih skupin vse bolj povezuje med seboj, ne glede na etnično pripadnost, kar je bilo značilno do zdaj. Glavni motiv je dobiček, etnična pripadnost ni več ovira za sklepanje poslov in sodelovanje. Balkanski kriminalci so se med sodelovanjem z italijansko mafijo priučili posla in začeli napredovati po lestvici, zato lahko zdaj prekupčujejo neposredno z Latinsko Ameriko in preprodajajo naprej po Evropi. Prisotnost balkanskega podzemlja v Latinski Ameriki se kaže v številu umorov ljudi z Balkana v Latinski Ameriki in aretacijah po svetu. Balkansko kriminalno podzemlje ni prisotno le na območju Balkana, temveč je velik »igralec« tudi v Zahodni Evropi. Droga iz Latinske Amerike vstopi na evropski trg, skozi t. i. zadnja vrata Evrope, pristanišča na Balkanu, predvsem v Albaniji in Črni gori. Ta regija je prej veljala predvsem kot prekupčevalka s tobakom, marihuano in heroinom, vendar povečanje zaseženih količin kokaina nakazuje, da je balkansko podzemlje močno prisotno tudi na trgu kokaina. Čeprav je Balkan predvsem tranzitno območje, se je v zadnjih letih povečala poraba drog tudi na Balkanu, skupaj s povečanjem počitniškega turizma v regiji. Vse to in aretacije ljudi v Zahodni Evropi nakazujejo na pomembnost deležnikov kriminalnih mrež z Balkana na svetovnem trgu kokaina.

Laurent Laniel, analitik v Evropskem centru za spremljanje drog in zasvojenosti z drogami (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA), je predstavil ključne ugotovitve poročila o trgu drog v Evropski uniji, ki so ga izdelali skupaj z Evropolom. Potrdil je ugotovitve predhodnikov in izpostavil, da je zaskrbljujoče povečevanje nasilja in korupcije v

Evropi prav zaradi trga kokaina. Povedal je, da je kokainski trg, drugi največji trg drog v Evropi (tako j za marihuano). V letu 2017 so ocenili, da naj bi bila njegova vrednost kar 9,1 milijarde €, kar naj bi predstavljalo 119 ton kokaina in je skoraj dvakratno povečanje ocene, narejene v letu 2013. Od leta 2017 naprej so letni rekordi količinskega zasega kokaina prejšnjih let preseženi, kar nakazuje tudi prej navedeno povečevanje preprodaje. Spremljanje kakovosti kokaina kaže, da več kot polovica kokaina, ki pride v roke končnih uporabnikov, vsebuje visoke odstotke čistega kokaina, ta čistost pa se povečuje že od leta 2008. Povečuje se tudi zaseg droge na vzhodu Evrope in v Turčiji. Ocena EMCDDA iz leta 2018 kaže 4,3 milijona uporabnikov kokaina (odrasli Evropejci, stari 15–64 let), kar pomeni, da kokain kupujejo starejši ljudje, ki imajo več denarja. Podatke povečanja porabe kokaina potrjujejo tudi analize odpadnih voda. Njihovi podatki kažejo, da tretjina ljudi kokain kadi, zaradi česar mora biti kokain v bolj čisti, bazični obliki (in ne v obliki praha). Posebej zanimivo je, da se je proizvodnja sekundarne ekstrakcije kokaina povečala, kar pomeni, da se kokain pretihotapi v drugi obliki s pomočjo nosilca (kot je npr. tekočina, tekstil, plastika), nato pa se v lokalnih laboratorijih izvede kemični postopek ekstrakcije kokaina v prvotno obliko, namenjeno končni uporabi. Kar jih dodatno skrbi, so indici, da se del kokaina pretihotapi iz Latinske Amerike v obliki kokainske baze (paste) in se pretvori v kokainski hidroklorid (prah) šele v Evropi, kar pa je povezano tudi s prej omenjenim kajenjem kokaina. Laurent Laniel je predstavil tudi komercialne cene kokaina po Evropi v letu 2018, npr. v Belgiji je cena na kilogram 23.000 €, v Estoniji 90.000 €, najnižja cena, ki so jo zabeležili, pa je v Veliki Britaniji dobrih 17.000 €. Za zaključek je povedal, da niso zaznali, da bi pandemija covid-19 vplivala na trg kokaina v Evropi, rahlo so se povečali zasegi, vendar v grobem pa pandemija na pošiljke v Evropo ni vplivala.

Maja Loknar in dr. Bojan Dobovšek

VIRI IN LITERATURA

Global Initiative against Transnational Organised Crime [GI-TOC]. (2021). *The cocaine pipeline to Europe*. Pridobljeno na <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/02/The-cocaine-pipeline-to-Europe-GI-TOCInsightCrime.pdf>

Četrta mednarodna študentska konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij

Dne 20. 4. 2021 je prek spletne platforme MS Teams potekala četrta mednarodna študentska konferenca, katere osrednja tematika je bila varnost v lokalnih skupnostih, primerjava med ruralnim in urbanim okoljem. Konferenca je potekala v angleškem jeziku. Na konferenci je bilo prisotnih več kot 80 udeležencev. Spletna stran 4. mednarodne študentske konference o varnosti v lokalnih skupnostih je dostopna na spletni strani Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2021).

Konferenco so organizirali prof. dr. Gorazd Meško in izr. prof. dr. Katja Eman s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru ter prof. dr. Velimir Rakočević s Pravne fakultete Univerze v Črni gori. Na konferenci je bilo predstavljenih 20 prispevkov o varnosti v lokalnih skupnostih, ki so jih pripravili doktorski in magistrski študenti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in Pravne fakultete Univerze v Črni gori.

Na otvoritvi konference so udeležence nagovorili izr. prof. dr. Andrej Sotlar, dekan Fakultete za varnostne vede, prof. dr. Velimir Rakočević, Pravna fakulteta, Univerza v Črni gori, in prof. dr. Gorazd Meško. Izrazili so svoje zadovoljstvo glede kakovosti prispevkov in željo po nadaljnjem sodelovanju ter medsebojnem obisku in druženju udeležencev konference po koncu pandemije covid-19.

V prvem sklopu konference sta bila predstavljena prispevek Sanje Raković, Aleksandre Jovanović, Nemanje Bulatovića, Ksenije Vojvodić in Andreje Pepeljak o pregledu literature in raziskovanja varnosti v lokalnih skupnostih in prispevek Ize Kokoravec, doktorske študentke Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, o mladoletniškem prestopništvu v ruralnih okoljih v Sloveniji, kar je tudi tema njene doktorske disertacije.

V naslednji sekciji je bil predstavljen pregled raziskovanja varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji, ki so ga pripravili Zala Osterc, Primož Novak, Lana Rupar in Jošt Meško. Sledil je prispevek o varnosti v lokalnih skupnostih, ki so ga predstavili črnogorski študenti Marija Marković, Ksenija Moračanin, Šako Petrović, Lidija Vukotić in Nađa Čejović. Predstavili so izzive spopadanja s kriminaliteto v Črni gori in njenega obvladovanja. Sledili sta predstavitvi o kriminaliteti v času pandemije covid-19 s poudarkom na ruralnih okoljih. Črnogorski vidik so predstavili Amar Čuturić, Jelena Đukić, Jelena Ščekić,

Nina Ramović, Jovan Dabović in Ivana Martinović, slovenski pa Mojca Naglič, Ana Marija Poplašen, Kaja Knavs, Maruša Ravnjak in Mario Crnjac. V naslednji predstavitvi je bila obravnavana tematika varnosti v lokalnih skupnostih v urbanih in ruralnih okoljih v Sloveniji, ki so jo pripravili Adriana Gjergjek, Živa Drobnič, Zala Gujtmán in Stiven Bozhinoski.

V nadaljevanju so svoj prispevek o značilnostih in posebnostih kriminalitete v ruralnih območjih v Črni gori predstavili Milica Raspopović, Boško Miranović, Milena Bakić, Miloš Janketić in Aleksandar Nikolić. Sledil je slovenski vidik enake tematike, ki so ga predstavili Maria Breclj, Melani Svetec, Tina Arko in Tara Grašič. Naslednja dva prispevka sta se osredotočila na žrtve kriminalitete v ruralnih okoljih, prav tako z vidika črnogorskih študentov, ki so ga predstavili Tamara Rakočević, Jovana Čanović, Marko Tošić, Svjetlana Duši in Nikolina Čavor, in slovenskih študentov, ki so ga predstavili Jaka Perme, Maja Loknar, Mia Kolenc, Edvard Francelj in Primož Drolc. Zadnji prispevek tega sklopa se je osredotočil na raziskovalne izzive z vidika zagotavljanja trajnostnega razvoja v okviru Organizacije združenih narodov (United Nations Development Programme Sustainable Development Goals – UNDP SDG).

V naslednjem sklopu konference so slovenske študentke Eva Marčič, Kiara Ropoša, Blažka Tratnik, Belma Hodžić in Taja Rednak predstavile prispevek o medosebnem nasilju v ruralnih okoljih. Črnogorski vidik te tematike pa so pripravili Andrea Drašković, Kristina Janković, Nina Premović, Dijana Mojašević in Teodora Radošević. Prispevka o okoljski kriminaliteti v ruralnih okoljih so s slovenskega vidika predstavili Kaja Juras, Timotej Praznik, David Paulič in Tim Zemljič ter s črnogorskega Marija Vuksanović, Nađa Pejović, Nikoleta Roganović, Ivana Martinović in Anđela Nikolić.

V zadnjem sklopu konference sta prva dva prispevka obravnavala navidezno idiličnost ruralnega okolja. Slovenski vidik so pripravile Ajda Potočnik, Evelina Kos in Maja Hercigonja. Črnogorski vidik, ki je v ospredje postavljaj hujše oblike kaznivih dejanj, pa so pripravili Jovana Šaban, Jovana Golubović, Nina Perišić, Anastasija Brajović, Jovana Ćirović in Vučić Filipović. Zadnja dva prispevka sta prikazala vlogo policije pri zagotavljanju varnosti v lokalnih skupnostih v ruralnem okolju. Črnogorski vidik so osvetlile Kristina Marković, Maja Mijović, Nikola Gogić, Bojana Đurović, Lana Šahbaz in Nikoleta Ljuljić. Vlogo slovenske policije pri zagotavljanju varnosti v lokalnih skupnostih v ruralnem okolju pa so predstavili Luka Jelovčan, Teja Lobnikar, Ula Moškerc in Žiga Kodrič.

V zaključku konference je sledila razprava, v kateri sta sodelovala in jo povezovala prof. dr. Velimir Rakočević in prof. dr. Gorazd Meško. Profesor Meško je povedal, da s prof. Rakočevićem organizirata konference za slovenske in črnogorske študente že od leta 2017. S to konferenco študentom omogočata varno okolje za usvajanje nastopanja v angleškem jeziku kot *lingua franca* znanosti na globalni ravni, kar pomaga prihodnjim strokovnjakom na področju prava in varstvoslovja. S tovrstnimi konferencami se krepi tudi mednarodno sodelovanje in prenos znanstvenih ugotovitev ter vzpostavljajo boljši odnosi med raziskovalnimi institucijami, raziskovalci in študenti iz Slovenije in Črne gore. V razpravi so svoje zadovoljstvo z opravljenim delom in kakovostjo prispevkov izrazili tudi organizatorji konference in študenti.

V ospredju konference je bila tematika primerjave varnosti v lokalnih skupnostih v ruralnem okolju v Sloveniji in Črni gori. Ta vidik je zelo pomemben, saj večina Slovenije predstavlja ruralno okolje, ki ima svoje specifične značilnosti. Delo študentov na področju varnosti v ruralnih lokalnih skupnostih pripomore k svežemu vidiku in novim zornim kotom obravnavanja varnostne problematike v ruralnih lokalnih skupnostih. V prispevkih so bili predstavljeni izzivi, s katerimi se soočata Slovenija in Črna gora pri zagotavljanju varnosti v ruralnih skupnostih. Izmenjava ugotovitev raziskav pa pripomore k uspešnejšemu reševanju tovrstne problematike. Mednarodno sodelovanje in izmenjava izkušenj na področju zagotavljanja varnosti v ruralnih okoljih je pomemben premik k poti do bolj varne družbe. Kot študent sem konferenco izkusil kot izjemen način za prenos ugotovitev in dobrih praks s tujimi kolegi in kot nadgradnjo dosedanjega učnega procesa na Fakulteti za varnostne vede pri predmetu Varnost v lokalnih skupnostih.

Jošt Meško

VIRI IN LITERATURA

Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru. (2021). 4th International Student Conference on Local Safety and Security – Rural Perspectives. <https://www.fvv.um.si/psvls/4-student-conference.html>